

SYMPÓZIÁ, KOLOKVIÁ, KONFERENCIE

**MECHANIZMUS UPLATŇOVANIA
KOLEKTÍVNYCH NÁROKOV
V PODMIENKACH SR**

Marek Ivančo (ed.)

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie
Bratislava, 14. december 2017

Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
2018

Recenzenti:

JUDr. Daniela Švecová
JUDr. Soňa Mesiarkinová

Zostavil:

Mgr. Marek Ivančo

CIP

Mechanizmus uplatňovania kolektívnych nárokov v podmienkach SR: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislava, 14. december 2017 / zostavovateľ Marek Ivančo – 1. vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018. – 132 s. (Sympóziá, kolokviá, konferencie)

ISBN 978-80-7160-462-4

347.9 * 347.922.6-027.522

- civilný proces - Slovensko
- hromadné žaloby
- zborníky

Príspevky neprešli jazykovou korektúrou. Za odbornú úroveň a jazykovú úpravu zodpovedajú autori.

Táto publikácia je výstupnou úlohou plnenou v rámci grantu s názvom *Mechanizmus uplatňovania kolektívnych nárokov v podmienkach SR*, ktorý bol schválený Vedecou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pod registračným č. 1/0426/16 s dobou riešenia v rokoch 2016 až 2018, realizovaného pod vedením prof. JUDr. Svetlany Ficovej, CSc.

© Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2018

ISBN 978-80-7160-462-4

OBSAH

Úvod	5
Actio popularis a jeho využitie v antidiskriminačných sporoch <i>Michal Cenker</i>	7
Modely a formy kolektívnej ochrany práv v civilnom procese <i>Imrich Fekete</i>	16
Uplatňovanie kolektívnych nárokov v Slovenskej republike <i>Svetlana Ficová</i>	54
Vzťah individuálneho súdneho řízení a kolektívneho súdneho řízení <i>Klára Hamuláková</i>	69
Hromadná žaloba – cesta k efektívnému uplatňování práv nebo morální hazard? <i>Alena Macková</i>	77
Kolektívna žaloba na náhradu škody spôsobenej porušením pravidiel o ochrane hospodárskej súťaže (alebo Aplikácia právnej úpravy kolektívnej žaloby zo Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Írska: „Too much ado about opt-out...“) <i>Michaela Nosa</i>	89
Group Actions under Swedish Law <i>Andreas Ruthberg Sällquist</i>	104
Několik poznámek k účastenství v řízení v rámci systému kolektívni ochrany práv <i>Renáta Štinová</i>	114
Analysis of the procedural aspects of the Dutch law on collective redress (class actions) <i>Andrea Tómo</i>	121

ÚVOD

Problematika hromadného či kolektívneho uplatňovania nárokov je v súčasnej dobe mimoriadne aktuálna. Kolaboratívna, alebo ak chceme zdieľaná ekonomika prináša nebývalý vývoj a turbulencie, ktoré neraz otrasú samotnými základmi súkromnoprávnej regulácie. A právo musí reagovať na vývoj ekonomických a spoločenských vzťahov – či už v rovine legislatívnej, alebo aspoň doktrínálnej, teoretickej. Samozrejme, ideálny je synergický efekt teórie a praxe.

Predkladaný zborník vedeckých prác, zaoberajúcich sa problematikou kolektívneho uplatňovania nárokov v civilnom procese a s tým súvisiacimi problémami, má ambíciu zmapovať základné doktrínálne východiská inštitútu kolektívneho uplatňovania nárokov a postulovať iniciatívu zákonodarcovi na lepšiu normatívnu reguláciu (resp. na normatívnu reguláciu vôbec).

Tlak zo strany európskych inštitúcií, predovšetkým v súvislosti s ochranou spotrebiteľa či iných kategórií tzv. slabšej strany, na moderné legislatívne riešenia kolektívneho uplatňovania civilných nárokov, bude zrejme len rásť. Je preto lepšie byť pripravený a ponúknuť aplikačnej praxi už dobre popísaný a analyzovaný inštitút, aby sa prípadne v legislatívnom procese zabránilo opakovaniu tých istých chýb, ako vo vyspelejších jurisdikciách, prípadne aby sa zakotvením doktrínálne známych inštitútov praxi uľahčil proces aplikácie a interpretácie práva.

Z týchto východísk vychádzali všetci kolegovi nielen z Katedry občianskeho práva Právnickej fakulty UK v Bratislave, ale aj kolegovia zo zahraničia, ktorí na medzinárodnej vedeckej konferencii venovanej problematike hromadných žalôb participovali. Výsledkom je zborník príspevkov, ktoré (pevne veríme) zaujmú širšiu odbornú verejnosť a prípadne poslúžia aj ako podklad pri prípadných legislatívnych prácach.

V Bratislave, január 2018.

prof. JUDr. Marek Števček, PhD.
zástupca zodpovedného riešiteľa
Katedra občianskeho práva
Právnická fakulta UK v Bratislave

ACTIO POPULARIS A JEHO VYUŽITIE V ANTIDISKRIMINAČNÝCH SPOROCH¹

Mgr. Michal Cenknér

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra občianskeho práva

michal.cenkner@flaw.uniba.sk

1. Úvod

Procesný inštitút verejnej žaloby má svoj historický pôvod v rímskej právnej kultúre, kde bolo jeho využitie naviazané na splnenie konkrétnych pomerne prísnych podmienok, pričom konanie mohol iniciovať každý občan, ktorý nebol priamo dotknutou osobou.² Charakteristickou črtou verejnej žaloby, resp. žaloby *actio popularis*, bola od počiatku snaha o dosiahnutie spoločensky významného cieľa. Inými slovami, podanou žalobou žalobca sledoval uplatnenie takých nárokov, ktoré mali mať celospoločenský dosah a ktoré korešpondovali s verejným záujmom.

Verejným záujmom, ktorý je v súlade so základnými hodnotami a princípmi Európskej únie,³ je nepochybne záujem na dodržiavaní zásady rovného zaobchádzania vo vybraných oblastiach. Európsky normotvorca tým dáva jasne najavo, že riadne fungovanie vnútorného trhu Únie je naviazané na dôsledné rešpektovanie zákazu diskriminácie. Kolektívne uplatňovanie nárokov, ktoré zákonodarca ustanovuje prijatím právnych noriem tzv. antidiskriminačnej legislatívy, sa dostáva do popredia až v posledných rokoch. Alternatívna možnosť podania tzv. kolektívnej antidiskriminačnej žaloby, je výsledkom dlhodobej činnosti nadnárodného normotvorcu, hľadajúceho možnosti účinnej právnej ochrany pred tak závažným civilným deliktom, akým porušenie zákazu diskriminácie nepochybne je.

Expanzia aplikability procesného inštitútu verejnej žaloby v antidiskriminačných sporoch⁴ je tak spojené predovšetkým s rozvojom Únijného práva, čo sa preja-

1 Tento príspevok je výstupnou úlohou plnenou v rámci grantu s názvom Mechanizmus uplatňovania kolektívnych nárokov v podmienkach SR, ktorý bol schválený Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pod registračným č. 1/0426/16 s dobou riešenia v rokoch 2016 až 2018.

2 K tomu porovnaj KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Rímske právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 114 a nasledujúce.

3 K tomu porovnaj ustanovenia článku 4, písm. f), článku 10, 40, bodu 2, článku 114 Konšolidovaného znenia Zmluvy o EÚ a Zmluvy o fungovaní EÚ, ako aj ustanovenia druhej časti tejto Zmluvy, ktorá nesie názov „Nediskriminácia a občianstvo Únie“, či ustanovenia Hlavy IX uvedenej Zmluvy, ktorá upravuje postavenie zamestnancov na vnútornom trhu. Zmluva je dostupná aj na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A12012E%2FTEXT>

4 Podľa ustanovenia § 307 CSP: „Antidiskriminačný spor je spor, ktorý sa týka porušenia zásady rovnakeho zaobchádzania podľa predpisov o rovnakom zaobchádzaní a o ochrane pred diskrimináciou.“ Porovnaj na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/160/20160701>

vilo v prijatí ustanovenia § 9a zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačného zákona).⁵ V zmysle tohto ustanovenia „ak by porušením zásady rovnakého zaobchádzania mohli byť dotknuté práva, právom chránené záujmy alebo slobody väčšieho alebo neurčitého počtu osôb alebo ak by takýmto porušením mohol byť inak vážne ohrozený verejný záujem, patrí právo domáhať sa ochrany práva na rovnaké zaobchádzanie aj právnickej osobe, ktorej takéto oprávnenie priznáva osobitný zákon alebo právnickej osobe, ktorej cieľom činnosti alebo predmetom činnosti je ochrana pred diskrimináciou.“⁶ Osobitný zákon zveruje uvedené oprávnenie Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva, ktoré je národným antidiskriminačným orgánom.⁷ V Slovenskej republike však existuje množstvo ďalších právnických osôb, ktoré majú v predmete ich činnosti presadzovanie zásady rovného zaobchádzania a zabezpečovanie právnej ochrany obetiam porušenia zákazu diskriminácie.

Napriek tejto skutočnosti a výslovnaj zákonom ustanovenej možnosti využitia inštitútu verejnej žaloby v antidiskriminačných sporoch, v skutočnosti nie je tento inštitút natolko využívaným. Považujeme však za dôležité, uviesť si opodstatnenosť jeho uplatnenia, pričom práve tejto otázke budeme venovať náležitú pozornosť v nasledujúcich riadkoch.

2. Proces identifikácie relevantných prípadov

Identifikácia konkrétnych prípadov, ktoré majú potenciál v nadväznosti na podanie tzv. kolektívnej žaloby a teda vykazujú konkrétne znaky porušenia zákazu diskriminácie vo vzťahu k skupine osôb, predstavuje pomerne zložitý a predovšetkým aktívny proces vyhľadávania legislatívnych, či iných normatívnych opatrení, resp. praxe, ktorá má všeobecný charakter. Z podstaty veci je zrejmé, že určitým opatrením, rozhodnutím, legislatívnym právnym aktom či inou všeobecnou právnou normou by mala byť dotknutá skupina fyzických či právnických osôb, a to tak, že s touto skupinou by práve v kauzálnej súvislosti s vyššie uvedenými normami a rozhodnutiami, bolo zaobchádzané menej priaznivo, ako s inou skupinou obyvateľstva, resp. subjektov právnych vzťahov. Rozlišovacie kritérium by pritom mala predstavovať určitá charakteristika, korešpondujúca s antidiskriminačnou legislatívou chránenými dôvodmi.⁸

5 Ďalej v texte ako „antidiskriminačný zákon“ v príslušnom gramatickom tvare; pozn. autora.

6 Porovnaj ustanovenie §§ 9a a 10 ods. 1 antidiskriminačného zákona, dostupného na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/365/>

7 Porovnaj ustanovenie § 1 ods. 2 zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších právnych predpisov, dostupného na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/365/>

8 Chránené dôvody nie sú vymedzené len ustanovením § 2 ods. 1 antidiskriminačného zákona, ale aj množstvom ďalších ustanovení osobitných právnych predpisov, ako napríklad ustanovením § 13 ods. 2 Zákonníka práce, či ustanovením § 5 ods. 2 zákona č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme v znení neskorších právnych predpisov; pozn. autora.

Osobitnou kapitolou je zber tzv. empirických dát, ktoré vo svojej rozhodovacej činnosti vo veciach porušenia zákazu diskriminácie reflektujú aj nadnárodné súdne authority, a to aj napriek tomu, že zdôrazňujú skutočnosť, že samotné empirické dáta v zásade nepredstavujú dostatočný nástroj, prostredníctvom ktorého možno dospieť k dôvodným záverom o vysoko pravdepodobnom závere o porušení, resp. možnom porušení zákazu diskriminácie.⁹ Dáta, potrebné k vyhodnoteniu možnej štruktúrálnej diskriminácie nachádzame tak v oficiálnych štatistických údajoch, administratívnych informatívnych systémoch, akademických výskumoch, ako aj vo výsledkoch monitoringu médií, či odborných prieskumoch, ktorým sa venujú predovšetkým právnické osoby, zamerané na boj proti diskriminácii v spoločnosti. Bohatý zdroj informácií predstavujú potenciálne výsledky činnosti tzv. inšpekčných vnútroštátnych orgánov.¹⁰

Pokiaľ sa dotknuté osoby neodhodlajú podať tzv. kolektívnu antidiskriminačnú žalobu, prípadne sa s konkrétnym podnetom neobrátia na vyššie zmienené osoby, oprávnené k podávaniu tohto druhu žalôb, je ich samotné podanie vecou dôslednej analýzy prijímaných legislatívnych právnych aktov, či interných noriem všeobecnej povahy v zákonom chránených oblastiach, zo strany národného antidiskriminačného orgánu a právnických osôb, ktorých predmetom činnosti je zabezpečenie ochrany práva na rovné zaobchádzanie. Uvedená skutočnosť je dôvodom toho, že národné antidiskriminačné orgány sú povolané k vykonávaniu nezávislého monitorovania dodržiavania zásady rovného zaobchádzania.

Pri konštatovaní o pomerne nízkej miere využívania kolektívnych žalôb v antidiskriminačných sporoch na našom území, je vhodné si uvedomiť, že ide o pomerne novú prax, ktorej pôvod nenachádzame ani v tzv. antidiskriminačných smerniciach. Pomerne nízku mieru empirickej skúsenosti vykazujú aj ostatné členské štáty Európskej únie.¹¹ Obdobnú skutočnosť možno uviesť aj vo vzťahu k početnosti prípadov prejednávanych a rozhodovaných na úrovni Súdneho dvora Európskej únie. Tu však identifikujeme dva pomerne významné prípady, kedy sa Súdny dvor Európskej únie zaoberal aj vzťahom a opodstatnenosťou využitia kolektívnych žalôb v antidiskriminačných sporoch. Súd tým zároveň poukázal na to, že inštitút *actio popularis* má nespochybniteľný význam v nadväznosti na poskytovanie účinnej právnej ochrany právu na rovné zaobchádzanie.

9 Porovnaj Rozhodnutie ESEP vo veci D. H. a ostatní proti Českej republike, sťažnosť č. 57325/10, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160352>

10 K tomu porovnaj ŠAMÁNEK, J. a kol.: *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 238 – 239.

11 K tomu porovnaj údaje prezentované v publikácii od: BABINCOVÁ, N. – DURBÁKOVÁ, V. – IVANCO, Š. – LIPTÁKOVÁ, S. – ZIMOVÁ, A.: *Verejně žaloby jako nástroj účinné právnej ochrany pred diskrimináciou*. Poradňa pre občianske a ľudské práva. Košice, 2015. s. 25 a nasl.

3. Opodstatnenosť využitia *actio popularis* v antidiskriminačných sporoch

Skutková podstata prvého prípadu¹² spočívala vo vyhlásení jedného z riaditeľov spoločnosti Feryn, publikovaného v belgickej tlači, ktorý verejne prezentoval odmietavý postoj spoločnosti k zamestnávaniu imigrantov, pričom osobitne zdôraznil tento postoj vo vzťahu k zamestnávaniu osôb marockého pôvodu. Zdôvodnenie prijatého opatrenie malo svoj pôvod v požiadavke klientov spoločnosti, ktorí si neželali, aby boli produkty spoločnosti¹³ vyrábané a následne inštalované osobami vyššie uvedeného pôvodu. Osobitne zaujímavou bola v tomto prípade skutočnosť, že k priamej diskriminácii nedošlo a teda nebolo ani preukázané, že spoločnosť aj reálne odmieta zamestnať osoby, ktoré spadali pod okruh osôb s vymedzenou charakteristikou.

Z procesného hľadiska bola problematickou otázkou oprávnenia belgického antidiskriminačného orgánu k podaniu žaloby, a to predovšetkým z dôvodu toho, že reálne nebola identifikovaná žiadna konkrétna dotknutá osoba, s ktorou by bolo zo strany spoločnosti Feryn zaobchádzané menej priaznivo, ako s inými uchádzačmi o pracovné miesto v spoločnosti. Súdny dvor Európskej únie sa v rámci konania o posúdení predbežnej otázky vyjadril najskôr k výkladu článku 7 ods. 2 rasovej smernice.¹⁴ Súdny dvor pri výklade uvedeného ustanovenia zdôraznil, že ustanovenia antidiskriminačných smerníc predstavujú len tzv. minimálne harmonizačné štandardy a zároveň, že je vecou vnútroštátnej právnej úpravy, aby prostredníctvom svojich ustanovení zaistila efektívnosť vymožiteľnosti nárokov, vyplývajúcich z porušenia zákazu diskriminácie. Inými slovami, podanie verejnej žaloby v prípade porušenia zákazu diskriminácie v jej nepriamej forme, nie je v rozpore s ustanoveniami antidiskriminačných smerníc, ak je uvedená možnosť upravená vnútroštátnou legislatívou. Európsky normotvorca prezentuje prostredníctvom ustanovení antidiskriminačných smerníc pomerne jasný záujem na prijatí účinného, primeraného, no zároveň odradzujúceho mechanizmu sankcií za porušenie zákazu diskriminácie, a to bez ohľadu na skutočnosť, či si zákonné nároky uplatňuje jednotlivec alebo osoba oprávnená na podanie kolektívne žaloby v mene osôb, ktoré diskriminačným konaním boli alebo mohli byť dotknuté.

Súdny dvor Európskej únie sa dostal k výkladu alternatívy kolektívneho uplatnenia nárokov z porušenia zákazu diskriminácie aj v konaní vo veci Asociația Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării.¹⁵ Súdny dvor

12 Bližšie pozri Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-54/07, Centrum proti Feryn, dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX%3A-62007CJ0054>

13 Hlavným predmetom činnosti spoločnosti bola výroba a montáž garážových dverí; pozn. autora.

14 Ktomu porovnajte znenie uvedeného článku Smernice Rady 2000/43/ES z 29.06.2000, dostupného na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:sk:HTML>

15 Bližšie pozri Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-81/12, Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62012CJ0081:EN:HTML>

v odôvodnení svojho rozhodnutia v predmetnej veci konštatuje, že ani ustanovenia Smernice Rady 2000/78/ES¹⁶ nebránia členským štátom k prijatiu takej úpravy, v zmysle ktorej by právnické osoby zabezpečujúce právnu pomoc obetiam porušenia zákazu diskriminácie, mali oprávnenie podať antidiskriminačnú žalobu a zastupovať dotknutú skupinu osôb, a to aj bez udelenia súhlasu na zastupovanie zo strany čo i len jednej z obetí diskriminácie.

Procesný inštitút kolektívneho uplatňovania zákonných nárokov, ktoré prináležia obeti diskriminácie, tak aj vzhľadom k stále narastajúcemu počtu prípadov, kedy sa k jeho využitiu a opodstatnenosti využitia jednoznačne kladne vyjadrujú nadnárodné súdne authority, predstavuje jednu z efektívnych alternatív boja proti tak závažnému civilnému deliktu, akým porušenie zákazu diskriminácie nepochybne je. Verejná, resp. kolektívna žaloba tak už nepredstavuje úplné novum ani v kontexte riešenia antidiskriminačných sporov, ba práve naopak, súdne authority nabádajú členské štáty k zavedeniu výslovnej úpravy, ktorá by umožňovala jej využitie v rámci vnútroštátnych civilných súdnych konaní. „*Faktom je, že vo svete, kde je štruktúrálna diskriminácia menšín v mnohých oblastiach realitou, právny systém, opierajúci sa iba o individuálne uplatňovanie nárokov jednoducho nepostačuje na zabezpečenie spravodlivosti a pretrvávajúca diskriminácie rôznych skupín v mnohých oblastiach naprieč Európou to len dovedčuje.*“¹⁷ Verejná žaloba predstavuje nepochybne inštitút, ktorý má potenciál účinného inštrumentu v naplňaní jednej zo základných hodnôt Európskej únie, ktorou je dodržiavanie zásady rovného zaobchádzania.

4. Vnútroštátna aplikačná prax

Antidiskriminačný zákon explicitne vymedzuje v ustanovení § 9a oprávnenie národného antidiskriminačného orgánu, ako aj právnických osôb, ktorých predmetom činnosti je poskytovanie právnej pomoci obetiam diskriminácie, domáhať sa ochrany práva na rovné zaobchádzanie, a to v prípade, „*ak by porušením zásady rovnakého zaobchádzania mohli byť dotknuté práva, právom chránené záujmy alebo slobody väčšieho alebo neurčitého počtu osôb alebo ak by takýmto porušením mohol byť inak vážne ohrozený verejný záujem.*“¹⁸ Obdobnú právnu úpravu a explicitné zákonné vymedzenie oprávnenia k podávaniu kolektívnych žalôb v antidiskriminačných sporoch upravujú aj vnútroštátne legislatívne úpravy Maďarska, Rumunska či Bulharska. Na uvedené oprávnenie nadväzuje zákonodarca druhou vetou predmetného ustanovenia, v rámci ktorej stanovuje konkrétne nároky, ktorých sa môžu oprávnené osoby domáhať v prípadnom súdnom konaní. *In concreto* ide o nárok na určenie toho, že určitým konaním, resp. všeobecnou úpravou došlo k porušeniu zákazu diskriminácie. Ho-

16 K tomu porovnaj obsah Smernice Rady 2000/78/ES z 27.11.2000, dostupnej na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:sk:HTML>

17 BABINCOVÁ, N. – DURBÁKOVÁ, V. – IVANCO, Š. – LIPTÁKOVÁ, S. – ZIMOVÁ, A.: *Verejné žaloby ako nástroj účinnej právnej ochrany pred diskrimináciou*. Poradňa pre občianske a ľudské práva. Košice, 2015. s. 40 - 41.

18 Porovnaj znenie ustanovenia § 9a antidiskriminačného zákona, dostupného na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/365/>

vorím tu o typickej určovacej žalobe v antidiskriminačnom spore. Zároveň, však oprávnená osoba môže od súdu požadovať aj upustenie o protiprávneho konania, ak k nemu v čase podania antidiskriminačnej žaloby na príslušný súd naďalej dochádza, ako aj nápravu protiprávneho stavu, avšak to len v prípade, ak je to objektívne možné.

Zo samotného zákonného znenia je však zrejmé, že v tomto prípade ide o exemplifikatívny výpočet nárokov. Domnievame sa tak, že v konkrétnom prípade sa môže oprávnená osoba domáhať tiež iných satisfakčných nárokov, ktoré majú potenciál zmierniť ujmu obetí porušenia zákazu diskriminácie. Výnimku predstavuje právo uplatniť si nárok na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. *Actio popularis* totiž nie je procesným inštitútom, ktorého účelom by bolo dožadovanie sa ochrany práv konkrétnych osôb v individuálnych prípadoch. Na strane aktívne vecne legitimovaného subjektu totiž v prípade podania tzv. kolektívnej žaloby stojí vyššie špecifikovaná právnická osoba alebo národný antidiskriminačný orgán. Nie dotknutý jednotlivec. U žalobcu tak nedochádza k naplneniu zákonných predpokladov pre nárokovanie si náhrady nemajetkovej ujmy. Inými slovami u národného antidiskriminačného orgánu, resp. u oprávnenej právnickej osoby, nedochádza k zníženiu dôstojnosti značnej intenzity alebo k zníženiu spoločenskej vážnosti, či uplatnenia, aby si v procesnom postavení žalobcu uplatnila nárok na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. Z podstaty veci je tak domáhanie sa náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch kolektívnou žalobou vylúčené.¹⁹ Účelom verejnej žaloby v antidiskriminačnom spore nie je nahradenie ujmy, ktorú mohli na základe určitého konania, či opomenutia konania utrpieť viacerí jednotlivci, resp. skupina osôb, ale prioritným účelom využitia tohto inštitútu je potlačanie tzv. nepriamej, či štrukturálnej diskriminácie v spoločnosti.

V slovenskej právnej realite je inštitút tzv. kolektívnej žaloby v antidiskriminačných sporoch využívaný minimálne, čo však neznamená, že k porušeniu zákazu diskriminácie v jej nepriamej forme na našom území nedochádza.²⁰ Tu si však zároveň musíme uvedomiť skutočnosť, že aj samotný zákonodarca kladie dôraz na riešenie antidiskriminačných sporov mimosúdnu cestou, ktorá je vhodnejšou alternatívou v nadväznosti na často zdĺhavé civilné súdne konania. Netvrdíme, že každý antidiskriminačný spor, ktorý je výsledkom nepriamej diskriminácie, je potrebné riešiť mimosúdne, avšak stotožňujeme sa so zámerom zákonodarcu na hľadanie alternatívnych ciest riešenia sporu, kde podanie kolektívnej žaloby na príslušný súd predstavuje akýsi prostriedok *ultima ratio*. Avšak v prípade, že protistrana nie je prístupná na vyššie uvedené formy novej nápravy, neostáva nič iné, ako využiť ustanovenie § 9a antidiskriminačného zákona. Nepochybne, aj táto zákonná alternatíva má potenciál účinného odstraňovania štrukturálnej diskriminácie v spoločnosti. Zodpovednosť

19 K tomu porovnaj tiež BABINCOVÁ, N. – DURBÁKOVÁ, V. – IVANCO, Š. – LIPTÁKOVÁ, S. – ZIMOVÁ, A.: *Verejné žaloby ako nástroj účinnej právnej ochrany pred diskrimináciou*. Poradňa pre občianske a ľudské práva. Košice, 2015. s. 51 a nasl.

20 Ku koncu februára 2018 evidujeme jediné právoplatné rozhodnutie v antidiskriminačnom spore po podaní kolektívnej žaloby. Konkrétne ide o rozsudok Okresného súdu v Prešove, spis. zn.: 25C/133/2010, dostupného na: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/aktuality/Rozsudek-OS-Presov.pdf

však leží na pleciach oprávnených osôb na podávanie tohto druhu žalôb, ktoré by mali vyvíjať náležitú aktivitu k zberu relevantných informácií, na základe ktorých je možné dospieť k dôvodným záverom o nepriamej diskriminácii v spoločnosti. Okrem aktívneho zberu dát a informácií zo strany oprávnených osôb je rovnako smerodajným získavanie relevantných faktov od podávateľov podnetov, t. j. fyzických a právnických osôb, ktoré môžu byť všeobecnou praxou, opatrením, legislatívnym aktom, či internou smernicou zamestnávateľa dotknuté.²¹

5. Syntéza získaných poznatkov - záver

Právna úprava tzv. kolektívnej žaloby je známa slovenskému právnenému poriadku v nadväznosti na jej využitie v antidiskriminačných sporoch už takmer desať rokov.²² Napriek jej výslovnému zakotveniu a pomerne nespochybniteľnému potenciálu v kontexte účinnosti boja proti prejavom diskriminácie v spoločnosti, kolektívna žaloba nenachádza svoje praktické uplatnenie v aplikačnej realite. Opodstatnenosť jej využitia však čím ďalej, tým viac, zdôrazňujú nadnárodné súdne authority. V zmysle ich rozhodovacej praxe a právnej argumentácie k možnostiam zefektívnenia stavu dodržiavania zásady rovného zaobchádzania je namieste jej explicitné zakotvenie v jednotlivých právnych poriadkoch členských štátov Európskej únie. Súdny dvor Európskej únie sa k otázke zákonnej úpravy kolektívnych žalôb vyjadril jednoznačne kladne, o čom sme sa mohli presvedčiť vykonaním analýzy jednotlivých relevantných rozhodnutí, v odôvodnení ktorých zaujala táto súdna autorita stanovisko aj k otázke opodstatnenosti využitia *actio popularis* v antidiskriminačných sporoch.

Osobitne zaujímavou je otázka zákonných nárokov, ktorých sa môže oprávnená osoba domáhať kolektívnou žalobou v antidiskriminačnom spore. Aj napriek demonštratívnej enumerácii konkrétnych nárokov je už z podstaty veci vylúčené, aby sa oprávnená osoba domáhala náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch. Dôvodom je zjavná nekompatibilita s podstatou aktívnej vecnej legitímácie. Zákonom predvídané skutočnosti, oprávňujúce dotknutú osobu k nárokovaniu si náhrady nemajetkovej ujmy v peňažnej forme v individuálnom prípade, totiž nemožno identifikovať u osôb oprávnených k podaniu kolektívnej žaloby. Opačným výkladom by sme popreli samotnú podstatu aktívnej vecnej legitímácie, ktorá predstavuje stav, vychádzajúci z hmotnoprávných pomerov.

21 K tomu porovnaj CHUBRIKJ, S. – CHALOVSKA – DIMOVSKA, N.: *Use of actio popularis in cases of discrimination*. Helsinki Committee for Human Rights in the Republic of Macedonia. Skopje, 2016. s. 17 a nasledujúce.

22 Novelizovaný antidiskriminačný zákon, ktorým došlo k úprave uvedeného inštitútu v slovenskom právnom poriadku nadobudol účinnosť dňa 15. októbra 2008; pozn. autora. Ustanovenie § 9a antidiskriminačného zákona je výsledkom novely antidiskriminačného zákona zákonom č. 384/2008 Z. z., ktorým sa menil a doplnil zákon č. 99/1963 Z. z. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov, ako aj ďalšie právne predpisy, medzi nimi tiež antidiskriminačný zákon. Text zákona je dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/384/20081015.html>

Kolektívna žaloba v antidiskriminačných sporoch vykazuje vysoký stupeň kompatibility s rozhodovacou praxou štrasburských orgánov ochrany práv a právom chránených záujmov, pričom spolu s procesnými odklonmi, upravenými ustanoveniami §§ 307 – 315 CSP,²³ predstavuje potenciálne veľmi účinný nástroj na dosiahnutie cieľa, ktorým je postupné odstraňovanie štrukturálnej, resp. nepriamej diskriminácie. Výsledkom civilného súdneho konania, iniciovaného podanou kolektívnou žalobou, totiž môže byť určenie konkrétnych foriem porušenia zákazu diskriminácie, ako aj odstránenie normy nekompatibilnej s úpravou antidiskriminačných právnych noriem, čím je možné predísť konkrétnym prípadom diskriminácie voči konkrétnym osobám, či skupine obyvateľstva. Napriek tomu, že slovenská aplikačná prax vykazuje pomerne nízku mieru aktivizácie v nadväznosti na využívanie procesného inštitútu verejnej žaloby v antidiskriminačných sporoch, vyjadrujeme presvedčenie o vysokom stupni potenciálu a efektívnosti verejnej žaloby v boji proti diskriminácii.

Použitá literatúra a iné zdroje:

1. BABINCOVÁ, N. – DURBÁKOVÁ, V. – IVANCO, Š. – LIPTÁKOVÁ, S. – ZIMOVÁ, A.: *Verejné žaloby ako nástroj účinnej právnej ochrany pred diskrimináciou*. Poradňa pre občianske a ľudské práva. Košice, 2015, 110 s. ISBN 978-80-970562-3-0.
2. CENKNER, M. – HAMULÁK, J. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARIČOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha, C. H. Beck, 2016, 1540 s. ISBN 978-80-7400-629-6.
3. CHUBRIKJ, S. – CHALOVSKA – DIMOVSKA, N.: *Use of actio popularis in cases of discrimination*. Helsinki Committee for Human Rights in the Republic of Macedonia. Skopje, 2016, 27 s. ISBN 978-608-4790-11-2.
4. KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Rímske právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
5. ŠAMÁNEK, J. a kol.: *Antidiskriminační právo v judikatuře a praxi*. Praha: C. H. Beck, 2017, 280 s. ISBN 978-80-7400-658-6.
6. Konsolidované znenie Zmluvy o EÚ a Zmluvy o fungovaní EÚ
7. Rozhodnutie ESEP vo veci D. H. a ostatní proti Českej republike, sťažnosť č. 57325/10
8. Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-54/07, Centrum proti Feryn
9. Rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie vo veci C-81/12, Accept proti Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării

23 K tomu porovnaj CENKNER, M. – HAMULÁK, J. In: ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARIČOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha, C. H. Beck, 2016, s. 1049 – 1059.

10. Rozsudok Okresného súdu v Prešove, spis. zn.: 25C/133/2010
11. Smernica Rady 2000/78/ES z 27.11.2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani
12. Smernice Rady 2000/43/ES z 29.06.2000, ktorá ustanovuje zásadu rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod
13. Zákon č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov
14. Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov
15. Zákon č. 552/2003 Z. z. o výkone práce vo verejnom záujme v znení neskorších predpisov
16. Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)
17. Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov

MODELY A FORMY KOLEKTÍVNEJ OCHRANY PRÁV V CIVILNOM PROCESÉ¹

JUDr. Imrich Fekete, CSc.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra občianskeho práva

imrich.fekete@flaw.uniba.sk

1. Úvod

Kolektívne uplatňovanie práv je procesnoprávny mechanizmus, ktorý umožňuje, aby sa z dôvodu zjednodušenia postupov a/alebo účinného presadzovania spoločných práv viaceré podobné právne nároky spojili do jedného súdneho konania. Kolektívne uplatňovanie nárokov uľahčuje prístup k spravodlivosti najmä v prípadoch, keď je individuálna škoda taká nízka, že potenciálni žalobcovia by nepovažovali za zmysluplné uplatniť si individuálny nárok cestou súdu. Zvyšuje takisto vyjednávaciu pozíciu potenciálnych žalobcov a prispieva k efektívnemu výkonu spravodlivosti tým, že zabraňuje početným konaniam o nárokoch vyplývajúcich z porušenia toho istého právneho predpisu.

Takáto „forma makro výkonu spravodlivosti v kompaktnej forme“ môže byť príznačivá z viacerých príčin: umožňuje, aby veci, ktoré navzájom súvisia, mohli byť posúdené súbežne, účinne, rýchlo, dôsledne a konečným rozhodnutím za rozumné náklady.² Kolektívne uplatňovanie práv v civilnom procese je oproti týmto výhodám spojené s ťažkosťami. Najväčší problém spočíva v tom, že prístup k spravodlivosti, čestnosť konania, dôsledné prejednanie veci a náklady súdneho konania sa môžu dostať do vzájomného konfliktu.³

Práca vychádza z hypotézy, že v súčasných právnych úpravách existuje viacej veľmi rozdielných mechanizmov kolektívnej ochrany práv v civilnom procese. Našou úlohou je snaha podať základný prehľad jednotlivých modelov a foriem kolektívnej ochrany práv a potvrdiť či vyvrátiť tvrdenie, že model *opt-out*, ktorý sa uplatňuje najmä pod vplyvom amerického *class action*, je hodný nasledovania. V závere sa pokúsime načrtnúť, ktorý z predstavených modelov by mohol byť vhodný pre Slovenskú republiku, kde kolektívna ochrana práva v civilnom procese je iba v štádiu počiatočných úvah.

1 Tento príspevok je výstupnou úlohou plnenou v rámci grantu s názvom Mechanizmus uplatňovania kolektívnych nárokov v podmienkach SR, ktorý bol schválený Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pod registračným č. 1/0426/16 s dobou riešenia v rokoch 2016 až 2018.

2 ANDREWS, N.: *English Civil Procedure: Fundamentals of the New Civil Justice System*. OUP Oxford, 2003, s. 974.

3 GIBBONS, S. G.: Group Litigation, Class actions and Collective Redress: An Anniversary Reappraisal of Lord Woolf's Three Objectives. In: DWYER, D. (ed.): *The Civil Procedure Rules Ten Years On*. Oxford–New York: Oxford University Press, 2009, s. 129.

2. Prvé náznaky kolektívnej ochrany práv v Európskej únii

Kolektívna právna ochrana nie je v Európskej únii žiadne novum. Samotná Európska únia sa už viac ako desaťročie usiluje prijať dostatočne účinné opatrenia na zavedenie kolektívnej formy ochrany práv, najmä v oblasti ochrany spotrebiteľov, životného prostredia a súťažného práva.⁴ Európska komisia už v roku 2005 vydala v tomto ohľade zelenú knihu⁵ a v nadväznosti na to v roku 2008 bielu knihu⁶ vo veci porušovania súťažných pravidiel.⁷ V druhej z uvedených kníh navrhla agregovať individuálnu ochranu obetí porušenia pravidiel hospodárskej súťaže prostredníctvom dvoch mechanizmov nápravy, menovite v podobe reprezentatívnych žalôb (*representative actions*) podaných kvalifikovanými subjektmi (napr. združenia spotrebiteľov) na jednej strane a prostredníctvom *opt-in class action*, ktorá výslovne spája individuálne žaloby za porušenie práv do jednej žaloby na druhej strane.⁸

V roku 2008 zverejnila Komisia EÚ zelenú knihu o kolektívnom uplatňovaní práv spotrebiteľov na nápravu,⁹ v ktorom sú stanovené štyri opčné modely zamerané na spoločné presadzovanie kolektívnych práv. Európska komisia upozornila v tomto materiáli na to, že spotrebiteľia, ktorí boli postihnutí nekalými obchodnými praktikami čelia v súčasnej dobe mnohým prekážkam pri uplatňovaní svojich práv.¹⁰ Medzi oblasti, v ktorých spotrebiteľia najťažšie presadzujú svoje hromadné nároky patria finančné služby (39%), telekomunikácie (12%) a doprava (8%), ako aj zájazdy a cestovný ruch (7%). Z uvedeného dôvodu Komisia EÚ odštartovala začiatkom roku 2011 verejné konzultácie, ktorých výsledkom je prijatie:

- a) Odporúčania Komisie EÚ 2013/396/EÚ z 11. júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na príkazanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie (Ú. v. EÚ L 201, 26. 7. 2013, s. 60 – 65) a

4 HUMMER, M.: „Kollektiver Rechtsschutz“ in der EU versus „class actions“ nach US-amerikanischem Vorbild. In: <http://www.eu-infothek.com/article/kollektiver-rechtsschutz-der-eu-versus-class-actions-nach-us-amerikanischem-vorbild>.

5 KOM(2005) 672 final, z 19. 12. 2005.

6 KOM(2008) 165 final, z 2. 4. 2008.

7 Dňa 25. 12. 2014 vstúpila do platnosti smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/104/EÚ z 26. 11. 2014 o určitých pravidlách upravujúcich žaloby podľa vnútroštátneho práva o náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia ustanovení práva hospodárskej súťaže členských štátov a EÚ (smernicu sú členské štáty povinné implementovať do 27. 12. 2020). Cieľom tejto smernice je zabezpečiť účinné presadzovanie pravidiel hospodárskej súťaže EÚ prostredníctvom týchto dvoch opatrení: Po prvé: je potrebné optimalizovať interakciu medzi verejným („public enforcement“) a súkromným presadzovaním („private enforcement“) európskeho súťažného práva a po druhé: obeť porušovania právnych predpisov EÚ o hospodárskej súťaži by mali dostať plnú náhradu škody (čl. 3 smernice 2014/104/EU).

8 KOM (2008) 165 final, bod 2.1., s. 4.

9 KOM (2008) 794 final.

10 Pozri STAUDENMAYER, D.: Überlegungen der Europäischen Kommission zur kollektiven Rechtsdurchsetzung. In: CASPER, M. – JANSSEN, A. – POHLMANN, P. – SCHULZE, R. (Hrsg.): *Auf dem Weg zu einer europäischen Sammelklage?* Munich: Sellier. European law publisher, 2009, s. 87-96.

- b) Oznámenia Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Smerom k európskemu horizontálnemu rámcu pre kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu (COM (2013) 401 final, 11. 6. 2013).

Vo vyššie uvedenom odporúčaní Komisia EÚ stanovila súbor spoločných nezáväzných zásad pre vnútroštátne mechanizmy kolektívneho uplatňovania práv. Jeho cieľom je umožniť občanom a spoločnostiam uplatňovať svoje práva, ktoré im poskytuje právo EÚ v prípade jeho porušenia.¹¹ Tieto mechanizmy uplatňovania kolektívnych prostriedkov nápravy by mali byť k dispozícii v rozličných oblastiach života, najmä v oblasti ochrany spotrebiteľa, hospodárskej súťaže, ochrany životného prostredia a finančných služieb,¹² ochrany údajov¹³ alebo nediskriminácie. Vo vyššie uvedenom odporúčaní sa ďalej zdôrazňuje, že všetky členské štáty EÚ by mali mať na vnútroštátnej úrovni zavedené mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania aj na náhradu škody dostupné vo všetkých prípadoch, keď v dôsledku porušovania práv vyplývajúcich z únijného práva dochádza alebo došlo k poškodeniu viac ako jednej osoby.¹⁴ Komisia EÚ preto považuje za potrebné zvýšiť súdržnosť politiky a zaujať horizontálny prístup k problematike kolektívneho uplatňovania nárokov, a to na základe verejných konzultácií, ktoré sa uskutočnili v roku 2011.¹⁵

Vo vyššie uvedených dokumentoch Komisia EÚ navrhla, aby všetky členské krajiny EÚ zaviedli mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na základe týchto zásad:

- a) Žalobcovia by mali mať možnosť požiadať o súdny príkaz s cieľom ukončiť porušovanie ich práv, ktoré im zaručujú právne predpisy EÚ („súdny príkaz uk-

11 Pozri k tomu bližšie KŘIVÁČKOVÁ, J. – HAMULÁKOVÁ, K.: Perspektivy alternativního řešení kolektivních sporů v ČR ve světle Doporučení Komise 2013/396/EU. In: *Právní rozhledy*, 2015, č. 13 – 14, s. 502 – 508.

12 Pozri STADLER, A.: Die Vorschläge der Europäischen Kommission zum kollektiven Rechtsschutz in Europa. Der Abschied von einem kohärenten europäischen Ansatz? In: *Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union*, 2013, č. 3, s. 281-291; STADLER, A.: Die Umsetzung der Kommissionsempfehlung zum kollektiven Rechtsschutz. In: *Zeitschrift für die gesamte Privatrechtswissenschaft*, 2015, č. 1, s. 61-84.

13 Formu kolektívneho uplatňovania nárokov v zastúpení Komisia EÚ navrhla vo svojom návrhu nariadenia o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov (všeobecné nariadenie o ochrane údajov). Podľa tohto návrhu každý orgán, organizácia či združenie, ktorých cieľom je ochrana práv a záujmov dotknutých osôb v súvislosti s ochranou ich osobných údajov, môže uplatniť právo na súdny prostriedok nápravy v súvislosti s porušením predpisov v oblasti ochrany údajov, ak koná v mene jedného alebo viacerých dotknutých osôb [pozri KOM (2012)11, 25. 1. 2012, čl. 73 ods. 2 a čl. 76]. V týchto prípadoch sa teda žaloba podáva v mene zastupovanej dotknutej osoby a iba v takom rozsahu, v akom by bola samotná dotknutá osoba oprávnená podať žalobu.

14 Odsek 2 odporúčania Komisie EÚ z 11. júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie (2013/396/EÚ), (Ú. v. EÚ L 201 s. 60 z 26. 7. 2013).

15 KOM (2010) 135, 31. 3. 2010.

ladajúci povinnosť zdržať sa určitého konania“), a nárokovať si náhradu škody spôsobenú takýmito porušeniami („súdny príkaz priznávajúci nárok na náhradu škody“) v prípade, keď je rovnakým protiprávnym konaním poškodený veľký počet osôb.

- b) Metódy kolektívneho uplatňovania nárokov musia byť spravodlivé, rovnocenné, včasné a nie neprimerane nákladné.¹⁶
- c) Systémy kolektívneho uplatňovania nárokov by mali vychádzať zo zásady predchádzajúceho súhlasu (tzv. model *opt-in*). Podľa tejto zásady nie sú členmi skupiny potenciálni žalobcovia, ktorí nevyjadrili svoj súhlas priamo, a preto nemôžu priamo využiť priaznivý výsledok súdnych konaní na účely kolektívneho uplatňovania práv.
- d) Mali by existovať procesnoprávne záruky s cieľom zabrániť zneužívaniu systémom kolektívneho uplatňovania práv, ako je zákaz náhrady škody s represívnou funkciou (t. j. nadmerne vysokej škody); subjekty zastupujúce žalobcov by mali mať neziskovú povahu; zákaz vyplácania odmeny advokátov závislej od výšky vysúdenej sumy.
- e) Od neúspešnej strany sporu možno požadovať náhradu právnych nákladov úspešnej strany sporu.
- f) Sudca zohráva kľúčovú úlohu pri kolektívnom súdnom spore a musí riešiť daný prípad účinne, pričom musí dávať pozor na akékoľvek možné zneužitie práva.
- g) Žalobcovia by mali mať možnosť urovnať daný spor prostredníctvom mechanizmov kolektívneho konsenzuálneho riešenia sporov (t. j. postupov, v rámci ktorých strany dosiahnu konsenzus o riešení).

Členské štáty EÚ boli vyzvané, aby uvedené princípy uplatnili vo svojom zákonodarstve najneskôr do 26. 7. 2015. Zistenia o vykonávaní odporúčania Komisie EÚ o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov z 11. 6. 2013 boli zverejnené v správe Komisie EÚ Európskemu parlamentu, Rade a Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru z 25. 1. 2018.¹⁷

3. Stav kolektívneho uplatňovania nárokov v Európskej únii

Európske inštitúcie niekoľko rokov pracujú na vytvorení európskych noriem kolektívneho uplatňovania práva na nápravu. Táto snaha bola premietnutá do vyššie uvedenej zelenej (2005) a bielej knihy (2008), ktoré riešia problematiku kolektívnej ochrany práv spotrebiteľov a porušovania pravidiel súťažného práva.

16 K nákladom kolektívnej žaloby pozri BERGH van der, R. – KESKE, S.: Rechtsökonomische Aspekte der Sammelklage. In: CASPER, M. – JANSSEN, A. – POHLMANN, P. – SCHULZE, R. (Hrsg.): *Auf dem Weg zu einer europäischen Sammelklage?* Munich: Sellier. european law publisher, 2009, s. 17-40.

17 KOM (2018) 40 final.

V závislosti od druhu nároku sa kolektívne uplatňovanie práva na nápravu realizuje v európskych právnych úpravách najmä prostredníctvom osobitného typu žalôb, prostredníctvom ktorých sa presadzuje:

- a) nárok na vydanie príkazu súdu, aby sa žalovaný zdržal určitého konania, ktorého cieľom je zastavenie protiprávneho konania (typicky nemecká *Unterlassungsklage*), alebo
- b) uplatnenia nároku na náhradu škody, ktorej cieľom je získanie náhrady utrpenej škody.

Žaloby požadujúce prikázanie zdržania sa určitého konania alebo náhradu škody, ktoré vyplývajú z údajných porušení rôznych práv, alebo zastavenie protiprávneho konania sú civilné spory medzi dvomi súkromnými stranami, a to aj v prípade, že jedna z týchto strán má povahu „kolektívu.“ Nie náhodou nadobúdajú takého konania v poslednom čase čoraz väčšiu dôležitosť.¹⁸

Právne predpisy EÚ a medzinárodné dohody ratifikované Európskou úniou vyžadujú od členských štátov, aby v niektorých oblastiach stanovili možnosť *kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania*. V oblasti práva spotrebiteľov majú oprávnené orgány na ochranu spotrebiteľa a organizácie spotrebiteľov v dôsledku smernice o súdnych príkazoch (smernica 2009/22/ES, Ú. v. EÚ L 110, 1. 5. 2009, s. 30) právomoc začať v ktoromkoľvek členskom štáte konanie pred súdom alebo na orgáne verejnej moci a požadovať zákaz praktík, ktoré porušujú vnútroštátne predpisy alebo predpisy EÚ v oblasti ochrany spotrebiteľa. V oblasti práva životného prostredia Aarhuský dohovor požaduje od členských štátov zabezpečenie prístupu k spravodlivosti, pokiaľ ide o porušovanie environmentálnych noriem.¹⁹ Všetky členské štáty EÚ majú teda zavedené postupy, ktoré žalujúcim stranám, konajúcim kolektívne alebo v zastúpení, umožňujú požadovať prikázanie zdržania sa protiprávneho konania.

Kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu v podobe súdneho príkazu na zdržanie sa určitého konania existuje vo všetkých členských štátoch EÚ vo vzťahu k spotrebiteľským veciam, ktoré patria do rozsahu pôsobnosti smernice o súdnych príkazoch. V niektorých členských štátoch sú kolektívne súdne príkazy k dispozícii horizontálne (Bulharsko, Dánsko, Litva, Holandsko, Švédsko) alebo v iných osobitných oblastiach, najmä v oblasti:

- a) hospodárskej súťaže (Maďarsko, Luxembursko, Španielsko),
- b) životného prostredia (Francúzsko, Maďarsko, Portugalsko, Slovinsko, Španielsko),
- c) zamestnanosti (Maďarsko, Španielsko) alebo

18 ZUCKERMAN, A.: *Zuckerman on Civil procedure. Principles and Practice*. 3rd Edition. London: Sweet & Maxwell, 2003, s. 655.

19 Členské štáty EÚ vykonali tento dohovor tým, že mimovládny organizáciám udelili aktívnu legitimitáciu na napadnutie administratívnych rozhodnutí v oblasti životného prostredia pred súdmi.

d) boja proti diskriminačnému konaniu (Chorvátsko, Francúzsko, Španielsko).

Kolektívne uplatňovanie práva na nápravu v prípade, že je dostupné, sa v praxi využíva najmä v oblasti ochrany spotrebiteľa a súvisiacich oblastiach, ako sú práva cestujúcich alebo finančné služby. Ďalšou oblasťou, kde bolo zaznamenaných niekoľko prípadov, je právo hospodárskej súťaže, najmä pokiaľ ide o prípady, keď si osoby údajne poškodené kartelmi nárokuje náhradu škody po rozhodnutí o porušení právnych predpisov orgánom na ochranu hospodárskej súťaže (nadväzujúce žaloby).²⁰ Dôvodom pomerne zriedkavého využívania kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu v iných oblastiach nie je len to, že v mnohých členských štátoch EÚ je uplatňovanie nárokov na náhradu škody alebo dokonca na súdny príkaz na zdržanie sa určitého konania dostupné len pre spotrebiteľov alebo v rámci práva hospodárskej súťaže; zdá sa, že to súvisí aj s inými faktormi, ako je zložitosť a dĺžka konaní alebo obmedzujúce pravidlá prípustnosti, čo často súvisí s aktívnou legitimitáciou. V Rakúsku, Čechách, Nemecku a Luxembursku sa zároveň zaznamenalo niekoľko situácií, väčšinou v spotrebiteľských veciach, keď sa v dôsledku neexistencie systémov uplatňovania nárokov na náhradu škody v rámci vnútroštátnych právnych predpisov nepodala žiadna žaloba.

Existujúce mechanizmy, prostredníctvom ktorých môže skupina jednotlivcov poškodených nezákonnými obchodnými praktikami *uplatňovať právo na náhradu škody (ujmy)*, sa v jednotlivých členských štátoch EÚ líšia.²¹ Hlavné rozdiely medzi týmito mechanizmami sa týkajú rozsahu ich použiteľnosti, dostupnosti pre zastupujúce organizácie alebo jednotlivcov ako žalobcov, dostupnosti pre podniky, ako aj spôsobu, akým sa vytvára skupina žalobcov (model *opt-in* alebo *opt-out*), akým sa žaloba financuje²² a akým sa rozdeľuje priznaná náhrada škody.

Kolektívne uplatňovanie práva na náhradu škody je v súčasnosti dostupné v 19 členských štátoch EÚ,²³ ale vo viac ako polovici z nich sa obmedzuje na konkrétne sektory, najmä na spotrebiteľské práva.²⁴ Ďalšími oblasťami, v ktorých je uplatňovanie práva na náhradu škody bežne dostupné, sú hospodárska súťaž, finančné služby,

20 Pozri BERNHARD, J.: *Kartellrechtlicher Individualschutz durch Sammelklagen. Europäische Kollektivklagen zwischen Effizienz und Effektivität*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 59 a nasl.; FIEDLER, L.: *Class Actions zur Durchsetzung des europäischen Kartellrechts*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 98 a nasl.; PIPKOVÁ, P. J.: Směrnice o náhradách kartelových škod a její implementace do českého právního řádu – vybrané otázky. In: *Obchodněprávní revue*, 2015, č. 7 – 8, s. 215 – 222.

21 Pozri napr. štúdiu „Evaluation of the effectiveness and efficiency of collective redress mechanisms in the European Union“ (Hodnotenie účinnosti a efektívnosti mechanizmov kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu v Európskej únii) z roku 2008, ktorú zadala Európska komisia a je k dispozícii na stránke http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/collective_redress_en.htm#Studies.

22 K spôsobu financovania kolektívneho uplatňovania práva v civilnom procese vo vybraných štátoch pozri REIMANN, M.: *Cost and Fee Allocation in Civil Procedure. A Comparative Study*. Dordrecht, Heidelberg, London, New York: Springer, 2012, s. 42 a nasl.

23 Rakúsko, Belgicko, Bulharsko, Nemecko, Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Estónsko, Maďarsko, Taliansko, Litva, Malta, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Španielsko, Švédsko a Veľká Británia.

24 S výnimkou Nemecka, kde sa jediný osobitný mechanizmus kolektívneho uplatňovania nárokov na náhradu škody nevzťahuje na spotrebiteľov, ale len na nároky investorov.

zamestnávanie, životné prostredie alebo antidiskriminácia. Rozdiely v rozsahu pôsobnosti medzi členskými štátmi EÚ, ktoré uplatňujú sektorový prístup, sú výrazné. Zatiaľ čo napr. v Belgicku môžu kolektívne právo na náhradu ujmy uplatňovať iba spotrebiteľia, vo Francúzsku je to prípustné aj v oblasti hospodárskej súťaže, zdravotnej starostlivosti, diskriminácie a životného prostredia. Len šesť členských štátov (Bulharsko, Dánsko, Litva, Holandsko, Portugalsko a Veľká Británia) uplatnilo v svojich právnych predpisoch horizontálny prístup, umožňujúci kolektívne uplatňovanie práva na náhradu škody vo všetkých oblastiach. V Bulharsku a Veľkej Británii existujú horizontálne mechanizmy súbežne s osobitnými postupmi pre konkrétne sektory, ktoré sa v praxi používajú častejšie. V Rakúsku napriek neexistencii právnych predpisov o uplatňovaní kolektívneho práva na náhradu škody, konanie o takýchto nárokoch prebieha na základe postúpenia práv alebo spojenia viacerých samostatných vecí (konaní). Vždy to však znamená, že všetky zainteresované subjekty musia byť účastníkmi procesu, so všetkými právami strany sporu.

Po vydaní odporúčania Komisie EÚ č. 2013/396/EÚ z 11. júna 2013 boli nové právne predpisy v oblasti kolektívneho uplatňovania práva na náhradu škody prijaté v štyroch členských štátoch EÚ: v Belgicku a Litve po prvýkrát, kým vo Francúzsku a Veľkej Británii došlo k významným legislatívnym zmenám. V Slovinsku a Holandsku boli predložené nové návrhy zákonov. Okrem Belgicka, kde sa právne predpisy týkajú len práv spotrebiteľov, majú tieto iniciatívy široký rozsah pôsobnosti.

4. Niektoré modely spoločného uplatňovania práva v civilnom procese

V odbornej literatúre dochádza niekedy ku konfúziám, keď sa niektoré mechanizmy kolektívnej ochrany práva označujú v súlade s americkou právnickou terminológiou za hromadné žaloby (*class action*). V skutočnosti ide o také osobitné formy konaní, ktoré síce vykazujú znaky hromadnej žaloby, ale takými žalobami v skutočnosti nie sú. Iba malý počet štátov zaviedlo, hoci len v obmedzenom rozsahu, formu žaloby *class action* podľa amerického vzoru a ďalšia skupina štátov, najmä v kontinentálnej Európe vykazuje voči kolektívnej ochrane práv veľkú rezistenciu. Medzi takéto štáty patrí i Slovensko. To má viaceré príčiny, avšak najdôležitejšia spočíva v účele tohto procesného inštitútu.

V členských štátoch EÚ vznikli v rámci diskusie rôzne modely kolektívneho uplatňovania práva v civilnom procese, resp. prostriedkov nápravy prostredníctvom civilného procesu. Medzi najrozšírenejšie patria žaloby vo verejnom záujme (*Verbandsklage*), skupinové žaloby (*Sammelklage*, *Massenklage*, *Gruppenklage*)²⁵ a vzorové žaloby (*Musterklage*). Vzorom pre skupinové žaloby je najmä americká forma hro-

25 Uvedené termíny sa považujú v európskom práve za synonymá toho istého pojmu. Sú definované ako civilné žaloby, ktoré v prípade úspechu priznávajú nárok nielen žalobcovi, ale každej osobe, ktorá je rovnako ako žalobca zasiahnutá žalovanou skutkovou podstatou bez ohľadu na to, či sama žalovala. Pozri MATTIL, P. – DESOUTTER, V.: Die europäische Sammelklage. Rechtsvergleichende und EU-rechtliche Betrachtungen. In: *Wertpapiermitteilungen, Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht*, 2008, č. 12, s. 521.

madnej žaloby (*class action*). Niektorí autori rozlišujú medzi štyrmi druhmi kolektívnych žalôb, a to medzi skupinovou žalobou (*group action*), kolektívnou žalobou (*collective action*), hromadnou žalobou (*class action*) a masovou žalobou (*mass action*).²⁶ Zatiaľ čo prvé dve formy žalôb sú charakteristické pre európske právo, *class action* a *mass action* sú právne termíny typické pre americké právo. Napriek tomu doktrína termín *collective action* považuje za širší (zberný) pojem, pod ktorý možno zahrnúť všetky ostatné žaloby.²⁷

V európskych úpravách možno v zásade rozoznávať dva základné modely kolektívneho uplatnenia práva. V prvom prípade skupinu reprezentuje jeden nárok (konanie prostredníctvom spoločnej reprezentácie) a v druhom prípade sú viaceré jednotlivé, svojou povahou veľmi podobné nároky spojené do jedného celku (do jednej žaloby). Medzi týmito základnými modelmi existuje veľmi veľa variácií.²⁸

Štúdia pod názvom „Ashurst Report“, ktorú dala vypracovať Komisia EÚ o stave kolektívneho uplatňovania práv v rámci hospodárskej súťaže, priniesla poznatok, že v členských štátoch EÚ existuje viac foriem a modelov kolektívneho uplatnenia práv, ktoré by mohli viesť aj k uplatneniu práva na náhradu škody.²⁹ Uvedená štúdia vymedzuje nasledovné druhy kolektívneho uplatnenia práv:

- a) Konanie vo verejnom záujme (*public interest litigation*) predstavuje sporové konanie, ktoré neprebíha v mene jednotlivých hmotnoprávne zainteresovaných osôb, ale znamená konanie vo verejnom záujme. Z toho dôvodu je v praxi pravidlom, že priznaná náhrada škody sa vynakladá na verejné prospešné ciele alebo je priamo zdrojom príjmu štátneho rozpočtu.
- b) Skupinová žaloba (*class action*) je také sporové konanie, v ktorom jeden alebo skupina hmotnoprávne oprávnených osôb podáva žalobu vo svojom mene alebo v mene členov skupiny, ktorí nie sú individualizovaní. Rozhodnutie súdu je záväzná pre všetky osoby patriace do skupiny oprávnených s výnimkou tých, ktorí takpovediac vystúpia z konania (*opt-out*). Náhrada škody sa určuje jednou sumou, na ktorú majú nárok jednotliví členovia skupiny v pomernej časti.
- c) Kolektívna žaloba (*collective claim*) je riešením, ktoré v hrubých rysoch zodpovedá skupinovej žalobe, pri ktorej jediný žalobca podáva žalobu v mene (konkrétne určených zainteresovaných osôb alebo bez konkrétne určených) členov skupiny oprávnených. Náhrada sa aj v tomto prípade určuje jednou peňažnou sumou;

26 V prípade masovej žaloby advokát žalobcu pátra po osobách, ktoré boli zasiahnuté na základe tej istej udalosti a bez ich súhlasu spája žaloby týchto osôb do jednej skupiny a dúfajúc, že sudca nezamietne jeho žiadosť. Pozri *Class actions and Mass tort*. In: www.leesfield.com/PracticeAreas/class_actions_mass_tort.asp

27 TÁRCZY, E. Z.: *Class action az európai unióban és Magyarországon. Sectio Juridica et Politica*. Miskolc, Tomus XXVII, 2010, s. 504

28 FAIRGRIEVE, D., HOWELLS, G.: *Collective Redress Procedures - European Debates*. In: *International & Comparative Law Quarterly*, 2009 (58), č. 2, s. 398.

29 *Ashurst. Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Comparative Report*. 31. 8. 2004.

- d) Reprezentatívna forma žaloby (*representative claim*) predstavuje žalobu podávanú jedinou osobou (spravidla súkromné združenie) z poverenia individuálne určených, ale spoločne zainteresovaných osôb (spravidla členov združenia). Pretože členov skupiny možno identifikovať, náhrada škody sa nepriznáva jednou sumou, ale v prospech jednotlivu oprávnených osôb.
- e) Procesné spoločenstvo (*joint action*) znamená, že žalobu na základe spoločného predmetu sporu podáva spoločne viac osôb, ktoré reprezentujú spoločný nárok, pričom každá z nich vystupuje v procese samostatne a koná vo svojom mene. Z toho dôvodu v jednom rozsudku súd rozhodne individuálne o každom uplatnenom práve.
- f) Postúpenie nárokov (*assignment of claims*) umožňuje, aby jedna osoba nezainterosovaná v základnom spore na základe postúpenia pohľadávok na náhradu škody na základe takpovediac právneho nástupníctva mohla samostatne uplatniť práva na náhradu škody, ktoré predtým utrpelo viacero osôb.

Doktrína uvádza viacero systémov, ktoré rozdeľujú kolektívne formy ochrany práv na základe rôznych kritérií. J. Stuyck³⁰ rozoznáva tieto tri typy hromadných žalôb:

- a) *group actions*, ktorý podávajú fyzické alebo právnické osoby, ktoré hája porušené práva konkrétnej skupiny jednotlivcov (*opt-in model*) alebo každého, koho možno priradiť k tejto skupine (*opt-out model*);
- b) *joint actions*, pri ktorom dochádza k spojeniu záujmu viacerých jednotlivcov do jedného konania a
- c) *representative actions*, ktoré sú podávané súkromnými osobami, ktorým boli postúpené nároky jednotlivcov (jednotlivci sa konania nezúčastňujú).

A. Winterová³¹ rozlišuje iba medzi súkromnou a verejnou žalobou. Pre súkromné (skupinové) žaloby je charakteristické, že žalobca je sám vecne legitimovaný, uplatňuje svoje vlastné právo, avšak s účinkami aj pre iné osoby. Do prvej skupiny zaraďuje predovšetkým „hromadnú žalobu“ podávanú v záujme väčšieho okruhu osôb, ktoré majú zhodné alebo obdobné nároky, avšak nie sú účastníkmi konania o nich, aj keď z výsledku konania môžu potom profitovať. Môže ísť aj o žalobu podávanú právnickou osobou, príp. združením, ktoré sú na žalobu procesne legitimované preto, že sa takouto ochranou zaoberajú. Tieto žaloby sa pracovne označujú ako „spoločenské“ alebo „spolkové“ žaloby. Do druhej skupiny zaraďuje Winterová tzv. hromadné verejné žaloby. To sú žaloby na ochranu nejakých hromadných práv, ktoré sú zákonom zverené štátnemu alebo verejnemu orgánu (štátnemu žalobcovi, resp. prokurátorovi, ombudsmanovi a pod.).

30 STUYCK, J.: Class Actions in Europe? To Opt-In: or to Opt-Out, that is the Question. In: *European Business Law Review*, 2009 (20), č. 4, s. 485.

31 WINTEROVÁ, A.: Hromadné žaloby (procesualistický pohľad). In: *Bulletin advokacie*, 2008, č. 10, s. 22.

M. Burckhardt³² rozdeľuje mechanizmy kolektívnej ochrany individuálnych práv do troch skupín:

- a) žaloba vo verejnom záujme,
- b) skupinová žaloba a
- c) vzorová žaloba.

Ad a) Najrozšírenejšou formy žaloby je spolková žaloba podávaná vo verejnom záujme (*Vérbandsklage*). Na jej základe vo verejnom záujme splnomocnená organizácia nekoná v záujme jednotlivovo vymedzenej zainteresovanej strany, ale všeobecne v záujme ochrany väčšej skupiny osôb, ako sú napr. spotrebiteľia. Účelom tohto konania je presadiť dosiahnutie zákazu určitého konania (*Unterlassungsklage*), a pokiaľ ide o spotrebiteľské veci, ide o zákaz používania nekalých zmluvných podmienok.³³ Náhrada škody, najmä z dôvodu problémov re-distribúcie požadovanej náhrady škody medzi zúčastnené osoby, nie je charakteristickým znakom týchto žalôb.

Ad b) Na rozdiel od konania vo verejnom záujme predmetom sporu v prípade skupinovej žaloby (*Gruppenklage*) sú majetkovoprávne nároky dotknutých, ktoré (podobne ako v prípade americkej *class action*) zastupuje jeden z členov skupiny alebo nimi spoločne určený zástupca alebo v mene členov skupiny vystupuje záujmové združenie zainteresovaných osôb.

Ad c) Medzi oboma modelmi žalôb sa nachádza ako tretia forma žaloby, ktorá je upravená v nemeckom zákone o vzorovom súdnom konaní (*Musterverfahrensgesetz*).

Ch. Alexander rozlišuje právny spor medzi jednotlivými stranami, na mieru ktorého je šité civilné sporové konanie a rozdielne formy kolektívnej ochrany práva, kde možno hovoriť o „hromadnej zainteresovanosti.“ Pod hromadnou zainteresovanosťou chápe tento autor situácie, keď došlo k rovnakému alebo podobnému zásahu do záujmov veľkého počtu oprávnených osôb. Avšak aj v prípade, ak zásah do jednotlivých záujmov vyžaduje verejnú ochranu, je úlohou zákonodarcu zaviesť osobitné mechanizmy nápravy. Na uskutočnenie týchto cieľov existuje viac možností:

- a) v rámci tradičných procesných prostriedkov je najvhodnejším riešením uplatnenie pravidiel o procesnom spoločenstve;
- b) je prípustné, aby za účelom spoločného uplatnenia práva došlo k postúpeniu jednotlivých práv (pohľadávok) na záujmové združenia alebo organizácie, ktoré sa profesionálne venujú vymáhaniu práv (pohľadávok);
- c) viac samostatných sporov, ktoré majú spoločný právny a skutkový základ možno uplatniť v rámci vzorového konania (*Musterverfahren*), pričom výsledok tohto sporu slúži ako usmernenie vo všetkých uvedených prípadoch;

32 BURCKHARDT, M.: *Auf dem Weg zu einer class action in Deutschland?* Baden-Baden: Nomos Verlag, 2005. s. 21.

33 STADLER, A.: *Musterverbandsklage nach künftigen deutschen Recht.* In: *Festschrift für Ekkehard Schumann zum 70. Geburtstag* (Hrsg. Gottwald, P., Roth, H.). Mohr Siebeck, 2001, s. 466.

d) v prípade sporov vo verejnom záujme uplatňuje práva tretia osoba.³⁴

5. Dilema voľby medzi modelmi opt-in a opt-out

Podľa názoru Ch. Hodgesa sa pri úvahách o optimálnom modeli kolektívneho uplatnenia práv majú zohľadniť nasledovné aspekty: „a) v akej miere môže konkrétny model poslúžiť spravodlivému riešeniu? b) či a v akej miere môže konkrétny model zodpovedať záujmom európskeho hospodárstva a konkurencieschopnosti? c) môže konkrétny model odčerpať protiprávne získaný zisk od porušovateľa práva? d) možno napraviť ujmu tým, ktorí utrpeli škodu v dôsledku nekalej činnosti porušovateľa práva? e) môže konkrétny model napomôcť tomu, aby sa porušovateľ práva a iní správali v budúcnosti zákonným spôsobom? f) je konkrétny model prístupný verejnosti a funguje jednoduchým spôsobom? g) je konkrétny model dostatočne rýchly? h) sú náklady naň primerané? i) môže konkrétny model zabrániť pred zneužívaním?“³⁵

Súčasné diskusie o vhodnej forme pre kolektívne uplatňovanie práv v civilnom procese sa lámu na dvoch základných modeloch. Rozlišuje sa medzi európskym modelom *opt-in* a americkým modelom *opt-out*. Tieto modely definujú základné prístupy k spôsobu, akým sa vytvára skupina reprezentujúca spoločné záujmy:

1. model *opt-in*, pri ktorom dotknutá skupina zahŕňa iba tie fyzické alebo právnické osoby, ktoré sa aktívne rozhodli stať sa jej súčasťou a
2. model *opt-out*, pri ktorom sa skupina skladá zo všetkých osôb, ktoré patria k definovanej skupine a ktoré tvrdia, že boli poškodené rovnakým alebo podobným porušením právnych predpisov, pokiaľ sa aktívne nerozhodnú, že nechcú byť jej súčasťou.

Modely *opt-out* (*option-out*) a *opt-in*, ktoré sa používajú v súvislosti s hromadnými žalobami amerického typu, vyjadrujú, akým spôsobom vzniká skupina dotknutých tretích osôb.

V modeli *opt-in* sa za členov skupiny považujú iba tí, ktorí sa prihlásili na výzvu, t. j. do skupiny vstúpia. Ani potom sa nestávajú stranami sporu, ale sú členmi skupiny, a ako takí majú určité práva. Rozsudok súdu je záväzný iba pre tie osoby, ktoré sú členmi skupiny a ktoré do nej v priebehu nejakej doby aktívne vstúpili.³⁶ Všetky ostatné osoby údajne poškodené v dôsledku rovnakého alebo podobného porušenia práva si môžu uplatniť nárok na náhradu škody individuálne.³⁷

34 ALEXANDER, CH.: Kollektiver Rechtsschutz im Zivilrecht und Zivilprozessrecht. In: *Juristische Schulung*, 2009 (49), č. 7 s. 590 a nasl.

35 Pozri HODGES, Ch.: *The Reform of Class and Representative Actions in European Legal Systems. A New Framework for Collective Redress in Europe*. Oxford: Hart Publishing, 2008, s. 223.

36 MADAUS, S.: Keine Effektivität einer Europäischen class action ohne „amerikanische Verhältnisse“ bei deren Finanzierung. In: *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2012, č. 1, s. 101.

37 Pozri HARSÁGI, V., van RHEE, C. H.: Collective Redress in the European Union – Comparative Perspectives. In: *A Comparative Law Study About the Enforcement Deficit of Low- Value Damages and the Class Action Approach* (Hrasági, van Rhee ed.). Cambridge: Intersentia, 2014,

V prípade modelu *opt-out* sa za členov skupiny považujú všetci v podobnej situácii, avšak môžu sa výslovne z konania vylúčiť, t. j. vystúpiť zo skupiny. V modeli *opt-out* je rozsudok súdu záväzný pre všetky osoby, ktoré patria k definovanej skupine, okrem tých osôb, ktoré z konania výslovne vystúpili.³⁸ V takom prípade sa na ne rozhodnutie nevzťahuje. Ak však tak v stanovenej lehote neurobia, právoplatnosť rozhodnutia sa na ne vzťahuje a samostatne už svoje nároky uplatniť nemôžu.

Skupinová žaloba má za cieľ spoločné posúdenie individuálnych práv v rámci jediného súdneho procesu. Ak sa tento spoločný cieľ má dosiahnuť formou žaloby *opt-out*, môže sa uplatniť viac menších nárokov na náhradu škody spoločne, a preto má táto forma žaloby význam v prípade bagateľných škôd. Naproti tomu skupinová žaloba vo formáte *opt-in* je vhodná v prípade veľkých (hromadných) škôd, ktoré zasiahli väčšiu skupinu osôb. V takom prípade môže dôjsť k úspore nákladov a justičných zdrojov a môže sa takisto predísť protichodným rozhodnutiam súdov v tej istej veci. V prípade bagateľných škôd je táto výhoda podmienená, pretože najprv je potrebné identifikovať poškodených, aby títo mohli vstúpiť do konania.

V odporúčaní Komisie EÚ č. 2013/396/EÚ z 11. júna 2013 boli členské štáty EÚ vyzvané, aby zaviedli do svojich vnútroštátnych systémov kolektívneho uplatňovania práva na nápravu zásadu *predchádzajúceho súhlasu* (model *opt-in*), na základe ktorej by sa fyzické alebo právnické osoby mali pripájať ku kolektívnej žalobe len na základe svojho výslovného súhlasu. Mali by mať možnosť pripojiť sa k žalobe alebo ukončiť svoju účasť na nej do vynesenia rozsudku alebo urovnania veci. Výnimky z tejto zásady sú prípustné, mali by byť však odôvodnené potrebou riadneho výkonu spravodlivosti.

Podnetom na prijatie vyššie uvedenej zásady je potreba predchádzať zneužívaniu súdnych sporov v prípade, keď sa niekto stal stranou súdneho sporu bez svojho výslovného súhlasu. Uplatňovanie opačnej zásady, t. j. zásady „uplatnenia výnimky“ (model *opt-out*), na základe ktorej sa strany patriace do určitej skupiny automaticky stávajú stranami súdneho sporu (prípadne mimosúdneho urovnania), pokiaľ výslovne neukončia svoju účasť, by sa za určitých okolností mohlo považovať za problematické. Na druhej strane sa model *opt-out* považuje za účinnejší prístup a mohol by byť odôvodnený v prípadoch, keď sa ochrana kolektívnych záujmov zdá dôležitá, ale výslovný súhlas dotknutých osôb je ťažké získať, napr. ak ide spotrebiteľské vecí s nízkou individuálnou výškou škody, ale s vysokou súhrnnou škodou, ktorá nemotivuje na uplatnenie modelu *opt-in*.³⁹

Komisia EÚ vo vyššie uvedenom odporúčaní vyjadrila názor, že v európskom horizontálnom rámci pre kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu by sa žalujúca strana mala vytvárať na základe modelu *opt-in* a že akékoľvek výnimky z tejto zásady poskytnuté zákonom alebo na základe súdneho príkazu by mali byť náležité

s. XIX-XXXVI.

38 ALEXANDER, Ch.: Gemeinschaftliche Perspektiven der kollektiven Rechtsdurchsetzung. In: *Wettbewerb in Recht und Praxis*, 2009, č. 6, s. 687.

39 Pozri k tomu bližšie HARSÁGI, V.: A modellválasztás dilemmái a kollektiv igényérvényesítés hazai szabályozásánál. In: *Eljárásjogi szemle*, 2016, č. 1, s. 28 a 29.

odôvodnené potrebou riadneho výkonu spravodlivosti. Európska komisia preto navrhla, aby akýkoľvek európsky prístup mal rešpektovať tieto pravidlá:

- a) umožňovať účinne riešiť veľký počet individuálnych nárokov na náhradu škody, a tým prispievať k zjednodušeniu postupov,
- b) umožňovať dospieť v primeranom časovom rámci k právne istým a spravodlivým výsledkom pri súčasnom rešpektovaní práv všetkých zúčastnených strán,
- c) stanoviť solídne právne poistky proti zneužívaniu súdnych sporov a nemali by sa vytvárať hospodárske stimuly na uplatňovanie špekulatívnych nárokov.

V členských štátoch EÚ, v ktorých existujú mechanizmy kolektívneho uplatňovania práva na náhradu škody, sa vyššie uvedené modely uplatňujú rôzne:

- a) v trinástich členských štátoch⁴⁰ sa v systémoch kolektívneho uplatňovania práv na nápravu uplatňuje výlučne model *opt-in*;
- b) v Belgicku, Bulharsku, Dánsku a Veľkej Británii sa aplikuje model *opt-in* aj model *opt-out*, v závislosti od druhu žaloby alebo od konkrétnych okolností prípadu;
- c) v Holandsku a Portugalsku sa používa výlučne iba model *opt-out*, pričom radikálnejšia forma modelu *opt-out* existuje v Dánsku a Nórsku.

Uvedené je potrebné doplniť tým, že model *opt-out* našiel uplatnenie najmä v jasne definovaných veciach ochrany spotrebiteľa podaných ako žaloby v zastúpení⁴¹ v Portugalsku,⁴² Bulharsku⁴³ a Holandsku (v prípade kolektívneho urovnania sporu).

Vo viacerých členských štátoch došlo po vydaní odporúčania Komisie EÚ č. 2013/396/EÚ z 11. júna 2013 k prijatiu alebo zmene právnych predpisov, ktoré sa týkajú kolektívneho uplatňovania nárokov v civilnom procese. Litva a Francúzsko zaviedli model *opt-in*, zatiaľ čo Belgicko a Veľká Británia majú vo svojich novozavedených systémoch (napr. veci v oblasti hospodárskej súťaže vo Veľkej Británii) hybridný systém uplatňovania buď modelu *opt-in*, alebo modelu *opt-out*, o čom podľa vlastného uváženia rozhoduje súd. V Belgicku sa uplatňovanie každého z týchto

40 Rakúsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Estónsko, Maďarsko, Taliansko, Litva, Malta, Poľsko, Rumunsko, Španielsko a Švédsko.

41 Model kolektívnej žaloby *opt-out* má dve výhody, ktoré vysvetľujú, prečo ho zaviedli niektoré členské štáty EÚ. Po prvé: uľahčuje prístup k spravodlivosti v prípadoch, keď je individuálna škoda taká nízka, že potenciálni žalobcovia by nepovažovali za zmysluplné uplatniť si individuálny nárok. Po druhé: model *opt-out* poskytuje žalovaným väčšiu istotu, pretože rozsudok je záväzný pre všetkých okrem tých, ktorí si zvolili, že nechcú byť súčasťou skupiny.

42 *The International Comparative Legal Guide to Class and group actions 2010*. FYSKENS, W. – KALUMA, N. (Allen & Overy LLP): Belgium (Chapter 7), Global Legal Group Ltd., London; 2010, s. 33.

43 *The International Comparative Legal Guide to Class and group actions 2010*. GEORGIEV, R. – HINOVA, H. (Kalaidjiev, Georgiev & Minchev): Bulgaria (Chapter 9), Global Legal Group Ltd., London; 2010, s. 44 a 45.

modelov posudzuje od prípadu k prípadu s cieľom určiť, ako možno najlepšie brániť záujmy spotrebiteľov. V novej legislatívnej predlohe, ktorá sa pripravuje v Holandsku, sa nadväzuje na platnú právnu úpravu a uplatňuje sa v ňom model *opt-out*. V Slovinsku návrh príslušného zákona zavádza síce model *opt-in*, avšak model *opt-out* sa pripúšťa ako výnimka, ak je odôvodnená potrebou riadneho výkonu spravodlivosti (napr. nízka hodnota jednotlivých nárokov). Možno konštatovať, že kým sa v drvivej väčšine členských štátov EÚ uplatňuje zásada *opt-in* vo všetkých alebo špecifických druhoch žalôb na účely kolektívneho uplatňovania práva na nápravu, odporúčanie Komisie EÚ malo na právne predpisy členských štátov obmedzený vplyv.

6. Class action ako forma hromadného uplatnenia práva

Predmetom diskusií v európskom práve je americká forma skupinovej žaloby v podobe hromadnej žaloby, ktorá je rozšírená najmä v Spojených štátoch amerických. K tomu treba uviesť, že prvé náznaky hromadných žalôb začali v USA už v 30. rokoch minulého storočia. Ich prvoradým cieľom bolo zabezpečiť náhradu ujmy v prípade niektorých bagateľných nárokov a umožniť prístup k súdu aj pre tie skupiny osôb, ktoré z finančného dôvodu nechceli alebo nemohli uplatňovať svoje práva na súde individuálne. Od r. 1966 je kolektívne uplatňovanie práv (*class action*) zahrnuté v bode 23 federálnych pravidiel pre civilné konanie (Federal Rules of Civil Procedure).⁴⁴

Americká *class action* má pôvod v anglických ekvitách a v reprezentatívnych formách procesného zastúpenia.⁴⁵ Ide o žalobu, ktorú jedna alebo viac osôb, ktoré sa pokladajú za reprezentantov celej skupiny osôb, podávajú v záujme a na účet celej skupiny. Podmienkou žaloby je dostatočný počet dotknutých osôb, aby sa individuálne žaloby javili nevhodné, ďalej že sú tu spoločné, resp. obdobné skutkové a právne otázky, z ktorých vyplývajú obdobné nároky a konečne predpoklad, že budú korektne a rovnako obhajované záujmy všetkých členov skupiny. Dotknuté osoby (*class members*) nie sú stranami sporu. Žalobca sa až po začatí konania verejne obracia na všetky osoby, ktoré patria do danej skupiny. Žaloba musí byť dostatočne presne vymedzená. Na začiatku konania súd musí žalobe priznať status hromadnej žaloby, o ktorý je potrebné osobitne požiadať. Súd potom oficiálne určí zastupujúceho advokáta, pričom berie do úvahy nielen jeho skúsenosti a vedomosti, ale tiež ľudské a finančné zdroje, ktorými advokát disponuje. Povinnosťou takto ustanoveného zástupcu je verejná výzva, ale aj individuálna notifikácia všetkým známym osobám, ktoré prichádzajú do úvahy ako členovia danej skupiny, vrátane povinného poskytnutia príslušných informácií. Rozsudkom sa rozhoduje aj o plnení v prospech členov skupiny, alebo v zložitých prípadoch môže byť vydaný rozsudok len o základe nároku (medzitýmny hromadný rozsudok); následne môžu pokračovať individuálne spory.

44 DOEBERG, D. L. – WINGATE, C. K.: *Federal Rules of Civil Procedure*. West Publishing Company, College & School Division, 1996.

45 MURRAY, P. L.: *Class Action in a Global Economy*. In: STÜRNER, R. – MASANORI, K.: *Current Topics of International Litigation*. Tübingen: Mohr, Siebeck, 2009, s. 97.

Pokiaľ ide o autorizáciu hromadnej žaloby, pre podanie hromadnej žaloby je nevyhnutné požiadať o povolenie sudcu najvyššieho súdu. Pre získanie povolenia musia byť splnené štyri podmienky:

- a) veľký počet členov skupiny (*numerousity*),
- b) spoločné otázky (*commonality*),
- c) otázky, ktoré sú predmetom sporu sú typické vo vzťahu k všetkým členom skupiny (*typicality*) a
- d) primerané zastúpenie (*adequacy*).

Keď sudca udelí autorizáciu, nariadi publikáciu výzvy všetkým členom skupiny (v obdobnom postavení). Výzva má za cieľ informovať osoby, že je zamýšľaná žaloba v ich záujme. Výzva musí obsahovať aj inštrukciu, ako sa môžu členovia skupiny vylúčiť z konania, ak o účasť v skupine nemajú záujem. Z toho vidieť, že americký model kolektívnej žaloby (*class action*) má výraznú povahu modelu *opt-out*. Jeho podstatou je to, že žalujúcich povinne zastupuje advokát, ktorý pred začatím procesu musí vyhlásiť, že bude konať v mene celej skupiny a bude túto skupinu zastupovať.

V Spojených štátoch fungujú vo vzťahu ku konaniam typu *class action* podnikateľské schémy právneho zastúpenia, a to najmä prostredníctvom dohody o podielovej odmene za úspešné zastupovania (*contingency fee*). V rámci tejto dohody sa uplatňuje vo vzťahu k odmenám advokátov tzv. americké pravidlo: každý si platí svojho advokáta bez ohľadu na úspech v spore.⁴⁶ Súčasťou amerického súdneho systému je navyše precedenčný charakter súdnych rozhodnutí.

Doktrína procesného práva na európskom kontinente vyčíta americkej forme hromadnej žaloby to, že je ťažko integrovateľná do kontinentálnych procesných poriadkov.⁴⁷ Viaceré princípy civilného procesu sú v protiklade s tým, ako dochádza k začatiu a priebehu procesu na základe hromadnej žaloby. Napr. doktrína vo Francúzsku poukazuje na to, že uvedený typ hromadnej žaloby je v rozpore s princípom, že procesnú stranu môže zastupovať iba ním zvolený právny zástupca (*nul ne plaide par procureur*) a princípom kontradiktórnosti civilného procesu, najmä keď žalovaný sporu.⁴⁸

Medzi konkrétnymi výhradami voči americkej forme hromadnej žaloby sa často spomínajú nasledovné skutočnosti:

- a) *class action* vedie k prílišnej súdivosti a náklady naň sú príliš vysoké,⁴⁹

46 „In the United States, the general rule (called the American Rule) is that each party pays only their own attorney’s fees, regardless of whether they win or lose.“

47 GUINCHARD, S.: *Une class action à la française?* Recueil Dalloz, 2005, s. 2180.

48 BACACHE, M.: *Action de groupe et responsabilité civile, commentaire de la loi numéro 2014-344 du 17 mars 2014 relative à la consommation*. In: *Revue trimestrielle de droit civil*, 2014, č. 2, s. 450.

49 Napr. F. Laroche-Gisserot upozorňuje v tejto súvislosti na zvýšené riziko „juridizácie ekonomického života.“ LAROCHE – GISSEROT, F.: *Les class actions américaines*. In: *Petites affiches*, 2005, č. 115 (10. juin 2005), s. 7.

- b) dochádza k zdvojenému prekryvaniu rozhodnutí orgánov verejnej správy s rozhodnutiami súdom,⁵⁰
- c) vzhľadom na to, že súdne rozhodnutia sa prijímajú za účasti poroty, preto (najmä vzhľadom na zloženie poroty) sa často stáva, že súdy sa veľmi často prikláňajú v prospech žalobcov,⁵¹
- d) tretia strana sa nemusí o prebiehajúcom spore ani dozvedieť,⁵²
- e) sudcovia s podporou poroty pričasto prisudzujú vysoké náhrady škody spolu s penálnym odškodnením (*punitive damages*), ktoré dopĺňa kompenzačný charakter náhrady škody,⁵³
- f) odmeňovanie advokátov sa odvíja od vysúdenej sumy, čo je väčšine európskych štátov zakázané,⁵⁴
- g) žalobcovia nedostávajú napokon plné odškodnenie.⁵⁵

Zmienené obavy voči *class action* nezmiernilo ani to, že Class Action Fairness Act z r. 2005 sa snažil niektoré z vyššie uvedených nedostatkov zmierniť.⁵⁶ Tento zákon sa pokúsil najmä zaviesť niektoré obmedzenia vo vzťahu k novej voľbe súdu, ktorý má o hromadnej žalobe rozhodovať (tzv. *forum shopping*) a limitovaním celkovej žalovanej sumy a počtu zainteresovaných členov skupiny.⁵⁷

Americký model hromadnej žaloby, ktorý spočíva na systéme *opt-out*, dôrazne odmietajú nielen zainteresované subjekty, ale aj niektoré právnické authority, ktoré argumentujú tým, že tento model je náchylnejší na zneužitie⁵⁸ a že v niektorých štátoch môže byť protiústavný alebo prinajmenšom nezlučiteľný s procesnými práv-

50 HODGES, CH.: dielo cit. v pozn. č. 34, s. 372.

51 Možno poukázať na známy film Erin Brockovich z r. 2000, v ktorom advokátka (hraje ju Julia Roberts) spojí dohromady veľký prípad, v ktorom zastupuje obeť znečistenia podzemných vôd veľkou elektrárňou a vysídli pre klientov veľké odškodnenie.

52 WINTEROVÁ, A.: dielo cit. v pozn. č. 30, s. 27.

53 GUINCHARD, S.: L'action de groupe en procédure civile française. In: *Revue internationale de droit comparé*, 1990, č. 2, s. 603 a 604.

54 Určitá forma podielových odmien je povolená v deviatich členských štátoch EÚ (Bulharsko, Cyprus, Česko, Dánsko, Estónsko, Poľsko, Slovinsko, Španielsko a Veľká Británia), pričom suma, ktorú je potrebné zaplatiť advokátovi, sa pohybuje od 15 % na základe navrhovaných právnych predpisov v Slovinsku do 50 % hodnoty priznanej náhrady škody vo Veľkej Británii. V Nemecku sú podielové odmeny povolené len za výnimočných okolností, keď údajná poškodená osoba nedisponuje finančnými prostriedkami a dokáže uplatňovať svoj nárok len s dohodou o podielovej odmene. Na druhej strane podielová odmena vo výške až 50 % priznanej náhrady škody, ako sa uplatňuje vo Veľkej Británii, alebo až 33 % v Španielsku zjavne viac motivuje k vedeniu zbytočného súdneho sporu.

55 ZUCKERMAN, A.: dielo citované v pozn. č. 19, s. 685 a 686.

56 Pozri bližšie dielo COOK, C. G.: *The Class Action Fairness Act: Law and Strategy*. American Bar Association, 2013.

57 Pozri bližšie HODGES, CH.: dielo cit. v pozn. č. 34, s. 135.

58 GRACE, S. M.: Strengthening Investor Confidence in Europe: U. S.- style securities Class actions and the Acquis Communautaire. In: *Journal of Transnational Law & Policy*, 2006 (15), č. 2, s. 258.

nymi tradíciami. Kritici ďalej namietajú, že člen skupiny nedostáva informáciu o začatí konaní, a preto nevyužíva možnosť *opt-out* a jeho nečinnosť sa často posudzuje ako súhlas k tomu, aby bol zastúpený reprezentatívnym žalobcom. To môže porušovať právo člena skupiny byť vypočutý súdom, resp. disponovať s predmetom sporu.⁵⁹

Na druhej strane poukazujú niektoré spotrebiteľské organizácie na to, že modely *opt-in* nemusia garantovať účinný prístup k spravodlivosti pre všetkých spotrebiteľov, ktorí utrpeli škodu alebo im vznikol nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia. Podľa ich názoru je preto dostupnosť modelu *opt-out* žiaduca prinajmenšom ako možnosť uplatniteľná vo vhodných prípadoch a podliehajúca schváleniu súdu.

Iba malý počet štátov sa inšpirovalo americkú formu hromadnej žaloby. Najmä v európskych právnych poriadkoch sa pociťuje voči nemu silný odpor.⁶⁰ To platí čiastočne aj pre Veľkú Britániu. V tejto súvislosti možno poukázať na to, že skupinové formy žaloby (*group litigation*) sa dostali do anglického právneho poriadku prostredníctvom veľkej reformy civilného procesu uskutočnenej pod vedením lorda Woolfa. Lord Woolf vo svojej správe o prístupe k spravodlivosti z r. 1996 definoval tri základné kritériá pre skupinové žaloby:

- a) spor sa musí týkať jednej veci (*common issue*) alebo musí ísť o spoločný záujem všetkých osôb,
- b) každý žalobca sa musí rozhodnúť, či sa chce pripojiť ku skupine alebo nie a
- c) účasť v skupine sa realizuje zápisom do registra danej skupiny.

Anglická verzia skupinovej žaloby podľa Group Litigation Order, ktorým bol v 2. 5. 2000 doplnený Civil Procedure Rules (1999), je viac prispôsobený európskym procesným tradíciami. Rozdiel oproti *class action* spočíva v tom, že najprv sa musí podať žaloba, ktorej člen skupiny musí byť stranou sporu. Toto *opt-in* riešenie je však podrobované kritike práve z toho dôvodu, že sťažuje vyhľadávanie a definovanie skupiny, ktorá sa má zúčastniť konania. Preto je táto žaloba nevhodná pre malé či bagateľné škody.⁶¹ Na druhej strane *opt-in* mechanizmus je zárukou, že každému z členov skupiny vznikne právo byť vypočutý a účinky rozsudku súdu sa budú vzťahovať iba na nich. Význam má i vedenie registra členov skupiny (*group register*), do ktorého sa povinne zapisujú všetky dotknuté osoby.⁶²

Aktívna účasť členov skupiny v spore (*opting-in*) odlišuje uvedenú formu kolektívnej ochrany práv od reprezentatívnej formy zastúpenia. Každá strana sporu, t. j. nielen žalobca ale aj odporca môže navrhnúť, aby spor prebehol formou

59 STADLER, A.: Mass Tort Litigation. In: STÜRNER, R. – KAWANO, M. (eds.): *Comparative Studies on Business Tort Litigation*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, s. 172.

60 Pozri napr. ROWE, T. D.: Debates over Group Litigation in Comparative Perspective. What can We Learn from Each Other? In: *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2001, Vol. 11, s. 157 a 158.

61 EINHAUS, S.: *Kollektiver Rechtsschutz im englischen und deutschen Zivilprozessrecht*. Berlin: Dunccker & Humblot, 2008, s. 293.

62 MULHERON, K.: *The Class Action in Common Law Legal Systems. A Comparative Perspective*. Oxford: Hart Publishing, 2004, s. 68.

skupinovej žaloby. Táto procesná forma sa môže použiť vtedy, ak sa začalo viacej súdnych konaní, ktorých predmetom je podobný alebo spoločný skutkový základ. Výrazným znakom tejto procedúry je procesná ekonómia, pretože nezávisle od počtu jednotlivcov tvoriacich skupinu je potrebné každý procesný úkon vykonať iba raz. Je to nielen v prospech členov skupiny, ale aj pre tých, proti ktorým bolo začaté konanie. Na rozdiel od konania so zástupcom (*representative proceedings*) skupinové žaloby prebiehajú pod prísny dohľadom súdu. Ide teda o všeobecne uplatniteľný procesný prostriedok ochrany skupinových práv, pri ktorej neexistuje žiadne obmedzenie pre vecné vymedzenie predmetu súdneho sporu. K uvedenému je potrebné ešte dodať, že skupinové uplatnenie práva sa začalo v praxi anglických súdov uplatňovať najmä v oblasti zodpovednosti za výrobok, v prípade psychického a sexuálneho zneužívania, hromadných zázvodov a finančných služieb.⁶³

V kontinentálnom práve sa odklon od tradičných spôsobov vedenia sporu považuje skôr za výnimočné opatrenia, a na rozdiel od *class action* sa pripúšťa iba v konkrétnych oblastiach (spotrebiteľské právo, právo hospodárskej súťaže, ochrana životného prostredia a pod.). Navyše sa až na výnimky uplatňuje systém *opt-in* variant spoločnej žaloby, ktorý dôsledne rešpektuje z tohto hľadiska právo osoby rozhodnúť o svojej účasti v spore. Tento systém lepšie zachováva slobodnú vôľu strán vybrať si, či sa na súdnom spore chcú zúčastniť alebo nie. V tomto systéme sa ľahšie určuje hodnota kolektívneho sporu, keďže ju predstavuje súčet všetkých individuálnych nárokov. Súd má lepšie možnosti posúdiť tak skutkovú podstatu veci, ako aj prípustnosť kolektívnej žaloby. Systém *opt-in* takisto zaručuje, že rozsudok nebude záväzný pre ďalších potenciálne legitimovaných žalobcov, ktorí sa ku kolektívnej žalobe nepripojili.

Z modelu *opt-out* vyplývajú zásadnejšie otázky, pokiaľ ide o slobodu potenciálnych žalobcov rozhodnúť sa, či sa na danom spore chcú zúčastniť. Právo na účinný prostriedok nápravy nie je možné vykladať spôsobom, ktorý osobám bráni rozhodovať sa (na základe dostatočných informácií), či si želajú uplatniť si právo na náhradu škody alebo nie. Okrem toho model *opt-out* nemusí byť v súlade s hlavným cieľom kolektívneho uplatňovania práva na nápravu, ktorým je získať náhradu utrpenej škody, vzhľadom na to, že osobám, ktoré neboli identifikované, sa táto náhrada neposkytuje.

7. Skupinová forma žalôb na európskom kontinente

Podľa čl. 47 ods. 1 Charty základných práv EÚ má každý, koho práva a slobody zaručené právom EÚ sú porušené, právo na účinný prostriedok nápravy pred súdom. Účinnosť prostriedkov nápravy závisí od rôznych faktorov vrátane praktickej dostupnosti daného prostriedku, ktorý právny systém poskytuje. K tomu treba dodať, že v každom členskom štáte pôsobia na právnu úpravu rôzne kultúrno-spo-

63 *The International Comparative Legal Guide to Class and group actions 2010*. BROWN, A. – DO-
DDS, I. -Smith (Arnold & Porter (UK) LLP): England and Wales (Chapter 11), Global Legal
Group Ltd., London, 2010, s. 62 a 64.

ločenské hodnoty, ktoré sa odrážajú v rozdielnych úpravách hmotného práva a civilného procesu. Napr. v niektorých členských štátoch je úprava skupinovej žaloby zverená osobitnému zákonu (napr. vo Švédsku v r. 2003, Poľsku v r. 2010, Belgicku v r. 2014), v iných je zas skupinová žaloba upravená priamo v procesnom poriadku (napr. v Maďarsku v r. 2017).

Za skupinové možno považovať také žaloby, pri ktorých žaloba procesne spája niekoľko individuálnych práv (nárokov) takým spôsobom, že by konaním dotknuté osoby museli byť vo formálnom zmysle nevyhnutne stranami sporu.⁶⁴ Skupinová žaloba spája, na rozdiel od žaloby vo verejnom záujme, individuálne nároky na náhradu škody presne ohraničeného okruhu osôb. Aj v prípade skupinovej žaloby však platí tzv. princíp jedného hlasu: „jeden hlas“ hovorí v záujme všetkých žalobcov. Navyiac Ch. Hodges požaduje, aby tento „hlas“ mal skúsenosti s vedením takéhoto sporu.⁶⁵

Skupinová žaloba sa od žaloby vo verejnom záujme líši najmä tým, že konanie začína na podnet poškodených, resp. ich reprezentanta, nie z podnetu tretej osoby (napr. záujmového združenia či asociácie) Kolektív žalobcov je v zhode s princípom reprezentácie zastúpený spravidla žalobcom, ktorý je členom skupiny.⁶⁶ Princíp reprezentácie má dopad na záväznosť rozhodnutia pre členov skupiny. Záväznosť rozsudku v prípade kolektívnej žaloby závisí od toho, či v prípade kolektívnej žaloby platí model *opt-in* alebo *opt-out*.

Osobitný spôsob riešenia kolektívnych práv ponúka *holandské právo*, ktoré kombinuje procesnú úpravu s hmotnoprávnou úpravou. Holandské právo umožňuje kolektívnu formu žaloby v prípade hromadne spôsobenej škody (napr. zostrelenie malajského Boeingu 777 nad ukrajinským územím). Hmotnoprávnu oporu pre postup v týchto veciach umožňujú ustanovenia čl. 7:907 až 910 holandského Burgerlijk Wetboek (1992), ktoré upravujú dohodu o urovaní so združením alebo asociáciou, ktorej členovia utrpeli pri jednej udalosti podobný alebo rovnaký druh škody. Procesne je táto otázka ošetrená v čl. 1013 až 1018 holandského civilného procesného poriadku. Svetovým unikátom sa však stal zákon o kolektívnom uplatnení masových škôd, ktorý bol prijatý v r. 2005.⁶⁷ Kolektívne uplatnenie práva na náhradu škody tu spočíva na modeli *opt-out*.⁶⁸

Cieľom kolektívneho uplatnenia práva na náhradu škody v Holandsku je dosiahnuť kolektívne urovanie nárokov na náhradu škody v prípade masových škôd. Ide o majetkové vyporiadanie v prípadoch, keď bola škoda spôsobená v dôsledku jednej alebo viacerých spolu súvisiacich škodových udalostí a ktorú sa zaviazal po-

64 KOCH, H. – ZEKOLL, J.: Europäisierung der Sammelklage mit Hindernissen, In: *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2010, č. 1, s. 119.

65 HODGES, CH.: *Multi-party Actions*. Oxford, New York: Oxford university Press, 2001, s. 73.

66 STADLER, A.: Der kollektive Rechtsschutz - ein rechtspolitischer Ausblick. In: Meller-Hanich Hrg. *Kollektiver Rechtsschutz im Zivilprozess. Hallesches Symposium zum Zivilverfahrensrecht am 6. Oktober 2007 - Tagungsband*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2008, s. 112.

67 Wet collectieve afwikkeling massaschade z 27. 7. 2005. Pozri MOM, A.: *Kollektiver Rechtsschutz in den Niederlanden*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, s. 311 a nasl.

68 HARSÁGI, V.: A holland kollektívigényérvényesítés rendszere. In: *Magyar jog*, 2016, č. 7-8, s. 479.

vinný uhradiť voči viacerým oprávneným alebo združeniu zastupujúceho záujmy poškodených. Urovanie má okrem iného určiť, s ktorou skupinou oprávnených bol zmier dojednaný. V urovaní sa uvedú jednotliví poškodení a druh a rozsah spôsobených škôd (predmetom urovnania sú teda jednotlivé nároky poškodených osôb, nie kolektívna náhrada škody či odčerpanie nezákonne získaného zisku). V urovaní sa musí uviesť počet osôb v danej skupine s čo najväčšou presnosťou, suma odškodnenia, ktorá sa rozdelí medzi poškodených a tie podmienky, ktorých splnenie je potrebné k tomu, aby sa poškodení mohli uchádzať o náhradu škody. Ak dôjde k urovnaniu, zmluvné strany ho predložia súdu (súdny dvor v Amsterdame), aby ho opatril klauzulou záväznosti.⁶⁹ Ak súd žiadosti vyhovie, takéto urovanie zaväzuje celú skupinu poškodených, pokiaľ niektorý z nich nechce využiť možnosť zastupu formou *opt-out*. Dohoda o urovaní určuje, koho má poškodený informovať o svojom prípadnom vystúpení zo skupiny. Výrok súdu určuje lehotu, v rámci ktorej možno od urovnania odstúpiť. Vystupujúci si ponechávajú právo na podanie individuálnej žaloby o náhradu škody.⁷⁰

Okrem uvedeného hromadného uplatnenia práva na náhradu škody pozná holandské právo kolektívne uplatnenie nárokov na náhradu škody vo veciach hromadne spôsobených škôd prostredníctvom nadácií, resp. združení. Uvedené právnické osoby, ktoré boli v Holandsku zriadené na uplatnenie spoločných záujmov, môžu začať konania za tým účelom, aby chránili spoločné skupinové záujmy. Takéto súdne konanie je však obmedzené na určenie, že došlo k porušeniu práv členov záujmovej skupiny, a na zabránenie ďalšieho porušenia ich práv a rozhodnutie súdu je záväzná iba pre združenie a žalovaného.

Pôvodnou ambíciou návrhu zákona o kolektívnych žalobách (*action de group*) vo Francúzsku bolo zavedenie hromadnej žaloby podľa amerického vzoru.⁷¹ Napokon schválený zákon zo 17. 3. 2014 (*loi Hamon*) zostal pod silným vplyvom tradičného francúzskeho procesného práva a v mnohom sa líši od amerického *class action*.⁷² Jeho zmyslom je náhrada škody spôsobenej spotrebiteľom s vylúčením nemajetkovej ujmy a ujmy na zdraví. Namiesto amerického modelu *opt-out* prijatý francúzsky zákon o kolektívnej žalobe počíta iba s modelom *opt-in*, a rovnako sú spod tejto žaloby vylúčené nároky sankčného charakteru (*punitive damages*).⁷³ Na rozdiel od bežného procesného predpisu predvída nový francúzsky zákon o skupinovej žalobe menej formalizovaný priebeh procesu o náhrade škody, ak je stranou sporu spotrebiteľ.

69 CUPA, B.: Scattered Damage. A Comparative Law Study About the Enforcement Deficit of Low-Value Damages and the Class Action Approach. In: *European Review of Private Law*, 2012, č. 20, s. 533.

70 Pozri KRANS, B.: The Dutch Class Action (Financial Settlement) Act in an international context. The Shell case and the Convernium case. In: *Civil Justice Quarterly*, 2012, Vol. 31, s. 142.

71 Pozri NESSI, S.: Introduction de la class action en France: une tempête dans un verre d'eau? In: <http://www.letemps.ch/Page/Uuid/34c13b10-0831-11e3-a325-b0bc8bd9aadd>

72 Pozri ROHLFING-DIJOUX, S.: Reform des Verbraucherschutzes in Frankreich durch die Einführung einer Gruppenklage in das französische Recht. In: *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2014, č. 20, s. 771.

73 KLEIN, CH.: Die „class action à la française“ – Frankreich führt die Gruppenklage ein. In: *Recht der internationalen Wirtschaft*, 2014, č. 6, s. 1.

Švédsky model hromadnej žaloby zakotvený v Group Proceedings Act (2002:599) ponúka z hľadiska začatia procesu pomerne veľkú flexibilitu, pretože iniciátorom konania môžu byť nielen individuálni poškodení, ale aj záujmové združenia a zákonom určené štátne inštitúcie. Švédsky zákon vymedzuje skupinovú (hromadnú) žalobu ako žalobu podávanú reprezentantom viacerých osôb, hoci ten nie je stranou sporu. Ide vlastne o zmiešanú formu žaloby vo verejnom záujme a skupinovej žaloby. Samotný zákon upravuje tri druhy týchto žalôb: súkromnú skupinovú žalobu v oblasti ochrany spotrebiteľa, ochrany pred diskrimináciou a ochrany v oblasti súťažného práva. Ďalej ide o tzv. spolkovú žalobu, ktorá je zverená neziskovým organizáciám, ktoré majú za cieľ ochranu spotrebiteľov alebo zamestnancov pracujúcich za mzdu. Konečne ide o verejnú žalobu, ktorú môže podávať verejná inštitúcia určená vládou, a to vo vládom určenej oblasti právnych vzťahov. Vláda má tiež právo určiť súdy, ktoré budú také žaloby riešiť (špecializácia). Predpoklady skupinovej žaloby sú tieto: spoločné alebo podobné okolnosti, na ktorých sú založené uplatňované požiadavky, okolnosť, že skupinová žaloba sa javí ako vhodná, skupina oprávnených osôb je primerane veľká a skúmajú sa tiež záujmy a motivácia žalobcu, vrátane jeho finančnej spôsobilosti. O pripustenie žaloby ako skupinovej (resp. o zmenu žaloby individuálnej žaloby na skupinovú) treba súd požiadať a súd ju pripustí za splnenia podmienok, ktoré sám posúdi. Súd schvaľuje aj žalobcu - reprezentanta žaloby. Spravidla je ním advokát, ale môže to byť aj iná osoba.

Skupinová forma žaloby slúži v Švédsku na presadenie nárokov vo veciach masových škôd, nie však nepatrných, resp. bagateľných škôd, čo podľa niektorých názorov môže sťažiť aplikáciu tohto zákona v praxi.⁷⁴ Žalobca musí v takom prípade uviesť mená a adresy všetkých členov skupiny (len výnimočne je možné túto povinnosť opomenúť a splniť ju dodatočne). Členovia skupiny musia byť podrobne informovaní a poučení (uplatňuje sa systém *opt-in*). Žalobca je zo zákona povinný ochraňovať záujmy členov skupiny, informovať ich priebežne a oboznámiť sa tiež s ich stanoviskami. Členovia skupiny, hoci nie sú stranami sporu v procesnom zmysle, majú určité procesné práva, napr. ak dôjde k zastaveniu konania, súd pokračuje v konaní o oddelenom nároku člena skupiny, na jeho návrh. Člen skupiny má rovnako samostatné odvolacie právo. Švédska úprava, ktorá vychádza z modelu *opt in*, je názorným svedectvom toho, že skupinovú žalobu možno úspešne zakomponovať aj do existujúcich národných mechanizmov procesného práva. Ako nedostatok švédskej úpravy odborná literatúra uvádza chýbajúci mechanizmus na výpočet škody a jej rozdelenie medzi poškodené osoby.⁷⁵

74 GEIGER, C.: *Kollektiver Rechtsschutz im Zivilprozess: Die Gruppenklage zur Durchsetzung von Massenschaden und ihre Auswirkungen (Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht)*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, s.107.

75 STADLER, A.: Gruppen- und Verbandsklage auf dem Vormarsch? In: *Grenzüberschreitungen, Beiträge zum Internationalen Verfahrensrecht und zur Schiedsgerichtsbarkeit (Hrsg. Bachmann u. a.)*. Festschrift für Peter Schlosser. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 952 a 953.

Medzi posledné právne úpravy možno zaradiť nový *maďarský zákon o civilnom sporovom konaní* (zákon č. CXXX/2016), ktorý nadobudol účinnosť 1. 1. 2018. Tento zákon obsahuje vedľa úpravy o konaniach začatých vo verejnom záujme aj osobitnú úpravu tzv. spoločného konania (§ 580 a nasl.), čo je vlastne osobitná forma kolektívneho uplatnenia práva v civilnom procese. Maďarská úprava o kolektívnej žalobe preberá viaceré prvky, ktoré sa vyskytujú v holandskej a anglickej úprave. Okrem modelu *opt-in* možno v ňom nájsť aj prvky modelu *opt-out*, keď pripúšťa zvýšenú flexibilitu, pokiaľ ide o účastníctvo na žalobe. K uvedenému je potrebné dodať, že kolektívnu žalobu možno podľa nového maďarského zákona podať iba v prípade, ak sa nárok týka spotrebiteľského alebo pracovného práva a životného prostredia. V týchto oblastiach možno uplatniť iba rovnorodý nárok (napr. nárok na náhradu konkrétneho druhu škody), ktorý má formu tzv. reprezentatívneho práva. Podmienkou pre začatie tohto sporu je, aby sa takýto typický nárok týkal všetkých žalobcov, ktorých musí byť podľa zákona najmenej desať. Tých potom v spore zastupuje reprezentatívny zástupca, ktorý koná v mene všetkých členov skupiny.⁷⁶ Osobitosťou tejto skupinovej žaloby je ďalej to, že oprávnené osoby musia medzi sebou uzavrieť dohodu, ktorá obsahuje najmä spôsob prípravy žaloby, možnosť pristúpenia ďalšieho člena skupiny a právo člena skupiny vypovedať uvedenú dohodu, úhradu trov konania, spôsob konania reprezentatívneho zástupcu a jeho kontrolu, spoločné znášanie trov konania atď. Obsah dohody podlieha preskúmaniu súdu, ktorý udeľuje súhlas na to, aby mohol takýto spor vôbec prebehnúť (súd musí prejudiciálne preskúmať, či sú splnené podmienky pre podanie kolektívnej žaloby, najmä či existuje tzv. reprezentatívne právo a či je reprezentatívny zástupca spôsobilý zastupovať záujmy všetkých členov skupiny) a udeľuje súhlas na vstup do konania a vystúpenie z neho. V takom prípade je potrebné, aby sa noví členovia skupiny pripojili k dohode alebo od nej odstúpili.

8. Žaloba podávaná vo verejnom záujme

Medzi najrozšírenejšie formy kolektívneho uplatňovania práva patria žaloby vo verejnom záujme, ktoré v mene širšieho okruhu zainteresovaných osôb podávajú záujmové združenia alebo organizácie. Žaloby profesionálnych a záujmových spoločenstiev vo forme žaloby vo verejnom záujme sa uplatňovali vo Francúzsku a v Nemecku od prelomu 19. a 20. storočia.⁷⁷ Žaloba vo verejnom záujme predstavuje osobitnú formu populárnej žaloby (*actio popularis*), ktorá sa vyznačuje tým, že ju môže podať ktokoľvek bez toho, aby bol osobne zainteresovaný vo veci. Právna veda považuje populárnu žalobu za formu sociálnej kontroly.⁷⁸ Takúto funkciu plní aj žaloba, ktorá sa v slovenskom právnom poriadku presadzuje vo forme konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach (§ 301 a nasl. CSP). Podľa viacerých

76 SZALAI, A.: Társult perek: nyitott kérdések és joggazdaságtani elemzés. In: *Eljárásjogi szemle*, 2017, č. 3, s. 23.

77 Pozri BALARIN, J.: *Kolektívni ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2011, s. 122 a nasl.

78 Pozri HALFMEIER, A.: *Popularklagen im Privatrecht: zugleich ein Beitrag zur Theorie der Verbandsklage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, s. 46.

autorov možno práve túto formu žaloby najlepšie zapracovať do európskeho modelu procesného práva.⁷⁹

Prostredníctvom žaloby vo verejnom záujme sa presadzuje verejný záujem (*public enforcement*), na rozdiel od súkromného záujmu (*privat enforcement*), ktorý je príznačný pre hromadné, resp. skupinové žaloby. Presadzovanie verejného záujmu je v mnohých prípadoch účinnejšie na zabránenie nekalého konania, resp. predídenie vzniku škody.⁸⁰ Skúmanie právnych úprav jednotlivých štátov, ktoré boli zahrnuté do štúdie Komisie EÚ (Ashurst) viedlo k zisteniu, že ani v jednom členskom štáte sa nemožno stretnúť s takým konaním vo verejnom záujme, ktoré by umožňovalo priznanie náhrady škody zainteresovaným osobám. Ako jediná výnimka sa uvádza Nemecko, v ktorom záujmové združenia môžu požadovať, aby sa majetková výhoda získaná prostredníctvom kartelového konania odvieďa do štátneho rozpočtu (pozri § 34 ods. 1 Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen z 15. 7. 2005).

Pokiaľ ide o procesnú aktivitu, pre žalobu vo verejnom záujme je príznačné, že žalobu podáva zväčša združenie, ktoré neprezentuje individuálne záujmy svojich členov, ale verejný záujem. Táto forma žaloby sa vyvinula v nemeckom práve vo forme tzv. spolkovej žaloby (*Verbandsklage*).⁸¹ Práve Nemecko patrí medzi tie štáty, ktoré sú povestné svojím uvážlivým prístupom pri zavádzaní kolektívnych foriem žaloby, a ktoré idú skôr cestou čiastkových úprav. V Nemecku bola najprv zavedená kolektívna reprezentačná žaloba v oblasti ochrany spotrebiteľov a neskôr žaloba menšinových akcionárov proti orgánom akciovej spoločnosti. Tieto žaloby smerujú len na zdržanie sa určitej činnosti a neumožňujú uplatnenie nároku na náhradu škody.

Žaloba vo verejnom záujme je tradičnou formou ochrany kolektívnych práv v oblasti spotrebiteľského práva. Účelom žaloby na upustenie od v žalobe uvedeného konania nie je náprava ujmy (náhradu škody) slabšej zmluvnej strany, ale zamedzenie určitého konania porušovateľa práva, najmä prostredníctvom zákazu používania neprimeraných zmluvných podmienok.⁸² Žalobcom je v tomto prípade príslušné združenie spotrebiteľov, ktoré obhajuje rovnorodé záujmy, ktoré sú mu blízke, aby sa tak zabránilo abstraktnému konaniu, ktoré poškodzuje záujmy tretích osôb.⁸³ Združenie ako také nemusí byť konaním žalovaného zasiahnuté. Ďalej možno

79 FOWKES, J.: Civil procedure in public interest litigation: tradition, collaboration and the managerial judge. In: *Cambridge Journal of International and Comparative Law*, 2012, č. 3, s. 242; HOLMES, K.: *Public Enforcement or Private Enforcement? Enforcement of Competition Law in the EC and UK*. In: *European Competition Law Review*, zv. 25 (2004), s. 28.

80 Pozri ROWE, T. D.: dielo cit. v pozn. č. 59, s. 158.

81 Pozri SÄCKER, F. J.: *Die Einordnung der Verbandsklage in das System des Privatrechts*. München: C. H. Beck, 2006; KLOCKE, D. M.: *Rechtsschutz in kollektiven Strukturen: Die Verbandsklage im Verbrauchers- und Arbeitsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2016, ISBN 9783161542640; MAROTZKE, W.: *Von der schutzgesetzlichen Unterlassungsklage zur Verbandsklage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1992.

82 Pozri KÜHNBERG, S.: *Die konsumentenschutzrechtliche Verbandsklage*. Wien: Verlag Österreich, 2006, s. 22.

83 TAMM, M.: Die Bestrebungen der EU-Kommission im Hinblick auf den Ausbau des kollektiven Rechtsschutzes für Verbraucher. In: *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2009, č. 13, s. 440.

poukázat na to, že táto žaloba nemá za účel hájiť záujmy účastníkov zdruzenia, ale verejný (kolektívny) záujem na presadzovaní objektívneho práva.⁸⁴ Jednotlivé dotknuté osoby (spotrebiteľia), ktoré samé nie sú stranami sporu, profitujú z výsledku tohto konania sprostredkované, a to z dôvodu širších účinkov rozsudku súdu alebo v dôsledku jeho judiciálneho charakteru.

Účelom žaloby vo verejnom záujme je spravidla abstraktná kontrola zmluvných podmienok v spotrebiteľských veciach. Tá prostredníctvom intervencie súdu sleduje regulačný rámec, aby sa zabránilo používaniu nekalých zmluvných podmienok; jej účelom nie je reparácia škôd spôsobených určitej skupine osôb. To je jeden z nedostatkov tejto formy žaloby, pretože jej cieľom nie je dosiahnuť náhradu škody (ujmy), ale len stanovenie zákazov pre žalovaného a zabránenie budúcemu konaniu, ktoré bolo predmetom žaloby.

V posledných desaťročiach prešla žaloba vo verejnom záujme v jednotlivých členských štátoch Európskej únie viacerými zmenami, avšak dominantným európskym trendom nie je jej nasmerovanie k žalobe typu *class action* podľa amerického vzoru. Napriek tomu, že viacerí autori propagujú širšie použitie žalôb záujmových združení a dokonca ich kombináciou s americkým variantom hromadnej žaloby, zákonodarcovia na európskom kontinente preferujú skôr reštriktívnejší variant žaloby vo verejnom záujme.⁸⁵

V odporúčaní č. 2013/396/EÚ z 11. júna 2013 Komisia EÚ vyzvala členské štáty, aby určili subjekty, ktoré majú aktívnu legitimáciu na podanie žaloby v zastúpení zdruzenia v prípade, keď osoby priamo dotknuté porušením právnych predpisov zastupuje organizácia, ktorá má mať v konaní vo verejnom záujme postavenie žalobcu. V odporúčaní sú uvedené osobitné minimálne kritériá na takéto určenie: neziskový charakter subjektu, priamy súvis medzi jeho cieľmi a porušenými právami a dostatočná spôsobilosť na zastupovanie viacerých žalobcov v ich najlepšom záujme. V odporúčaní sa ďalej počíta s možnosťami všeobecného určenia, ktorými vzniká všeobecné právo subjektu konať, alebo *ad hoc* poverenie len na účely konkrétnej veci, ale takisto sa v ňom ako alternatíva uvádza oprávnenie orgánov verejnej moci.

V niektorých právnych poriadkoch môže žalobu vo verejnom záujme podať v mene zastúpených osôb iba osoba výslovne určená zákonom. Napr. vo Fínsku prislúcha právo podať žalobu iba ombudsmanovi pre spotrebiteľské veci (Consumer Ombudsman). Rovnako v Rakúsku pristúpili k obmedzeniu aktívnej legitimácie, a to prostredníctvom vymedzenia subjektov, ktoré sú na to oprávnené. Z taxatívneho výpočtu týchto subjektov možno vyvodiť, že ide o verejnoprávne štátne organizácie, ku ktorým sa výnimočne priraduje rakúska asociácia spotrebiteľov (Verein für Konsumenteninformation).

V Nemecku išiel zákonodarca v prípade žaloby vo verejnom záujme ešte ďa-

84 KOCH, H.: *Prozessführung im öffentlichen Interesse: rechtsvergleichende Entwicklungsbedingungen und Alternativen objektiver Rechtsdurchsetzung*. Frankfurt am Main: Metzner, 1983, s. 8.

85 TARUFFO, M.: Some Remarks on Group Litigation in Comparative Perspective. In: *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2001, Vol. 11, s. 409 - 413.

lej, keď popri nej zaviedol i dve odstupňované sankčné opatrenia v rámci konania vo verejnom záujme.⁸⁶ V prvom rade je to konanie, ktorého účelom je odčerpanie nezákonne získanej majetkovej výhody (*Gewinnabschöpfung*).⁸⁷ Toto konanie sa uplatňuje najmä v prípade menších škôd u jednotlivých členov zainteresovanej skupiny osôb a rizika vyšších nákladov, ktoré by boli neporovnateľné k vzniknutej ujme. To je aj dôvod, prečo sa dotknuté osoby v týchto prípadoch spravídla vzdajú uplatnenia svojho práva na súde. Preto nemecký zákonodarca zaviedol v r. 2005 oblasti kartelového a súťažného práva taký model uplatnenia kolektívneho práva vo verejnom záujme, ktorý umožňuje odčerpať od žalovanej strany nepoctivo získaný zisk (*Gewinnabschöpfungsanspruch*).⁸⁸ Ak spoločnosť úmyselne porušuje pravidlá hospodárskej súťaže alebo kartelového zákona, výsledný zisk škodcu môže byť odčerpaný a odvedený do verejného rozpočtu. Takúto žalobu sú okrem iného oprávnené podať aj združenia na ochranu spotrebiteľa, priemyselné a obchodné komory alebo iné združenia zastupujúce záujmy živnostníkov a samostatne zárobkovo činných osôb.

V nemeckom práve existuje od roku 2002 osobitná forma spojenej verejnoprávnej žaloby formátu *opt-in*, a to tzv. konfiškačná žaloba (*Einziehungsklage*). Tá vychádza z predpokladu, že ak ide o stredne vysoké škody, a že jednotlivé obeť sú náchylné presadzovať svoje práva individuálne, sú náklady a riziká spojené so súdnym konaním prijateľné. Na rozdiel od skupinovej žaloby (*Sammelklage*) nejde v prípade konfiškačnej žaloby o spojenie viacerých samostatných vecí (žalôb), ale iba k spojeniu viacerých nárokov do jednej žaloby.⁸⁹ Táto žaloba poskytuje združeniam na ochranu spotrebiteľov možnosť podať žalobu v mene niekoľkých spotrebiteľov vo vlastnom mene za účelom odčerpania bezdôvodne získaného prospechu na úkor spotrebiteľov. V prípade takejto žaloby sa výrazne znižujú náklady a riziko výsledku jednotlivých súdnych konaní. Súčasne takáto žaloba zabraňuje zneužitiu práva a predchádza unáhleným žalobám. Nový nemecký zákon o právnych službách, ktorý nadobudol účinnosť 1. 7. 2008, tento kolektívny nástroj ďalej rozšíril.

9. Vzorová skupinová žaloba v nemeckom práve

Tradičný model hromadnej žaloby bol v Nemecku „zdokonalený“ prostredníctvom zákona o modelovom (vzorovom) konaní vo veciach sporov týkajúcich sa kapitálového trhu z r. 2012.⁹⁰ Dôvodom prijatia tohto zákona boli obsahovo rovnaké

86 Pozri k tomu LANGE, S.: *Das begrenzte Gruppenverfahren: Konzeption eines Verfahrens zur Bewältigung von Großschäden auf der Basis des Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetzes*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, s. 28 a nasl.

87 Pozri STADLER, A., MICKLITZ, H. W.: Unrechtsgewinnabschöpfung - Möglichkeiten und Perspektiven eines kollektiven Schadensersatzanspruchs im UWG. In: *Schriftenreihe des Instituts für Europäisches Wirtschafts- und Verbraucherrecht e.V.*, Bd. 11. Baden-Baden 2003, s. 139.

88 NEUBERGER, J.: *Der wettbewerbsrechtliche Gewinnabschöpfungsanspruch im europäischen Rechtsvergleich*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 53 a nasl., SCHUBERT, M.: *Die Gewinnabschöpfung nach § 10 UWG*. München: GRIN Verlag, 2006; BAUER, N.: *Der Gewinnabschöpfungsanspruch der Verbände nach § 10 UWG*. München: Utz Herbert, 2007.

89 GEIGER, C.: dielo cit. v pozn. č. 73, s. 55.

90 Gesetz über Musterverfahren in kapitalmarktrechtlichen Streitigkeiten (Kapitalanleger-Mus-

žaloby (cca 16 000) proti Deutsche Telekom s jednotlivými akcionármi, ktorých táto spoločnosť zavádzala pri vydaní prospektu cenných papierov (preto sa aj ten zákon označuje ako „Lex Telekom“).⁹¹

Cieľom zavedenia uvedeného súdneho procesu je, rovnako ako v prípade iných kolektívnych foriem uplatnenia práva, jednotné vyporiadanie sporov, ktoré majú rovnaký (konzistentný) právny základ a zabrániť vzájomne si odporujúcim rozhodnutiam súdov.⁹² V prípade vzorového súdneho konania dochádza k zisteniu alebo vylúčeniu okolností, o ktoré sa opiera nárok žalobcu. Predmetom takéhoto konania je výlučne ochrana záujmov drobných investorov na kapitálovom trhu, ktorí dostali neúplnú, nepravdivú alebo zavádzajúcu informáciu od emitenta cenného papiera.⁹³

V podstate ide o vzorové konanie, ktorého základom sú súdne spory, ktoré sa týkajú najmenej desiatich právne a skutkovo rovnakých (súvisiacich) vecí. Systém modelového konania vo veciach vyššie uvedeného zákona pozostáva zo štyroch fáz.⁹⁴

Prvá fáza. Modelový spor sa týka žaloby, ktorú podal niektorého z poškodených subjektov na súde prvého stupňa. Pokiaľ žalobca má záujem, aby vo veci prebehlo vzorové konanie, musí predložiť súdu žiadosť prostredníctvom vzorového formulára (*Musterverfahrens Antrag*), pričom žiadosť podlieha zverejneniu v úradnom vestníku (*Bundesanzeiger*). V žiadosti musí žalobca poukázať na to, že emitent urobil pri vydaní cenných papierov chybu, uviesť dôvodnosť práva na náhradu škody a v čom spočíva podobnosť jeho nároku s nárokmi iných dotknutých osôb, ktoré boli uplatnené

v iných súdnych konaniach. Podanie žiadosti prerušuje súdne konanie v danej veci, ale nemá vplyv na ostatné prebiehajúce konania v rovnakej veci.

Druhá fáza: Pokiaľ v priebehu šiestich mesiacov od podania žiadosti o vzorové konanie bude predložených najmenej deväť podobných žiadostí v rovnakej veci, žiadosti sa predložia súdu vyššieho stupňa. Po tom, čo sa žiadosti dostali na odvolací súd, nemožno už v ďalších veciach podávať nové žiadosti.

Tretia fáza: Prvostupňový súd vydá rozhodnutie adresované súdu druhej inštanície, ktoré obsahuje všetky právne a faktické otázky, ktoré musia byť zodpovedané

terverfahrensgesetz - KapMuG) z 19. 10. 2012 (BGBl. I S. 2182) (posledná zmena z 23. 6. 2017).

91 K zákonu o vzorovej žalobe sa v Nemecku venuje viacero komentárov. Pozri napr. VORWERK, V. – WOLF, Ch.: *KapMuG – Kapitalanleger – Musterverfahrensgesetz*. C. H. Beck, München 2007; REUSCHLE, F.: *Kölner Kommentar zum KapMuG: Gesetz über Musterverfahren in kapitalmarktrechtlichen Streitigkeiten (Kapitalanleger – Musterverfahrensgesetz - KapMuG)*. Köln: Heymanns Verlag, 2014; BERGMEISTER, F.: *Kapitalanleger - Musterverfahrensgesetz (KapMuG): Bestandesaufnahme und Reformempfehlung aus der Perspektive von Recht und Praxis der US-amerikanischen Securities Class Action*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2009.

92 LÉGRÁDI, I.: *Mintaértékű kolektív igényérvényesítési eljárások Németországban – figyelemmel az uniós jogfejlődésre*. Budapest: ELTE Thémis, 2014, s. 132.

93 Pozri LEUFGEN, A.: *Kollektiver Rechtsschutz zugunsten geschädigter Kapitalanleger*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2007, s. 38-42.

94 Pozri HESS, B. – REUSCHLE, F. – RIMMELSPACHER, B.: *Kölner Kommentar zum KapMuG*. 3. Aufl. Köln: Carl Heymanns, 2018.

ohľadom všetkých jednotlivých žiadateľov.

Odvolačný súd musí overiť, či boli splnené procesné podmienky na začatie konania a rozhodne o tom, ktoré aspekty predmetu sporu sú podobné s ostatnými prípadmi. Prijatie žiadosti odvolacím súdom sa uvedie v osobitnom registri (*Kl- ageregister nach dem Kapitalanleger- Musterverfahrensgesetz*), v ktorom sa poznamenajú spoločné právne a skutkové okolnosti s menami iných zainteresovaných osôb. Súd určí otázky, ktoré nie je po ňom oprávnený preskúmať žiadny iný súd, ktorý prejednáva rovnaký druh vecí. Zverejnenie v uvedenom registri má za následok, že konania v iných podobných veciach na súde nižšej inštancie sa prerušia. Ani stiahnutie žiadosti za účelom, aby spor prebehol podľa procesného vzoru nemá vplyv na priebeh konania o vzorovej žalobe.

Štvrtá fáza: Odvolací súd vyberie jeden alebo niekoľko prípadov, ktoré sa zdajú byť vhodné ako vzorové prípady a ktorých riešenie dá odpoveď na právne otázky, ktoré majú spoločného menovateľa s ostatnými riešenými prípadmi. Súčasne vyberie podľa svojej úvahy osobu, ktorá bude schopná reprezentovať záujmy skupiny. Žalovaným je podnikateľský subjekt, ktorý emitoval cenné papiere. Konania sa môžu zúčastniť ako prizvané osoby tí, ktorí majú právny záujem na spore (*Beigeladener*).

Štvrtá fáza: Odvolací súd pošle svoje rozhodnutie súdu prvej inštancie, ktorý jednotlivo prejedná všetky dovtedy prerušené veci, sledujúc tak rozhodnutie vo vzorovej veci. Rozhodnutie prijaté vo vzorovom konaní je záväzné pre všetky konania, v ktorých prebieha spor s rovnakým skutkovým a právnym základom.

K uvedenému treba dodať, že model *opt-out* nie je v tomto konaní povolený, pretože vzorové rozhodnutie odvolacieho súdu je pre prvostupňový súd záväzné vo všetkých ostatných veciach.

Výhody kolektívneho vzorového konania oproti individuálnemu civilnému sporu odborná literatúra zhrnula takto:

- a) jednotliví investori môžu svoje právo na náhradu škody presadiť efektívnejším spôsobom,
- b) komplex skutkových a právnych otázok sa vyjasní raz s účinkami pre všetkých poškodených investorov (dokazovanie sa uskutoční iba raz),
- c) riziko trov konania sa pre jednotlivého investora podstatne zníži (nemusí sa skladať záloha pre nákladné znalecké posudky); v prípade úspechu žalobcu sa náklady rozložia na viacerých žalobcov,
- d) dochádza k zrýchleniu riešenia veľkého počtu súdnych sporov; dotknuté súdy sú zbavené prieťahov a žalované spoločnosti získajú rýchlejšie právnu istotu.⁹⁵

95 Pozri STEINBERGER, E.: *Die Gruppenklage im Kapitalmarktrecht. Vorschläge zur Weiterentwicklung des Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetzes (KapMuG)*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2016, s. 53-56.

10. Reprezentatívna forma spoločného uplatnenia práva

Mnohosť zainteresovaných subjektov pri skupinovej žalobe vyžaduje, aby sa vedenie sporu koncentrovalo do jedného bodu, ktorý môže byť reprezentant, t. j. osoba, ktorá nie je osobne zainteresovaná na výsledku sporu. Výhodu takejto skupinovej žaloby možno, oproti individuálnym žalobám, oprieť najmä o procesnú ekonomiu. Prostredníctvom princípu reprezentácie sa zabezpečuje, aby stranou skupinovej žaloby bol iba skupinový žalobca. Na druhej strane je potrebné rešpektovať záujem každého člena skupiny.

Pre konanie o reprezentatívnej žalobe je typické, že konkrétne osoby, ktorých záujmy sú predmetom sporu a ktoré by inak mohli byť žalobcami, nie sú účastníkmi konania. Tým je iba tzv. reprezentatívny zástupca. Rozhodnutie ho preto priamo nezaväzuje, ani pre neho nepredstavuje exekučný titul. Reprezentatívny proces je vhodný predovšetkým v prípade, keď sa žalobou požaduje zdržanie sa protiprávneho konania alebo odstránenie nevyhovujúceho stavu. Splnenie uloženej povinnosti spravidla nevyžaduje, aby sa takto konalo voči konkrétnym subjektom. Odborná literatúra nepovažuje toto konanie za vhodný prostriedok súdnej ochrany tam, kde by sa požadovalo peňažné plnenie (napr. náhrada ujmy).⁹⁶

Prostredníctvom princípu reprezentácie sa zabezpečuje predovšetkým to, aby bol stranou sporu iba skupinový žalobca, ktorý vykonáva procesné práva členov skupiny ako zástupca. Primerané zastúpenie je preto jedným zo základných znakov reprezentačnej žaloby. Preto napr. v prípade americkej formy hromadnej žaloby má tzv. *named plaintiff* povinnosť zastupovať záujmy členov skupiny férovo a adekvátne (*adequacy of representation*).⁹⁷ Rovnaké pravidlo pozná aj § 8 ods. 5 švédskeho zákona o skupinovej žalobe z r. 2002 alebo anglického Group Litigation Order z r. 2000 vo vzťahu k *lead solicitor*.⁹⁸

Pravidlá týkajúce sa aktívnej legitímácie na podávanie žalôb v zastúpení sú procesnými zárukami, z ktorých majú pri kolektívnych žalobách prospech žalobcovia aj žalovaní. Normy zabezpečujúce odbornosť subjektov zastupujúcich určité záujmy a ich spôsobilosť riešiť zložité prípady zabezpečujú žalobcovi vysokokvalitné služby a takisto chránia žalovaného pred neopodstatnenou žalobou. Kolektívne uplatňovanie práva na nápravu v podobe žaloby v zastúpení existuje skoro vo všetkých členských štátoch EÚ⁹⁹ a prevláda v súdnych príkazoch v oblasti životného prostredia

96 PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. – HAMUŤÁKOVÁ, K.: Reprezentativní žaloba v českém civilním procesu. In: *Kolektivní ochrana práv/Collective protection of rights*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2016, č. 1, s. 52.

97 SULLIVAN, E. T.: *Complex Litigation*. LexisNexis, Carolina Academic Press, 2009, s. 441.

98 ANDREWS, N.: *The Modern Civil Process: Judicial and Alternative Forms of Dispute Resolution in England*. Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht 50. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 296.

99 Kolektívne žaloby v zastúpení s cieľom dosiahnuť náhradu škody sú dostupné v Belgicku, Bulharsku, Dánsku, Estónsku, Fínsku, Francúzsku, Litve, Taliansku, Maďarsku, Poľsku, Rumunsku, Španielsku a Švédsku. V dvoch členských štátoch (Fínsku a Poľsku) sú oprávnené podávať žaloby v zastúpení len orgány verejnej moci, zatiaľ čo v niektorých iných sa o túto právomoc delia mimovládne subjekty a orgány verejnej moci (Maďarsko a Dánsko).

a ochrany spotrebiteľa, pričom jej dostupnosť v druhej uvedenej oblasti sa vyžaduje na základe smernice o súdnych príkazoch.¹⁰⁰

Medzi európske štáty s praktickými skúsenosťami v oblasti kolektívnej ochrany práv prostredníctvom zástupcu patrí *Anglicko*.¹⁰¹ Anglický systém sa na prvý pohľad javí ako veľmi diferencovaný, pretože v dôsledku reformy procesného práva (lord Woolf) ponechal síce model *opt-in*, ale súčasne ponúka záujemcom aj model *opt-out*, ak ide o reprezentatívny model súdneho sporu. Anglický civilný proces umožňuje skupinový záujem viacerých zainteresovaných osôb riešiť tromi spôsobmi:

- a) prostredníctvom spojenia vecí alebo procesného spoločenstva (*consolidated litigation or joinder*),
- b) formou reprezentatívnej žaloby (*representative proceedings*), kde máme síce do činenia s jediným konaním, ale jeho účinky zasahujú všetkých členov zastúpenej skupiny a
- c) formou skupinovej žaloby (*group litigation*), v ktorej je koordinovaná účasť viacerých členov skupiny, ktorá reprezentuje ich spoločný záujem.¹⁰²

Konanie prostredníctvom reprezentanta (*representative proceedings*) je teda treťou formou kolektívneho uplatňovania práva v civilnom procese popri skupinovej žalobe (označovanej aj ako *mass claims*) a tzv. konsolidovanom konaní.¹⁰³ K tomu treba povedať, že v Anglicku má reprezentatívna forma ochrany kolektívnych práv dvestoročnú tradíciu. Model zastúpenia viacerých členov skupiny jediným reprezentantom alebo skupinou reprezentantov je rozšírený práve v právnom systéme *common law*. Ten ho definuje ako „*A legal action in which one or a few members of a class sue on behalf of themselves and other members of the same class; lawsuit brought by the stockholders of a corporation, on its behalf, for the enforcement of a corporate right.*“¹⁰⁴

100 V čl. ods. 2 smernice 2014/54/EÚ o opatreniach na uľahčenie výkonu práv udelených pracovníkom v súvislosti so slobodou pohybu pracovníkov (Ú. v. EÚ L 128 s. 8 z 30.4.2014) sa požaduje, aby členské štáty EÚ zabezpečili, aby združenia, organizácie (vrátane sociálnych partnerov) alebo iné subjekty mohli zastupovať pracovníkov EÚ v súdnych alebo správnych konaniach s cieľom zabezpečiť presadzovanie práv.

101 Pozri ANDREWS, N.: *The Three Paths of Justice: Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. London, Heidelberg, Dordrecht, New York. Springer, 2012, s. 169 a nasl.; ANDREWS, N.: Multi-party proceedings in England representative and group actions. In: *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2001, č. 11, s. 249-268.

102 Z času na čas sa medzi tieto žaloby zaraďujú aj tzv. skúšobné, pilotné spory (*test case litigation*), ktoré sú spojené s prerušením už prebiehajúcich individuálnych sporov (ide o viaceré spory, ktoré sú skutkovo rovnaké a majú rovnakú právnu kvalifikáciu). Pozri ANDREWS, N.: *Andrews on Civil Processes. Court Proceedings*. Vol. I. Cambridge: Intersentia, 2013, s. 621–622.; ANDREWS, N.: *Fundamentals of Multi-party or collective litigation. Reflections from the Perspective of England*. Legal Studies Research Paper Series, Paper No. 21/2014, February 2014, [online] [2014.05.03.] s. 1–2.

103 Pozri ANDREWS, N.: *The Three Paths of Justice: Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. London, Heidelberg, Dordrecht, New York. Springer, 2012, s. 168 a nasl.

104 BLENNERHASSETT, J. A.: *Comparative Examination of Multi-Party Actions: The Case of Environmental Mass Harm*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2016, s. 196.

Zatiaľ čo skupinová žaloba, ktorá má oporu v Group Litigation Orders (2000), vychádza z modelu *opt-in*, reprezentatívna forma žaloby zakotvená v Civil Procedure Rules (1999) vychádza z modelu *opt-out*. V skutočnosti je však naposledy uvedená žaloba kombináciou systémov *opt-in* a *opt-out*, pretože na rozdiel od americkej *class action* je žalobca jedinou stranou sporu, hoci žalobu podáva nielen vo svojom mene, ale súčasne v mene ostatných členov skupiny; zastúpení členovia skupiny sa nepovažujú za strany sporu. Spoločné s hromadnou žalobou má reprezentatívna forma žaloby to, že rozhodnutie súdu sa vzťahuje na všetkých členov skupiny. Členovia skupiny teda požívajú všetky výhody, ktoré vyplývajú z konečného rozhodnutia súdu.

Niekedy dochádza k zamieňaniu reprezentatívnej formy so žalobou vo verejnom záujme. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na to, že za reprezentačné žaloby nemôžeme považovať takú formu žalôb, ktoré nesmerujú k tomu, aby osoby, ktoré zastupuje spoločný zástupca mali z výsledku konania priamy prospech (napr. náhrada škody alebo odčerpanie bezdôvodne získaného prospechu). Povahu reprezentatívnej žaloby nemá žaloba, ktorá má zabrániť určitému konaniu žalovaného (napr. *Unterlassungsklage*). Prvoradým účelom naposledy uvedenej žaloby je totiž zabránenie nekalému konaniu žalovaného (napr. zákaz používať nekalé zmluvné podmienky alebo povinnosť zdržať sa nekalých praktík).

Novšia právna úprava žalôb, ktoré sú charakterizované konaním spoločného zástupcu v niektorých členských štátoch Britského spoločenstva národov (Commonwealth of Nations) mení svoj charakter smerom k americkému modelu *class action*. Napr. v Austrálii bol už v r. 1992 prijatý Federal Court of Australia Act. Ten zaviedol tzv. *representative proceedings*, ktorý obsahuje mechanizmy podobné americkej forme hromadnej žaloby. Reprezentatívna forma procesu má v týchto prípadoch veľmi blízko k modelu *opt-out*. Novšie procesné poriadky v štátoch s právnym poriadkom *common law* ukazujú, že nástroj spoločného zastúpenia v civilnom procese môže zohrávať významnú úlohu najmä v prípade určovacích žalôb. Výhodou systému reprezentatívneho procesného zastúpenia je vyššia efektivita a lepšia dostupnosť k spravodlivosti (*access to justice*).¹⁰⁵ Tento procesný postup je totiž charakterizovaný tým, že celkovú žalovanú sumu možno veľmi presne zistiť a existujú jasné kritériá pre exaktné rozdelenie tejto sumy medzi poškodených. Prerozdelenia vysúdenej peňažnej sumy medzi zastúpených členov skupiny však vyžaduje, aby bol tento proces dôsledne monitorovaný.

Vo Francúzsku vzniklo už pred prijatím zákona o kolektívnych žalobách z r. 2014 (loi Hamon) viacero modelov spoločného uplatnenia práv v súdnom konaní. Za taký model sa v správnom súdnictve považuje tzv. procedúra pilotného rozsudku. Tá vychádza z toho, že ak sa podá väčšie množstvo identických žalôb pred rovnakým správnym súdom, je jedna typická vybraná a riešená prednostne. Ostatné žaloby sú potom vybavené bez pojednávania v zrýchlenom konaní podľa pilotného vzoru. Druhým modelom sú tzv. substituenej žaloby v pracovnom práve, ktoré vznik-

105 ANDREWS, N. H.: *Fundamentals of Multi-party or Collective Litigation: Reflections from the Perspective of England*. Legal Studies Research Paper Series, Paper No. 21/2014, February 2014. In: www.law.cam.ac.uk/ssrn

li prostredníctvom súdnej praxe. Tie dovoľujú odborovej organizácii podať žalobu namiesto zamestnanca ako slabšej strane sporu (napr. ak má len dočasný pracovný pomer), pričom výsledok tohto sporu je potom záväzný aj pre ostatných členov skupiny v rovnakej pozícii. Niektorí autori hodnotia toto riešenie ako systém *opt-out*, pretože žaloba nie je podávaná v mene jednotlivých osôb a závisí od každej z nich, aby sa rozhodla, či chce alebo nechce uplatniť právo na základe výsledku tohto konania.¹⁰⁶ Do tretice treba spomenúť reprezentatívnu formu spoločného zastúpenia (*action en représentation conjointe*), ktorá sa pôvodne týkala spotrebiteľského a súťažného práva a práva životného prostredia. Podľa čl. L 422-1 zákonníka o ochrane spotrebiteľov (Code de la consommation) ide o žalobu podávanú zújmovým združením v záujme poškodených osôb nachádzajúcich sa v obdobnom postavení. Jeho zmyslom je ochrana práv spotrebiteľov. Táto žaloba smerovala k zákazu činnosti uvedenej v žalobe.

K zásadnejšej zmene v oblasti kolektívneho uplatňovania práva došlo vo Francúzsku až v dôsledku prijatia zákona č. 344/2014 zo 17. 3. 2014 o ochrane spotrebiteľov. Ten zaviedol novú skupinovú žalobu (*l'action de groupe*) v oblasti spotrebiteľského práva. Konanie o tejto žalobe pozostáva z týchto piatich hlavných fáz:

- a) porušenie profesijných povinností na úkor spotrebiteľov,
- b) podanie žaloby združením spotrebiteľov a jej schválenie súdom,
- c) vydanie rozsudku, ktorý zakotvuje zodpovednosť, kompenzáciu a definovanie skupiny, na ktorú sa zodpovednosť profesionála vzťahuje,
- d) zverejnenie rozsudku a jeho distribúcia vymedzenej skupine spotrebiteľov, ktorí chcú profitovať zo žaloby,
- e) rozdelenie finančnej kompenzácie medzi členov definovanej skupiny.

Nový nástroj skupinovej žaloby francúzskeho práva vyžaduje ešte doladenie viacerých detailov, vrátane procesných, ale aj spôsobu výpočtu náhrady, ktorá sa má poskytnúť dotknutým osobám. Na novom modeli kolektívnej žaloby by sa podľa vyjadrenia francúzskeho ministra pre spotrebiteľov nemali priživovať veľké advokátske kancelárie, ako je tomu v prípade amerického *class action*, pretože vysúdená čiastka má byť vyhradená vyhradene združeniami schválených spotrebiteľov.

Pôsobnosť nového francúzskeho zákona bola rozšírená aj do oblasti zdravotníctva a životného prostredia. Zákonom z 18. 11. 2016 o „modernizácii justície v 21. storočí“¹⁰⁷ bola pôsobnosť zákona o skupinovej žalobe rozšírená aj na oblasť diskriminácie v pracovnom práve, ochranu osobných údajov a verejné zdravie (škody spôsobené liečivami).

106 JEULAND, E.: *Les recours collectifs. Étude comparée. Journée d'études du 27 janvier 2006*. Volume 5. Paris: Société de législation comparée, 2006, s. 64.

107 Le décret n° 2017-888 du 6 mai 2017, en application de la loi du 18 novembre 2016 de modernisation de la justice du XXIe siècle.

11. Záver - úvahy *de lege ferenda*

Z doterajšieho vývoja procesného práva na Slovensku vidieť, že ono stavia do popredia presadzovanie individuálnych záujmov a potrieb konkrétnych strán sporu, pričom Civilný sporový poriadok nevyklučuje, aby tieto záujmy mohli byť uplatnené prostredníctvom inštitútu procesného spoločenstva (pozri § 75 a nasl.), intervencie v prebiehajúcom súdnom konaní (§ 82), alebo spojenia vecí, ktoré skutkovo spolu súvisia (§ 166). Na presadenie spoločného záujmu alebo rôznorodých záujmov väčšieho počtu osôb však tieto procesné prostriedky nie sú dostatočne efektívne. Pritom je potrebné rozlišovať medzi verejným záujmom a privátnym záujmom jednotlivých členov ohrozenej alebo zasiahnutej skupiny osôb. Pokiaľ ide o verejný záujem, zdá sa, že jedným z účinných nástrojov ochrany sa javí tzv. abstraktná kontrola v spotrebiteľských veciach. Takáto žaloba vo verejnom záujme sleduje preventívny cieľ, t. j. má zabrániť používaniu neprijateľných zmluvných podmienok a nekalým obchodným praktikám (§ 301 a nasl. CSP) alebo slúži na hájenie záujmov sťažiteľov alebo spotrebiteľov v prípade nekalosúťažného konania (§ 54 ods. 1 OBZ).¹⁰⁸ Nejde však o účinný prostriedok nápravy v tých prípadoch, ak ide o presadenie difúzných záujmov väčšieho počtu dotknutých subjektov, ktorých spája spoločný záujem na nápravu nezákonne spôsobeného stavu, najmä prostredníctvom náhrady nezákonne spôsobenej ujmy.

Požiadavka kolektívneho uplatnenia individuálnych záujmov a potrieb sa prejavuje nielen v spotrebiteľských veciach, ale aj v oblasti životného prostredia, nekalej súťaže, v oblasti pracovnoprávných vzťahov alebo v prípade, ak ide o diskriminačné konanie s dopadom na väčší okruh zainteresovaných subjektov. Medzi oblasti, v ktorých možno identifikovať potrebu kolektívneho hájenia spoločného práva možno zaradiť najmä prípady spôsobenia masových škôd, resp. bagateľných škôd väčšiemu počtu subjektov. V platnej občianskoprávnej úprave sa takáto potreba akútne prejavuje v prípadoch majetkového prospechu získaného z nepoctivých zdrojov, keď konaním jedného subjektu bola spôsobená ujma väčšiemu počtu osôb (porovnaj § 456 OZ).¹⁰⁹ V takýchto a podobných prípadoch, keď sú nároky roztrúsené medzi veľký počet presne neidentifikovaných osôb, neposkytuje súčasne procesné právo účinný mechanizmus pre kolektívne uplatnenie práva. Tento stav je zarážajúci najmä z dôvodu, že na Slovensku prebehla v r. 2016 rekodifikácia civilného procesu, v rámci ktorej odporúčanie Európskej komisie z r. 2013 ohľadom zavedenia kolektívnych foriem ochrany práva nenašlo prakticky žiadnu odozvu.

Z jednotlivých foriem a modelov kolektívnej ochrany práva v civilnom procese, ktoré existujú na európskom kontinente, sa nejaví žiadny ako dominantný. Z toho možno vyvodíť, že zavedeniu efektívneho uplatňovania kolektívnych práv

108 Ide o konanie vo verejnom záujme, ktoré má obmedzené použitie a je viazané na zákonom určené subjekty (§ 302 CSP). Takéto konanie mohol podľa predchádzajúcej právnej úpravy iniciovať aj prokurátor (§ 35 OSP v pôvodnom znení).

109 A. Winterová v tejto súvislosti píše, že zavedenie kolektívnej formy žaloby predpokladá legislatívnu koordináciu medzi procesným a hmotným právom. In: WINTEROVÁ, A.: dielo cit. v pozn. č. 30, s. 27.

v civilnom procese nekorešponduje filozofia typu „one size fits for all“. Účinné legislatívne riešenie by malo skôr spočívať v kombinácii viacerých modelov, resp. foriem kolektívnej ochrany práva, s prihliadnutím na vnútroštátne pravidlá a tradície civilného procesu. Pokiaľ ide o slovenskú právnu úpravu *de lege lata*, tá v súčasnej forme nepodáva takmer žiadnu, resp. adekvátnu odpoveď na otázku ohľadom riešenia situácie, keď sa v prípade hromadnej škodovej udalosti vyskytuje veľký počet nárokov poškodených osôb (napr. ak o ide ekologickú škodu veľkého rozsahu) alebo keď ide o veľký počet nárokov, ktoré sú svojou povahou bagateľné, ale celkový nárok predstavuje agregovane veľkú hodnotu (napr. kauza košickej poisťovne Rapid Life). Nároky zainteresovaných osôb sú v týchto prípadoch natoľko rozdielne a teritoriálne roztrúsené, že ich nemožno uchopiť a riešiť podľa vopred zvolenej šablóny. Z toho dôvodu je potrebné prijať kompromisné riešenie, ktoré umožní všetky tieto svojou povahou rozdielne nároky posudzovať podľa spoločných hodnotiacich kritérií.

Doterajšie skúsenosti s kolektívnymi žalobami v zahraničných úpravách sú poučné v tom, že dilemu medzi modelmi *opt-in* a *opt-out* nemožno vyriešiť radikálnym prístupom. Nová procesná úprava kolektívnej formy žaloby by mala podľa nášho názoru nájsť kompromisné riešenie, ktoré by bolo schopné zmierniť rozdiely medzi týmito základnými modelmi spoločného uplatňovania práva v civilnom procese. V prípadoch, keď možno očakávať, že obsahom práva na náhradu škody sú pomerne vysoké sumy odškodnenia, zákonodarca by mal skôr preferovať model *opt-in*, t. j. jednotlivé strany a ich nároky by bolo potrebné v súdnom konaní výslovne pomenovať. V prípadoch, keď je rozsah jednotlivých nárokov nepatrný (hovoríme o bagateľných nárokoch), je potrebné z hľadiska procesnej ekonómie zvoliť iné riešenie. V takýchto prípadoch je potrebné pripustiť otvorený systém účasti v spore, ktorý by vychádzal z modelu *opt-out*. Tak je tomu najmä v prípade spotrebiteľských vecí.

Definitívne riešenie problematiky kolektívnej žaloby *de lege ferenda* nemôže spočívať iba v hľadaní odpovede na otázku, či sa má zvoliť model *opt-in* alebo *opt-out*. Vyššie uvedené príklady z iných členských štátov EÚ sú svedectvom toho, že aj model *opt-in* je schopný zabezpečiť určitú flexibilitu takým spôsobom, aby mal výhody zo sporu širší okruh členov danej skupiny dotknutých osôb. Riešenie *opt-out* možno v takých prípadoch sprítomniť buď tým, že sa zriadi verejný register, do ktorého môžu členovia danej skupiny nielen vstupovať, ale aj z neho vystupovať, alebo tým, že nepriama účasť v procese bude zabezpečená prostredníctvom spoločnej mimosúdnej dohody všetkých členov skupiny, ktorá by podliehala schváleniu súdu. Ako alternatívne riešenie prichádza do úvahy spoločné zastúpenie všetkých členov skupiny jedným reprezentantom, ktorým nemusí byť nevyhnutne advokát. Toto riešenie, ktoré spočíva na princípe konania v súkromnom záujme, by bolo logickým komplementárom stávajúcej žaloby vo verejnom záujme (v podstate populárnej žaloby), keď je žalobcom tretí subjekt (záujmové združenie alebo verejnoprávna inštitúcia), pričom výhody z takéhoto sporu by požívali všetci spotrebiteľia, s ktorým dodávateľ uzavrel spotrebiteľskú zmluvu s rovnakým obsahom, resp. významom.

Použitá literatura:

1. ANDREWS, N.: *The Modern Civil Process: Judicial and Alternative Forms of Dispute Resolution in England*. Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht 50. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, ISBN 978-3-16149532-8.
2. ANDREWS, N.: *The Three Paths of Justice: Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England*. London, Heidelberg, Dordrecht, New York: Springer, 2012, ISBN 978-94-007-2293-4.
3. ANDREWS, N.: *Multi-Party Litigation in England*. In: University of Cambridge Faculty of Law Research Paper No. 39/2013.
4. BACACHE, M.: Action de groupe et responsabilité du fait des produits défectueux. In: *Responsabilité civile et assurances*, 2016, č. 1.
5. BACACHE, M.: Action de groupe et responsabilité civile. Loi n° 2014644 du 17 mars relative et la consommation. In: *Revue trimestrielle de droit civil*, 2014, č. 3, s. 450-460.
6. BALARIN, J. – TICHÝ, L.: Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost? In: *Bulletin advokacie*, 2013, č. 3, s. 17-25.
7. BASEDOW, J.: *Die Bündelung gleichgerichteter Interessen im Prozess: Verbandssklage und Gruppenklage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1999, ISBN 978-3-16147113-1.
8. BERNHARD, J.: *Kartellrechtlicher Individualschutz durch Sammelklagen. Europäische Kollektivklagen zwischen Effizienz und Effektivität*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, ISBN 978-3-16-150451-8.
9. BLENNERHASSETT, J. A.: *Comparative Examination of Multi-Party Actions: The Case of Environmental Mass Harm*. Oxford and Portland: Hart Publishing, 2016, ISBN 978-1-50990-529-4.
10. BRÖMMELMEYER, CH.: *Die EU-Sammelklage - Status und Perspektiven*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2013, ISBN 9783848701834.
11. BRUNENGO-BASSO, S.: *L'émergence de l'action de groupe, processus de fertilisation croisée*. Presses universitaires d'Aix-Marseille, 2011, ISBN 9782731407747.
12. BUCHNER, J.: *Kollektiver Rechtsschutz für Verbraucher in Europa. Die grenzüberschreitende Durchsetzung des europäischen Verbraucherrechts bei Bagatellschäden*. Göttingen: V & R Unipress GmbH, 2015, ISBN: 978-3-8471-0434-6.
13. BURCKHARDT, M.: *Auf dem Weg zu einer class action in Deutschland?* Baden-Baden: Nomos Verlag, 2005, ISBN 9783832915001.
14. CASPER, M. – JANSSEN, A. – POHLMANN, P. – SCHULZE, R. (Hrsg.): *Auf dem Weg zu einer europäischen Sammelklage?* Munich: Sellier. European law publisher, 2009, ISBN 9783866531123.

15. COOK, C. G.: *The Class Action Fairness Act: Law and Strategy*. American Bar Association, 2013, ISBN 9781627223065.
16. DOEBERG, D. L. – WINGATE, C. K.: *Federal Rules of Civil Procedure*. West Publishing Company, College & School Division, 1996, ISBN 978-0314067647.
17. EBBING, F.: Class Action. Die Gruppenklage: Ein Vorbild für das deutsche Recht? In: *Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft*, 2004, zv. 103, s. 31–56.
18. EICHHOLTZ, S.: *Die US-amerikanische Class Action und ihre deutschen Funktionsäquivalente*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2002, ISBN 9783161477218.
19. EINHAUS, S.: *Kollektiver Rechtsschutz im englischen und deutschen Zivilprozessrecht. Schriften zum Prozessrecht*. Berlin: Duncker & Humblot, 2018, ISBN 9783428127665.
20. FALLA, E.: *The Role of the Court in Collective Redress Litigation. Comparative report*. Bruxelles: Lancier, 2014, ISBN 978-2-8044-5354-0.
21. FRIEDLER, L.: *Class Actions zur Durchsetzung des europäischen Kartellrechts. Nutzen und mögliche prozessuale Ausgestaltung von kollektiven Rechtsschutzverfahren im deutschen Recht zur privaten Durchsetzung des europäischen Kartellrechts. Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht 66*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, ISBN 978-3-16-150280-4.
22. GEIGER, C.: *Kollektiver Rechtsschutz im Zivilprozess. Die Gruppenklage zur Durchsetzung von Massenschäden und ihre Auswirkungen. Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht 120*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, ISBN 978-3-16-154027-1.
23. GOTTWALD, P.: Rozvoj systému kolektivní ochrany práv v Německu. In: TICHÝ, L. (eds.): *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 21–32.
24. GREINER, CH.: *Die „Class Action“ im amerikanischen Recht und deutscher „Ordre Public“*. Frankfurt a. M., Bern: Peter Lang Verlag, 1998, ISBN 9783631325285.
25. HALFMEIER, A.: *Popularklagen im Privatrecht: zugleich ein Beitrag zur Theorie der Verbandsklage*. Jus Privatum 105. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006, ISBN 978-3-16-149048-4.
26. HARSÁGI, V., van RHEE, C. H. (eds.): *A Comparative Law Study About the Enforcement Deficit of Low- Value Damages and the Class Action Approach*. Cambridge: Intersentia, 2014, ISBN 978-1-78068-277-8
27. HARSÁGI, V.: A kollektív igényérvényesítés fejlesztési lehetőségei. In: *Acta Universitatis Sapientiae, Legal Studies*, 2015, č. 2, s. 217–238.
28. HARSÁGI, V.: Kollektív igényérvényesítés az angolszász világban. In: *Magyar jog*, 2014, č. 11, s. 624–632.

29. HARSÁGI, V.: A modellválasztás dilemmái a kollektív igényérvényesítés hazai szabályozásánál. In: *Eljárásjogi szemle*, 2016, č. 1, s. 24-29.
30. HARSÁGI, V.: Sokalanyú eljárások az angol jogban – képviseleti eljárások és a csoportos perlés. In: *Jogtudományi közlöny*, 2016, č. 1, s. 16-26.
31. HEETKAMP, S. J.: *Online Dispute Resolution bei grenzüberschreitenden Verbraucherträgen Europäisches und globales Regelungsmodell im Vergleich*. Göttingen: V & R Unipress GmbH, 2017, ISBN 978-3-8471-0777-4.
32. HODGES, CH.: *Multi-party Actions*. Oxford, New York: Oxford university Press, 2001, ISBN 978-0198298960.
33. HODGES, CH.: *The Reform of Class and Representatives Actions in European Legal Systems. A New Framework for Collective Redress in Europe*. Oxford: Hart Publishing, 2008, ISBN 9781841139029.
34. HOHL, J.: *Die US-amerikanische Sammelklage im Wandel*. Berlin: Duncker & Humblot, 2008, ISBN 9783428127535.
35. KILIAN, T.: *Ausgewählte Probleme des Musterverfahrens nach dem KapMuG*. Baden: Nomos Verlag, 2007, ISBN 9783832929374.
36. KLOCKE, D. M.: *Rechtsschutz in kollektiven Strukturen: Die Verbandsklage im Verbrauchers- und Arbeitsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2016, ISBN 9783161542640.
37. KOCH, H.: Non-Class Group Litigation Under EU and German Law. In: *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2001, č. 11, s. 355-368.
38. LEAL, M. F. M.: *Die Kollektivklage zur Durchsetzung diffuser Interessen. Eine rechtsdogmatische und rechtsvergleichende Untersuchung in Brasilien und Deutschland*. Frankfurt a. M.: Peter Lang Verlag, 2010, ISBN 978-3-631-600005-4.
39. LIEGSALTZ, A.: *Die US-amerikanische Class Action im Lichte der ökonomischen Analyse des Rechts (Studien zur Rechtswissenschaft)*. Hamburg: Kovac, Dr. Verlag, 2012, ISBN 978-3830061434.
40. MAROTZKE, W.: *Von der schutzgesetzlichen Unterlassungsklage zur Verbandsklage*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1992, ISBN 978-3-16-145986-3.
41. MATTIL, P. – DESOUTTER, P.: Die europäische Sammelklage. Rechtsvergleichende und EU-rechtliche Betrachtungen. In: *Wertpapiermitteilungen, Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht*, 2008, č. 12, s. 521-525.
42. MATTIL, P. – DESOUTTER, V.: Class Action in Europe: comparative law and EC law considerations. In: *Butterworths Journal of International Banking and Financial Law*, October 2008, s. 484-488.
43. MELLER-HANICH, C.: *Kollektiver Rechtsschutz im Zivilprozess. Hallesches Symposium zum Zivilverfahrensrecht am 6. Oktober 2007 - Tagungsband*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2008, ISBN 978-3- 8329- 3166-7.

44. MICHAILEDIOU, CH.: *Prozessuale Fragen des Kollektivrechtsschutzes im europäischen Justizraum. Eine rechtsvergleichende Studie*. Baden-Baden: Nomos Verlag, 2007, ISBN 978-3-8329-2549-9.
45. MOM, A.: *Kollektiver Rechtsschutz in den Niederlanden*. Veröffentlichungen zum Verfahrensrecht 81. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, ISBN 978-3-16-150178-4.
46. MULHERON, K.: *The Class Action in Common Law Legal Systems. A Comparative Perspective*. Oxford: Hart Publishing, 2004, ISBN 9781841134369.
47. NEUBERGER, J.: *Der wettbewerbsrechtliche Gewinnabschöpfungsanspruch im europäischen Rechtsvergleich*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, ISBN 9783161491801.
48. RECHBERGER, T.: Hromadné žaloby v českém a rakouském právu. In: *Jurisprudence*, 2007, č. 1, s. 31-36.
49. RUSH, M.: *The Class Action in Common Law Legal Systems: A Comparative Perspective*. Oxford: Hart Publishing, 2004, ISBN 9781841134369.
50. SÄCKER, F. J.: *Die Einordnung der Verbandsklage in das System des Privatrechts*. München: C. H. Beck, 2006, ISBN 9783406544194.
51. SCHAPIRO, J.: *Inside a Class Action: The Holocaust and the Swiss Banks*. Madison: University of Wisconsin, 2003, ISBN 9780299193348.
52. SMOLÍK, P.: Hromadné žaloby – současnost a výhledy české právní úpravy. In: DVORÁK, J. – KINDL, J. (eds.): *Pocita Martě Knappové k 80. Narozennám*. Praha: ASPI, 2005, s. 381-402, ISBN 80-7357-133-1.
53. SMOLÍK, P.: Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídky. In: TICHÝ, L. (eds.). *Procesní ochrana kolektivních zájmů*. Karolinum, Praha 2008. (AUC Iuridica 2005 (4)), s. 105-122.
54. STADLER, A.: Musterverbandsklage nach künftigen deutschen Recht. In: *Festschrift für Ekkehard Schumann zum 70. Geburtstag* (Hrsg. Gottwald, P. Roth, H.). Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, s. 465-490, ISBN 3-16-147601-8.
55. STADLER, A.: Beseitigungsklagen durch Verbände im AGB-Recht. In: *Meller-Hannich u. a. (Hrsg.), Festschrift für Eberhard Schilken: Rechtslage - Rechtskenntnis - Rechtsdurchsetzung*. München: C. H. Beck, 2015, s. 481-497, ISBN 978-3406676437.
56. STADLER, A.: European Developments in Collective Redress. In: *Journal of European Consumer and Market Law*, 2014, č. 3, s. 80-89.
57. STUYCK, J.: Class Actions in Europe? To Opt-In or to Opt-Out, that is the Question. In: *European Business Law Review*, 2009 (20), č. 4, s. 483-505.
58. SULLIVAN, E. T.: *Complex Litigation*. LexisNexis Matthew Bender, Carolina Academic Press, 2009, ISBN 9781422411469.

59. SYLLA, M.: Hromadné vymáhání práva v Evropské unii? In: *Právní rozhledy*, 2011, č. 9, s. 328 – 332.
60. TAMM, M.: Reiserrecht und Verbandsklage Zugleich Besprechung der BGH-Entscheidungen vom 9. 12. 2014. In: *Zeitschrift für das Tourismusrecht*, 2015, č. 3, s. 109-114.
61. TÓTH, B.: A kollektív igényérvényesítés, mint új eljárásjogi jogintézmény alkalmazhatósága környezet védelmében. In: *Agrár- és Környezetjog (Miskolc)*, 2017, Vol. 12, č. 23, s. 182-207.
62. URBANCZYK, R.: *Zur Verbandsklage im Zivilprozess. Erlanger juristische Abhandlungen*; Bd. 26. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag KG, 1981, ISBN 3452188760.
63. VOET, S.: Consumer Collective Redress in Belgium: Class Actions to the Rescue? In: *European Business Organization Law Review*, 2015, č. 16, s. 121-143.
64. VRBKA, S. – UYTSEL van, S. – SIEMS, M. (ed.): *Collective Actions. Enhancing Access to Justice and Reconciling Multilayer Interests?* Cambridge University Press, 2012, ISBN 9781139109383.
65. WINTEROVÁ, A.: Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu. In: WINTEROVÁ, A. – DVOŘÁK, J. (eds.): *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*, Praha: ASPI, 2005, s. 347-356, ISBN 80-7357-057-2.
66. WINTEROVÁ, A.: Hromadné žaloby (procesualistický pohled). In: *Bulletin advokacie* 2008, č. 10, s. 21 – 27.
67. WINTEROVÁ, A., SMOLÍK, P.: Hromadné žaloby. In: Pauknerová, M., Tomášek, M. (eds.): *Nové jevy v právu na počátku 21. století, díl IV: Poměny soukromého práva*, Praha 2009, s. 353 –374, ISBN 9788024616872.
68. ZIMA, P.: K tzv. hromadným žalobám. In: *Právní rozhledy*, 2003, č. 4, s. 178-182.
69. ZIMA, P.: Skupinové žaloby a české právo. In: *Právní fórum*, 2007, č. 3, s. 94-97.
70. ZOULÍK, F.: Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu. In: Tichý, L. (eds.): *Procesní ochrana kolektivních zájmů/ Schutz der kollektiven Interessen im Zivilprozessrecht*. Praha: Karolinum (AUC Juridica), 2008, s. 11-17, ISBN 978-80-246-1702-2.

UPLATŇOVANIE KOLEKTÍVNYCH NÁROKOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE¹

prof. JUDr. Svetlana Ficová, CSc.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra občianskeho práva

svetlana.ficova@flaw.uniba.sk

1. Úvod

Otázka právnej úpravy inštitútu hromadných žalôb sa dostáva do povedomia právnickej obce na Slovensku veľmi pomaly. A to napriek tomu, že podľa bodu 38. odporúčania Európskej komisie č. 2013/396/EÚ o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie, ktoré bolo prijaté dňa 11.6.2013 (ďalej len odporúčanie), mali členské štáty implementovať zásady vymedzené v odporúčaní do svojich vnútroštátnych systémov kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu najneskôr do 26.7.2015. Príslušné zodpovedné slovenské orgány tak do dnešného dňa neurobili.

Je pravda, že nejde o problematiku jednoduchú. Svedčí o tom aj skutočnosť, že existujúce právne úpravy kolektívnych žalôb sú rôzne.

V zmysle bodu VII. 41. odporúčania mala Komisia na základe praktických skúseností posúdiť vykonávanie tohto odporúčania najneskôr do 26.7.2017. Predovšetkým mala posúdiť vplyv odporúčania na prístup k spravodlivosti, na právo na náhradu škody, na potrebu zabrániť zneužívaniu súdnych sporov a potrebu rozvíjať fungovanie jednotného trhu, na malé a stredné podniky, na konkurencieschopnosť hospodárstva Európskej únie a na dôveru spotrebiteľa. Komisia tak zatiaľ neurobila, resp. svoju prípadnú správu ešte nezverejnila.

Dôvody, prečo tak neurobila, nie sú známe. Dá sa však predpokladať, že štatistické informácie, ktoré mali členské štáty poskytovať Komisii na ročnom základe, po prvýkrát najneskôr do 26.7.2016, poskytnuté neboli vôbec alebo neboli pre štatistiku významné.

Treba si uvedomiť, že na implementáciu zásad mali členské štáty dva roky (do 26.7.2015). Komisia chcela posúdiť účinky odporúčania po ďalších dvoch rokoch. Teda po tak krátkom čase, že aj keby členské štáty stihli včas legislatívne zakotviť mechanizmus kolektívneho uplatňovania nárokov do svojho právneho poriadku,

1 Tento príspevok je výstupnou úlohou plnenou v rámci grantu s názvom Mechanizmus uplatňovania kolektívnych nárokov v podmienkach SR, ktorý bol schválený Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pod registračným č. 1/0426/16 s dobou riešenia v rokoch 2016 až 2018.

je takmer nereálne, aby došlo k porušeniu práva v hmotnoprávnej rovine, súčasne k podaniu hromadnej žaloby a ešte aj k právoplatnému skončeniu sporu vo väčšom počte prípadov, najmä ak ide o aplikáciu úplne nového inštitútu v praxi. Podľa dostupných informácií² bolo podaných v Belgicku 5 hromadných žalôb v rokoch 2014 – 2016 a vo Francúzsku 5 skupinových žalôb od konca roku 2014. Najviac skupinových žalôb bolo podaných v Poľsku, a to celkovo 40 od účinnosti zákona v roku 2010. Väčšina z nich však neprešla certifikáciou alebo bola zamietnutá. Pri ostatných spracovaných štátoch (Nórsko, Rakúsko, Nemecko, Švédsko) sa číselné údaje o počte podaných, resp. aj skončených hromadných žalôb nenachádzali. Pre úplnosť možno povedať, že podľa British Institute of International and Comparative Law (BIICL)³, ktorý získal grant od Európskej komisie pod názvom Focus of Collective Redress so zameraním na uskutočnenie štúdie o mechanizme kolektívnych žalôb v rôznych členských štátoch EÚ, sa právna úprava kolektívnych žalôb nachádza ešte aj v Anglicku a Welse, v Taliansku, v Litve, v Luxemburgu, v Portugalsku, v Španielsku, vo Švajčiarsku a v Holandsku.

2. Právny rozbor

Pojem kolektívna žaloba sa používa nielen v rôznych obmenách ale aj v rôznej obsahovej náplni⁴. Predmetom tohto príspevku nie je zameranie sa na rozdielne, prípadne na spoločné znaky týchto pojmov. Vo všeobecnosti však možno zhrnúť, že pre kolektívnu ochranu práv je rozhodná kvalifikovaná pluralita subjektov a kvalifikovaná pluralita záujmov v konaní, pričom obidva tieto prvky musia byť prítomné súčasne⁵.

Vzhľadom na skutočnosť, že členské štáty mali prijať právnu úpravu kolektívneho uplatňovania nárokov podľa odporúčania č. 2013/396/EÚ, budeme pri ďalšom výklade vychádzať z terminológie použitej v tomto odporúčaní. V zmysle nej [bod

2 Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace (RIA), která je súčasťou návrhu vecného zámeru zákona o hromadných žalobách z dielne Ministerstva spravodlivosti Českej republiky zo dňa 26.9.2017, s. 43, 50 a 67, dostupné na stránke Úradu vlády ČR, konkrétne na: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&material_WAR_odokkpl_pid=ALBSARKE8ZPJ&tab=detail

3 Bližšie pozri na <http://www.collectiveredress.org>

4 Porovnaj napr. MOM, A.: *Kollektiver Rechtsschutz in den Niederlanden*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, s. 33; GIDI, A.: Class Actions in Brazil – A Model for Civil Law Countries. In: *The American Journal of Comparative Law*, Volume 51, Issue 2, 1 April 2003, s. 335 – 337; Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace (RIA), která je súčasťou návrhu vecného zámeru zákona o hromadných žalobách z dielne Ministerstva spravodlivosti Českej republiky zo dňa 26.9.2017, s. 23 – 24, dostupné na stránke Úradu vlády ČR, konkrétne na: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&material_WAR_odokkpl_pid=ALBSARKE8ZPJ&tab=detail <http://mccunewright.com/many-plaintiffs-need-class-action-lawsuit> dostupné dňa 26.11.2017; <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/class+action> dostupné dňa 25.2.2017

5 BALARIN, J.: *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 32.

II. 3. písm. a)] sa pod kolektívnym uplatňovaním nárokov rozumie právny mechanizmus, ktorý zabezpečuje dvom alebo viacerým fyzickým alebo právnickým osobám možnosť uplatňovať si nárok na zastavenie protiprávneho správania (nárok na prikázanie zdržania sa určitého konania) alebo nárok na náhradu hromadnej škody. Svoje nároky si môžu uplatňovať fyzické alebo právnické osoby samy alebo prostredníctvom subjektu oprávneného podať žalobu v zastúpení.

Pod kolektívnymi (hromadnými) žalobami teda možno rozumieť také prípady, keď sa rozhodnutie vydané v konaní o takejto žalobe bude dotýkať práv spravidla väčšej skupiny osôb. Nezáleží ale na tom, či sa táto skupina osôb zúčastní konania v postavení účastníka (strany) alebo nie. Pod postavením sa pritom nerozumie len to, či sa svojimi úkonmi môže aktívne zúčastňovať konania, ale aj to, či je vôbec v žalobe označená ako žalobca alebo žalovaný.

Pod kolektívnu žalobu tak možno subsumovať dve situácie.

Prvú, keď bude skupina osôb súčasne aj účastníkom konania. V konaní sa teda budú kolektívne vymáhať nároky určitej skupiny osôb (napr. nároky na náhradu škody spôsobenej viacerým poškodeným tým istým alebo obdobným protiprávnym konaním). V zmysle terminológie používanej pri hromadných žalobách by preto v tomto prípade malo ísť o skupinovú hromadnú žalobu. Z našich inštitútov je k takejto žalobe najbližšie inštitút samostatného procesného spoločenstva.

Druhú, keď skupina osôb nebude účastníkom konania. Účastníkom namiesto nich bude osoba, ktorá je len procesne legitimovaná na podanie žaloby. Znamená to, že v konaní sa nebudú kolektívne vymáhať nároky, ale bude sa vymáhať kolektívny nárok (napr. nárok na zdržanie sa určitého konania). Opäť v zmysle zaužívanej terminológie by v tomto prípade malo ísť o reprezentatívnu hromadnú žalobu. Z našich inštitútov je k takejto žalobe najbližšie inštitút konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach, inštitút vymáhania nárokov z nekalosúťažného konania, z nekalej zmluvnej podmienky a nekalej obchodnej praxe.

Prípadné iné špecifické druhy hromadných žalôb [napr. kolektívna nadväzná žaloba, ktorú predpokladá odporúčanie v bode II. 3., písm. e)] sú mimo úvah v tomto príspevku, nakoľko ich nie je možné porovnať so žiadnym inštitútom z našej právnej úpravy, ktorý by sledoval aspoň podobné ciele.

Na Slovensku výslovná úprava kolektívnych žalôb zatiaľ neexistuje.

Základnou otázkou preto ostáva, či existujúce inštitúty sú porovnateľné s právnou úpravou hromadných žalôb, ktorej základné zásady sú vymedzené v odporúčaní, t.j. či garantujú dostatočnú ochranu práv skupiny osôb, o ktorej nárokoch sa vedie konanie, alebo či je potrebná (zásadná) zmena našej právnej úpravy.

Skupinovú hromadnú žalobu verzus samostatné procesné spoločenstvo

Samostatné procesné spoločenstvo (§ 76 CSP) je typický procesný inštitút, ktorý je našej právnej úprave dlhodobo známy. Jeho podstata spočíva v tom, že v tom

istom konaní vystupuje na strane žalobcu alebo na strane žalovaného viacero subjektov. Z nich si každý v konaní uplatňuje alebo bráni samostatné právo. Každý z nich koná v konaní sám za seba, čo znamená, že úkon urobený jedným zo spoločníkov vyvoláva účinky len voči nemu samému, teda nie aj voči ostatným spoločníkom. A napokon, o každom nároku súd rozhoduje samostatne. Niet teda pochybností o tom že samostatné procesné spoločenstvo umožňuje kolektívne uplatňovanie nárokov.

K samostatnému procesnému spoločenstvu môže dôjsť dvoma spôsobmi. A to buď z vôle žalobcu alebo na základe rozhodnutia súdu.

Žalobca je jediný subjekt, ktorý je oprávnený v sporovom konaní vymedziť okruh účastníkov konania. V prípade, že má na strane žalovaných vystupovať viacero subjektov, stačí ich uviesť v žalobe. Z vlastnej iniciatívy žalovaný nemôže meniť okruh žalovaných subjektov. To znamená, že v ich prípade nie je možné hovoriť ani o systéme *opt-in* ani o systéme *opt-out*.

Ak má byť na strane žalobcu viacero subjektov, musí s tým každý súhlasiť. Platí totiž zásada, že nikto sa nemôže stať žalobcom proti svojej vôli. Znamená to, že systém kreovania spoločenstva sa podobá systému *opt-in*, ktorý je založený na záujme subjektu vstúpiť do konania. Nedá sa však hovoriť, že ide o typický systém *opt-in*. Dôvodom nie je ani tak skutočnosť časová. To znamená, že pre procesné spoločenstvo nie je u nás typické, že by až po podaní žaloby jedným alebo viacerými žalobcami bola poskytnutá lehota iným potenciálnym subjektom na vstup do konania na stranu žalobcu. Ani dodatočné pristúpenie ďalších žalobcov však nie je vylúčené. Umožňuje to § 79 CSP upravujúci inštitút pristúpenia do konania. Oproti klasickej skupinovej žalobe, v ktorej vystupuje v konaní viacero subjektov, je rozdiel v tom, že každý ďalší, kto by chcel vstúpiť do konania ako žalobca, tak môže urobiť len so súhlasom pôvodného žalobcu (všetkých žalobcov). V prípade ich nesúhlasu však nič nebráni tomuto subjektu podať samostatnú žalobu, čím je zachované jeho právo na súdnu ochranu. Následným rozhodnutím súdu by napokon aj toto ním začaté konanie mohlo byť spojené do jedného konania s iným alebo viacerými konaniami.

Vytvorenie procesného spoločenstva rozhodnutím súdu prichádza do úvahy len ak sú na to splnené zákonné podmienky (§ 166 CSP). Týmito podmienkami je, že

- na tom istom súde začali viaceré konania,
- ide o konania, ktoré skutkovo spolu súvisia alebo alternatívne sa týkajú tých istých strán
- spojenie do jedného konania je v záujme hospodárnosti konania.

Z hľadiska úvah o možnosti kolektívneho uplatňovania nárokov možno hovoriť najmä o spojení vecí, ktoré skutkovo spolu súvisia.

V prípade existencie skutkovej súvislosti medzi spojenými vecami možno s vysokou pravdepodobnosťou hovoriť súčasne aj o právnej zhodnosti, resp. veľkej podobnosti. A to sú základné pojmové znaky hromadnej, resp. kolektívnej žaloby, ktorá sa považuje za typ žaloby slúžiacej na uplatňovanie obdobných nárokov z tých

istých alebo obdobných protiprávnych úkonov, ktorou dochádza k hájeniu záujmov väčšej skupiny osôb.

Rozhodnutie súdu o spojení viacerých vecí do jedného konania alebo naopak, rozhodnutie súdu o vylúčení niektorej veci na samostatné konanie (§ 166 ods. 2 CSP) možno prirovnať k tzv. certifikácii alebo k oprávneniu súdu zastaviť konanie o hromadnej žalobe, ak na takéto konanie nie sú splnené podmienky (bod III. 8. odporúčania).

Samostatné procesné spoločenstvo prichádza do úvahy pri uplatňovaní práva z akejkoľvek oblasti právnych vzťahov, ktorá spadá do právomoci súdov. Oblasti použitia tak presahujú hranice, ktoré sú zamýšľané na zavedenie hromadných žalôb v odporúčaní (bod 7. preambuly).

Pre obidva základné druhy hromadných žalôb je príznačné, že za celú skupinu nekonajú všetci žalobcovia, ale len jeden z nich, ktorý je vecne legitimovaný (v skupinovej žalobe) alebo je len procesne legitimovaný (v reprezentatívnej žalobe). Z hľadiska procesnej ekonomie aj rýchlosti konania to možno len vítať.

Jeden z týchto postupov je pri samostatnom procesnom spoločenstve predvídaný aj našou právnou úpravou. Konkrétne § 75 ods. 2 CSP dáva súdu oprávnenie rozhodnúť, že za spoločenstvo bude konať len jeden subjekt (napr. jeden žalobca spomedzi všetkých žalovaných, nie iná osoba). Nejde o povinnosť súdu takto rozhodnúť. Je to ponechané len na jeho voľnú úvahu. Podmienkou je, že na jednej strane (či už na strane žalobcu alebo žalovaného) vystupuje viac ako desať subjektov, t.j. minimálne jedenásť. Nezáleží, či k takému počtu subjektov došlo činnosťou žalobcu alebo rozhodnutím súdu o spojení viacerých vecí do jedného konania.

Dôsledkom takéhoto rozhodnutia súdu je, že ďalšie úkony v konaní bude vykonávať len určený subjekt, len tento bude predvolávaný na pojednávania, len tomuto sa budú doručovať rozhodnutia. Podľa doslovného znenia § 75 CSP je výnimkou len zmena žaloby, ktorá sa musí doručiť všetkým subjektom. Domnievame sa však, že takáto úprava je nedostatočná a vzhľadom na účel zákona treba od ostatných subjektov v postavení žalobcu vyžadovať ich súhlas aj na zmenu alebo späťvzatie žaloby, na vzdanie sa nároku aj na uzavretie zmieru v rozsahu, ktorý sa týka ich subjektívneho práva (nie teda vo vzťahu k subjektívnym právam iných). Inak by s hmotnoprávnym subjektívnym oprávnením jedného subjektu disponoval niekto iný, kto na to podľa hmotného práva oprávnenie nemá. To by znamenalo porušenie práva na spravodlivý proces.

Zákon dáva ostatným žalobcom tiež aj žalovaným možnosť vysloviť svoj nesúhlas s rozhodnutím súdu o tom, že za spoločenstvo bude konať len jeden subjekt. Zákon už ale neupravuje, aký by mal alebo mohol byť v takomto prípade následný postup súdu. Pôvodná právna úprava (§ 29a ods. 2 OSP) výslovne oprávňovala súd vylúčiť prejednanie takého nároku na samostatné konanie, ak to povaha veci dovoľovala. V súčasnosti sa ale tiež dá dospieť k takémuto záveru voľnejším výkladom § 166 ods. 2 CSP. Ten oprávňuje súd vylúčiť vec na samostatné konanie, ak sa v žalobe uvádzajú veci, ktoré sa na spojenie nehodia, alebo ak odpadnú dôvody, pre ktoré súd konania spojil.

Otázka šírenia informácie o začatom konaní medzi verejnosť (upravená v bode III. 10. odporúčania) nie je v našom zákone vôbec upravená. Znamená to, že rozsah procesného spoločenstva bude závisieť od vôle žalobcov, či v tomto smere budú vyvíjať nejakú iniciatívu alebo nie, ale tiež aj od toho, aký bude záujem osôb dotknutých na svojich právach zúčastniť sa konania. Niektorí z nich nemusia mať záujem napriek vedomosti o prebiehajúcom konaní. A to či z dôvodu finančného, ktorý by sa v prípade neúspechu prejavil minimálne pri náhrade trov konania, z dôvodu záujmu uplatňovať svoju pohľadávku v samostatnom konaní, z dôvodu nezájmu súdiť sa pre stále medializovanú nedôveru voči súdnictvu, či z iných dôvodov.

Otázka financovania konania, resp. povinnosť žalobcu oznámiť súdu pôvod finančných prostriedkov, ktoré bude používať na účely vedenia konania, nie je v Civilnom sporovom poriadku vôbec upravená. Odporúčanie na to kladie značný dôraz, o čom svedčí, v porovnaní s inými otázkami, dosť podrobne upravená problematika v bode III. 14. až 16. odporúčania.

Odhladnuc od tejto skutočnosti si treba uvedomiť, že všetky subjekty, či už v postavení žalobcu alebo žalovaného, či už pôjde o subjekt, ktorý je na základe rozhodnutia súdu oprávnený ako jediný konať so súdom za celú skupinu žalobcov alebo žalovaných alebo budú konať všetci sami za seba, budú povinní znášať výdavky, ktoré im vznikli v konaní a v prípade neúspechu ich aj nahradiť úspešnej protistrane. Vždy pôjde o výdavky nižšie, ako keby strana viedla samostatné konanie. Práve táto obava zo straty finančných prostriedkov môže byť určujúca pre rozhodnutie strany, či podať alebo nepodať samostatnú žalobu alebo či sa k inej žalobe pripojí. Inštitút procesného spoločenstva preto problém kolektívnej žaloby nevyrieši, i keď sa javí byť výhodnejší, ako podávanie samostatných žalôb. A to nielen z pohľadu strán ale aj z pohľadu štátu, pre ktorý menej konaní, hoci s väčším počtom strán, ale s rovnakým alebo veľmi podobným skutkovým stavom znamená minimálne úsporu ľudského potenciálu na strane sudcov a času vynaloženého na vykonávanie dokazovania.

Výhodou rozhodnutia o kolektívnej žalobe je, že napr. pri náhrade škody nemusí súd priznať každému členovi skupiny presne vyčíslenú sumu, ale môže priznať jednu sumu, ktorá sa následne na základe vopred určeného pravidla rozdelí medzi všetkých členov skupiny. Dokonca sa môže stať, že zo súdom priznanej sumy (najmä pri systéme *opt-out*) ostane určitá nerozdelená čiastka, ktorá sa následne buď vráti žalovanému (škodcovi) alebo sa dá na charitatívne účely.

Pri rozhodovaní o nárokoch, ktoré boli uplatnené žalobou a ich nositelia sa stali členmi samostatného procesného spoločenstva na základe vlastného rozhodnutia alebo na základe rozhodnutia súdu o spojení vecí, sa situácia popísaná vyššie nemôže stať. Dôvodom je skutočnosť, že rozhodnutie súdu o náhrade škody musí obsahovať tolko výrokov vo veci samej, koľko je samostatných nárokov, a to aj vtedy, ak za všetkých spoločníkov koná na základe rozhodnutia súdu len jeden z nich. Dokazovanie výšky jednotlivých škôd sa preto nedá zovšeobecniť.

Tomuto náročnému dokazovaniu výšky škody pri každom jednotlivom nároku by sa dalo predísť zmierom. Niet pochybností o tom, že pri existencii samostatného

procesného spoločenstva môže byť predmetom iba sporová vec (nie mimosporová), preto s uplatneným nárokom môžu subjekty disponovať. Dispozícia sa prirodzene týka aj možnosti uzavrieť zmier. Už vyššie bolo uvedené, že na zmier by sa mal vyžadovať súhlas všetkých dotknutých subjektov. Zmier by sa mohol uzavrieť tak, že by bol uzavretý len jeden zmier, v rámci ktorého by boli jednotlivivo vymedzené všetky samostatné subjektívne práva (nároky). Tiež by sa mohlo uzavrieť aj viacero zmirov, a to podľa počtu subjektívnych práv, pričom o každom z nich by bol uzavretý samostatný zmier. Dá sa však predpokladať, že v súlade so zákonom by mohol byť aj tretí druh zmiernu. A to taký, v ktorom by sa všetci účastníci dohodli na celkovej výške náhrady škody a tiež aj na pravidlách jej rozdelenia medzi jednotlivých oprávnených. Iba tak by bola zabezpečená jeho určitosť nevyhnutná na to, aby sa zmier stal exekučným titulom. Tento tretí druh zmiernu by do určitej miery uľahčil dokazovanie súdu, resp. jeho voľnú úvahu o výške škody. V konaní by sa musela preukázať len maximálna možná výška škody, nad ktorú by už súd zmier nemohol schváliť. Naša právna úprava preto spĺňa aj požiadavku z odporúčania o zákaze náhrady škody s represívnou funkciou (bod V. 31.).

Na základe predchádzajúcich úvah možno konštatovať, že inštitút samostatného procesného spoločenstva umožňuje kolektívne uplatňovanie nárokov aj bez legislatívneho zakotvenia kolektívnej žaloby, pričom spĺňa mnohé zásady vymedzené v odporúčaní. Ide však o typický princíp *opt-in*, ktorý sa podľa dostupných informácií v praxi veľmi neosvedčil⁶. Problém racionálnej apatie totiž neodstraňuje a protiprávnym konaniam, ktoré majú rozsiahle celospoločenské dopady, hoci sa vo sfére jednotlivca premietajú len minimálne (tzv. difúzne škody), čeliť nedokáže⁷. Ak by mala byť kolektívna žaloba založená na princípe *opt-in*, tak možno konštatovať, že by bola vo vzťahu k procesnému spoločenstvu len inak pomenovaným inštitútom.

6 Napr. European Law Institute považuje principiálne uprednostňovanie systému *opt-in* pri hromadných žalobách, ktoré je vyslovené v odporúčaní, za problematické. Podľa údajov za rozhodné obdobie bolo pri ochrane spotrebiteľa v režime *opt-in* len niečo menej než 1% účastníkov, kým pri režime *opt-out* oveľa viac (napr. až 97% -ná účasť v Holandsku, resp. až skoro 100% -ná v Portugalsku). Preto pre členské štáty ako možnú cestu ako implementovať odporúčanie vidí možnosť povoliť ich súdom prijať formu procesu o kolektívnej žalobe, ktorá je najviac vhodná na konkrétne okolnosti tohto-ktorého prípadu. Bližšie Statement of European Law Institute on Collective Redress and Competition Damages Claims (s. 15, 43 a 45). Dostupné na <http://www.europeanlawinstitute.eu/projects-publications/publications/>

7 Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace (RIA), ktorá je súčasťou návrhu vecného zámeru zákona o hromadných žalobách z dielne Ministerstva spravodlivosti Českej republiky zo dňa 26.9.2017, s. 86, dostupné na stránke Úradu vlády ČR, konkrétne na: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSARKEZPJ&tab=detail

Reprezentatívna hromadná žaloba verzus konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach

Aj konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach (§ 301 až 306 CSP)⁸ je upravené v procesnoprávných predpisoch.

Už z názvu vyplýva, že sa týmto konaním poskytuje ochrana spotrebiteľovi, čo spadá medzi oblasti, v ktorých by podľa odporúčania malo byť kolektívne uplatňovanie nárokov.

Predmetom konania je skúmanie neprijateľnosti zmluvných podmienok v spotrebiteľskej zmluve alebo v iných zmluvných dokumentoch, ktoré so zmluvou súvisia alebo skúmanie nekalých obchodných praktík (§ 301 CSP). Pre toto konanie je však špecifické to, že sa zmluvné podmienky a obchodné praktiky posudzujú vo všeobecnosti, t.j. nezávisle od okolností konkrétneho prípadu.

Žaloba má charakter určovacej žaloby. Znamená to, že sa ňou žalobca domáha, aby súd určil, že určitá zmluvná podmienka je neprijateľná. Alebo sa žalobou domáha, aby súd určil, že určitá obchodná praktika je nekalá. V prípade, že súd žalobe vyhovie, zakáže vo svojom rozhodnutí žalovanému používať danú zmluvnú podmienku alebo zmluvnú podmienku s rovnakým významom vo všetkých spotrebiteľských zmluvách alebo mu zakáže používať nekalú obchodnú praktiku. Zákaz zdržať sa týchto konaní je typickým zdržiavacím nárokom, ktorého uplatnenie predpokladá aj odporúčanie (bod II. 3.).

Aktívne legitimovanými na podanie žaloby sú dve skupiny subjektov (§ 302 CSP).

Do prvej skupiny patrí právnická osoba, ktorá je založená alebo zriadená na ochranu spotrebiteľa. Pôjde o spotrebiteľské združenia ako neziskové organizácie.

Možno konštatovať, že z právnej úpravy vyplýva požiadavka splnenia dvoch podmienok, ktoré žalobca musí spĺňať a splnenie ktorých požaduje aj odporúčanie (bod III. 4.). A to podmienka neziskovej povahy žalobcu a podmienka existencie priamej súvislosti medzi hlavnými úlohami žalobcu a tvrdenými porušenými právami.

Na splnení tretej podmienky, vyplývajúcej z odporúčania [bod III. 4., písm. c)] – dostatočné kapacity žalobcu, v zmysle dostatočných finančných zdrojov, ľudských zdrojov a právnej odbornosti, však náš zákon netrvá.

Žalobcom tak môže byť ľubovoľné spotrebiteľské združenie. Pre vyslovenie iného záveru zatiaľ nebol nájdený podklad ani na webovej stránke Ministerstva hospodárstva SR⁹, ktorý je orgánom verejnej správy vo veciach ochrany spotrebi-

8 Konanie bolo podľa dôvodovej správy k Civilnému sporovému poriadku, zákon č. 160/2015 Z.z., zakotvené podľa smernice 2009/22/ES z 23.4.2009 o súdnych príkazoch na ochranu spotrebiteľských záujmov (Ú. V. EÚ L 110, 1.5.2009, s. 30).

9 Porovnaj <http://www.economy.gov.sk/obchod/ochrana-spotrebiteľa/spotrebiteľske-združenia/zoznam-spotrebiteľskych-združeni>

teľa v zmysle zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa. Síce sa na nej nachádza zoznam právnických osôb založených alebo zriadených na ochranu spotrebiteľa, tento je však len informatívny a právnické osoby sú v ňom vedené iba na základe vlastnej žiadosti. Ako ministerstvo samo uvádza, subjekty svoju činnosť vykonávajú spravidla na princípe dobrovoľníctva, preto je potrebné si individuálne overiť možnosti na prevzatie konkrétneho prípadu či poskytnutie inej služby.

Pokiaľ by spotrebiteľské združenia podávali žalobu až na základe informácie, že v niekoľkých samostatných konaniach medzi dodávateľom a spotrebiteľom bola s účinkami *inter partes* vyslovená neprijateľnosť zmluvnej podmienky v spotrebiteľskej zmluve, resp. nekalosť obchodnej praxe, a teda by sa spotrebiteľské združenie usilovalo len o generalizáciu rozhodnutia s rovnakým riešením skutkového stavu¹⁰, potom by netrvanie na osobitných podmienkach na osobu žalobcu nemuselo byť až také nebezpečné. I keď zlyhanie spotrebiteľského združenia pri vedení takéhoto konania by malo, vzhľadom na všeobecnú záväznosť rozhodnutia, fatálne následky. Vážnejšia by však bola situácia, keby sa spotrebiteľské združenie rozhodlo podať žalobu bez toho, aby už v čase jej podania existovalo čo len jedno súdne rozhodnutie zakazujúce žalovanému používať určitú zmluvnú podmienku alebo nekalú obchodnú prax a s vedením súdneho procesu ani s hmotnoprávnou stránkou veci by nemalo žiadne skúsenosti. Len by malo snažiť sa napr. zviditeľniť. Preto by bolo vhodné *de lege ferenda* buď zakotviť povinné zastúpenie žalobcu advokátom v tomto konaní alebo dať súdu oprávnenie schváliť osobu žalobcu. Prvý variant sa vzhľadom na už existujúce povinné zastúpenie advokátom v iných konaniach javí ako vhodnejšie.

Do druhej skupiny osôb aktívne legitimovaných na podanie žaloby na začatie konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach patrí orgán dohľadu podľa osobitného predpisu, čo je v súlade s bodom III. 7. odporúčania. V zmysle dôvodovej správy k Civilnému sporovému poriadku (zákon č. 160/2015 Z.z.) je to napr. Národná banka Slovenska, Úrad pre reguláciu elektronických komunikácií a poštových služieb, Slovenská obchodná inšpekcia a pod.

Či budú tieto orgány využívať svoje oprávnenie podať žalobu, ukáže čas. Je pravda, že aj samotné odporúčanie (bod III. 7.) predpokladá podanie žaloby v zastúpení aj orgánom verejnej moci. Treba však súhlasiť s názorom¹¹, že štát bezpochyby môže preventívne kontrolovať a dohliadať na podnikateľa, ukladať mu správne pokuty, avšak nie je v jeho možnostiach chrániť slabšiu stranu pred vznikom

10 ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kolektív: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1043.

11 Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace (RIA), ktorá je súčasťou návrhu vecného zameru zákona o hromadných žalobách z dielne Ministerstva spravodlivosti Českej republiky zo dňa 26.9.2017, s. 87, dostupné na stránke Úradu vlády ČR, konkrétne na: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSARKEZPJ&tab=detail

ujmy, či v prípade jej vzniku snáď ujmu vymáhať. Najmä, ak by v prípade neúspechu v konaní musel tento orgán hradiť trovy konania úspešnému žalovanému.

V obidvoch prípadoch, t.j. aj pri právnickej osobe, ktorá je založená alebo zriadená na ochranu spotrebiteľa, aj pri orgáne dohľadu podľa osobitného predpisu je žalobcom osoba, ktorá nie je súčasne nositeľom hmotnoprávneho oprávnenia. Len zastupuje určité záujmy neurčitého okruhu fyzických alebo právnických osôb. Žalobca je teda len procesne aktívne legitimovaný. Tento model preto možno vnímať ako žalobu v zastúpení, resp. ako reprezentatívnu žalobu.

Pasívne legitimovaným je dodávateľ, ktorý používa neprijateľnú zmluvnú podmienku alebo nekalú obchodnú prax.

Špecifikum konania sa prejavuje v kauzálnej príslušnosti súdu. Vzhľadom na predpokladanú obtiažnosť sa osobitná vecná príslušnosť zveruje výnimočne krajskému súdu ako súdu prvého stupňa. A to dokonca nie všetkým krajským súdom, ale len krajskému súdu v Bratislave, v Banskej Bystrici a v Košiciach (§ 31 CSP).

Konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach nevykazuje znaky, ktoré sú typické pre princíp *opt-in* alebo *opt-out*. Spotrebiteľia, ktorí majú s dodávateľom (žalovaným) uzavretú zmluvu s neprijateľnou zmluvnou podmienkou alebo spotrebiteľia, voči ktorým dodávateľ použil nekalú obchodnú prax, nemajú právo z konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach vystúpiť, ani do neho vstúpiť. Z toho vyplýva, že v konaní nemajú vôbec žiadne procesné práva. Je to len konanie medzi žalobcom a žalovaným.

Napriek tomu však rozhodnutie bude záväzná aj pre nich, zákon dokonca hovorí, že pre všetkých. Vzhľadom na predmet konania je to logické. Možno preto vysloviť názor, že konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach možno prirovnať k princípu *opt-out*, ale bez možnosti z konania vystúpiť.

V tejto súvislosti si možno položiť otázku, či je možné, aby prebiehalo iné konanie, v ktorom by sa tiež posudzovala či už otázka existencie neprijateľnej zmluvnej podmienky alebo otázka použitia nekalej praxe.

Ak by takúto žalobu podal niektorý zo subjektov, ktorí sú len procesne aktívne legitimovaní, muselo by byť ich konanie zastavené pre prekážku *litispendencie* (§ 159 CSP).

Ako by mal ale súd postupovať v prípade, ak konanie o určenie neprijateľnej zmluvnej podmienky alebo o určenie použitia nekalej obchodnej praxe len v jej právnom vzťahu so žalovaným (teda nie konanie o abstraktnej kontrole) iniciovala najprv fyzická alebo právnická osoba, ktorá je vecne legitimovaná, nie je zrejme.

Dôvodom vzniku prekážky *litispendencie* je začatie konania o tej istej veci. Pod tou istou vecou právna veda¹² rozumie tých istých účastníkov a ten istý nárok zdôvodnený tým istým skutkovým stavom.

12 STEINER, V. *Občianske procesné právo v teórii a praxi*. Bratislava: Obzor 1980, s. 174.

Niet pochýb o tom, že vo vyššie uvedenom prípade o zhodu účastníkov nejde.

Ťažšie je sa vysporiadať s otázkou, či ide o ten istý predmet konania.

Ak by bola podaná najprv žaloba fyzickou alebo právnickou osobou, určite nie je možné tvrdiť, že sa založila prekážka *litispendencie* pre konanie o abstraktnej kontrole. Išlo by totiž o individuálne konanie, v ktorom vydané meritórne rozhodnutie by bolo bez generálnej záväznosti vzhľadom na úpravu subjektívnej záväznosti rozsudku obsiahnutej v § 226 CSP.

V opačnom poradí to už také jasné nie je. Ak má mať totiž meritórne rozhodnutie vydané v konaní o abstraktnej kontrole záväzné účinky pre každého, je zrejmé, že bude mať účinky aj pre fyzickú alebo právnickú osobu, ktorá sama podala žalobu o určenie neúčinnosti zmluvnej podmienky alebo nekalej obchodnej praktiky v jej zmluve so žalovaným. Iniciovanie konania o abstraktnej kontrole by preto malo byť považované za prekážku *litispendencie* pre konanie neskôr začaté fyzickou alebo právnickou osobou. Len tak by sa dalo zabrániť súčasnému dvojitému prerokúvaniu tej istej otázky.

Okrem otázky *litispendencie* je zaujímavá aj úprava záväznosti právoplatného rozsudku. Z právnej úpravy vyplýva, že aj keby konanie o individuálnej žalobe právoplatne skončilo skôr bez ohľadu na jeho výsledok, teda aj keby bol rozdielny oproti rozhodnutiu v konaní o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach, bolo by toto právoplatné rozhodnutie „prebité“ účinkami rozhodnutia z konania o abstraktnej kontrole. Aspoň tak to vyplýva z § 306 CSP, ktorý hovorí o záväznosti takéhoto rozhodnutia pre každého. Otázkou ostáva, či to nie je v rozpore s jedným z princípov odporúčania (bod 15. preambuly), podľa ktorého mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu by nemali zasiahnuť do procesnoprávných poistiek a záruk, ktoré majú účastníci občianskoprávných konaní. Hoci v konaní o abstraktnej kontrole nejde o výslovne upravené uplatňovanie kolektívnych nárokov, niet pochýb, že v realite, najmä vzhľadom na všeobecnú záväznosť rozhodnutia, o uplatnenie kolektívneho nároku ide.

Vzhľadom na špecifiká konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach, ktoré nie je založené ani na princípe *opt-in* ani na princípe *opt-out*, bolo by vhodné, najmä z hľadiska procesnej ekonómie, aby sa o podaní žaloby na začatie takéhoto konania poskytli informácie širokej verejnosti.

Vyslovené úvahy vyplývajú z analýzy len procesnoprávnej úpravy. Konanie o abstraktnej kontrole však nie je možné izolovať od hmotnoprávnej úpravy nekalej súťaže obsiahnutej v § 44 a nasl. OBZ.

Pod nekalou súťažou sa rozumie

- a) klamlivá reklama,
- b) klamlivé označovanie tovaru a služieb,
- c) vyvolávanie nebezpečenstva zámeny,

- d) parazitovanie na povesti podniku, výrobkov alebo služieb iného súťažiteľa,
- e) podplácanie,
- f) zľahčovanie,
- g) porušenie obchodného tajomstva,
- h) ohrozovanie zdravia spotrebiteľov a životného prostredia.

Zákon súčasne definuje nekalú súťaž. Rozumie ňou konanie v hospodárskej súťaži, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže a je spôsobilé prívodiť ujmu nielen iným súťažiteľom ale aj spotrebiteľom. Z uvedeného zákonného vymedzenia je zrejmé, že niektoré praktiky spadajúce pod pojem nekalá súťaž, ak smerujú proti spotrebiteľovi (klamlivá reklama, klamlivé označovanie tovaru a služieb a vyvolávanie nebezpečenstva zámieny) súčasne splňajú aj znaky nekalej obchodnej praktiky. Tá je hmotnoprávnou podmienkou pre začatie konania o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach.

V zmysle hmotnoprávnej úpravy môžu oprávnené subjekty podať proti rušiteľovi okrem iného zdržiavaciu žalobu, ktorou sa môžu domáhať, aby sa konania zdržal a odstránil závadný stav (§ 53 OBZ).

Osobou oprávnenou na podanie takejto žaloby sú jednak osoby, ktorých práva boli nekalou súťažou porušené alebo ohrozené. Tiež môže pri klamlivej reklame, klamlivom označovaní tovaru a služieb a pri vyvolávaní nebezpečenstva zámieny podať žalobu aj právnická osoba oprávnená hájiť záujmy spotrebiteľov (tiež aj súťažiteľov). Takáto právnická osoba by teda mala byť oprávnená iniciovať konanie o abstraktnej kontrole.

Čo je však dôležité, hmotnoprávna úprava ide ďalej ako procesnoprávna. Zakotvuje totiž, že len čo sa začalo konanie v spore o zdržanie sa konania alebo o odstránenie závadného stavu alebo sa právoplatne skončilo, nie sú žaloby ďalších oprávnených osôb pre tie isté nároky z tohto istého konania prípustné (§ 54 ods. 2 OBZ). Ostatné oprávnené osoby, to znamená osoby vecne legitimované, ktorých práva boli nekalou súťažou priamo porušené alebo ohrozené a tiež právnické osoby procesne legitimované, ktoré mali samy právo podať žalobu, toto právo prekážkou *litispendencie* alebo *res iudicatae* strácajú. Počas prebiehajúceho konania majú len právo pripojiť sa k nemu, a to ako intervenienti. Z uvedeného teda vyplýva, na rozdiel od procesnoprávnej úpravy, že v prípade začatia súdneho konania o zdržanie sa konania alebo o odstránenie závadného stavu, bez ohľadu na to, či ho začala osoba priamo dotknutá na svojich právach, teda osoba vecne legitimovaná alebo ho začala právnická osoba, ktorá je len procesne legitimovaná, vždy nastane prekážka *litispendencie*.

Rozdielnosť medzi hmotnoprávnou úpravou a procesnoprávnou úpravou vidieť aj v inštitúte právoplatnosti rozsudku.

Na rozdiel od úvah o záväznosti právoplatného rozhodnutia vydaného na základe individuálnej žaloby a o jeho „prebití“ právoplatnosťou rozhodnutia vydané-

ho v konaní o abstraktnej kontrole, rieši túto otázku hmotnoprávna úprava veľmi jednoznačne. Zakotvuje totiž, že právoplatné rozsudky vydané v konaní o zdržanie sa konania alebo o odstránenie závadného stavu na základe žaloby i len jedného oprávneného, sú účinné aj pre ďalších oprávnených (§ 53 ods. 2 OBZ). Znamená to, že rozhodnutie zaväzuje všetky subjekty, ktoré boli nekalosúťažným konaním dotknuté na svojich právach. Rozhodnutie teda nezaväzuje len osoby, ktoré v konaní boli aktívne, t.j. žalobcu a iné osoby, ktoré vstúpili do konania ako intervenienti. Tak isto sa záväznosť rozhodnutia vzťahuje aj na právnické osoby, ktoré boli procesne legitimované na podanie zdržiavacej žaloby.

Rozdiel medzi riešením, ktoré ponúka hmotnoprávna a procesnoprávna úprava je teda markantný. Viest ďalšie úvahy o tom, ktoré z riešení je správne, resp. ktoré má byť uprednostnené, by už presahovalo rámec zvolenej témy¹³.

Vo výklade o konaní o abstraktnej kontrole možno pokračovať ešte ďalšími inštitútmi, a to zastúpením, dokazovaním, financovaním a trovami konania.

Pre žalobcu zákon nepredpisuje povinné zastúpenie advokátom. *De lege ferenda* by však takéto zastúpenie mohlo byť vhodné (viď aj výklad vyššie).

Z hľadiska priebehu konania sa toto, v časti dokazovania, odkláňa od princípu kontradiktórnosti, na ktorom je v Slovenskej republike založené individuálne sporové konanie. Súd má totiž právo vykonať aj tie dôkazy, ktoré neboli navrhnuté, ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci (§ 303 ods. 2 CSP). Tiež neplatia ani ustanovenia o sudcovskej koncentrácii (§ 303 ods. 3 CSP). Takáto právna úprava tak zodpovedá zásade zakotvenej v bode 21. preambuly odporúčania, podľa ktorého by mali sudy zohrávať hlavnú úlohu v súvislosti s ochranou práv a záujmov všetkých strán zúčastnených na konaní na účely kolektívneho uplatňovania nárokov, ako aj v rámci účinného riadenia takýchto konaní. Hoci treba opakovane zdôrazniť, že v konaní o abstraktnej kontrole ide o spor medzi žalobcom a žalovaným, pričom na strane žalobcu nevystupuje skupina osôb s rovnakými záujmami, ale len jeden žalobca, vzhľadom na záväznosť konečného rozhodnutia vo veci samej na všetkých (teda nielen na účastníkov konania), treba aktívnejšiu úlohu súdu pri dokazovaní len vítať.

Výrazné medzery právnej úpravy možno identifikovať v otázke financovania žalobcu. Táto otázka nie je v zákone výslovne riešená. Použiteľné je preto len všeobecné ustanovenie o platení trov konania (§ 252 CSP). V zmysle neho si každý platí výdavky, ktoré mu v konaní vzniknú (tiež prípadne aj trovy dôkazu, ktorého vykonanie navrhne). Odkiaľ strana (žalobca) finančné prostriedky na vedenie sporu získa, súd nemá právo skúmať, hoci by takéto oprávnenie mal mať v zmysle odporúčania (bod III. 14.). Rovnako súd nemá právo skúmať ani to, či má žalobca dostatok finančných

13 Predmetom výkladov nie sú ďalšie dva inštitúty zakotvené v § 369d OBZ. Konkrétne **nekalá zmluvná podmienka** a **nekalá obchodná prax**, ktoré zákon definuje a následne zakotvuje prekážku *litispēndencie* a prekážku *res iudicatae* na identických zásadách, ako je to pri nekalej súťaži. Vzhľadom na zhodnosť riešenia týchto dvoch otázok, ako aj vzhľadom na skutočnosť, že tieto inštitúty sa aplikujú len medzi podnikateľmi, teda nie aj voči spotrebiteľovi, poskytuje sa o nich v príspevku len táto krátka zmienka.

prostriedkov na to, aby v prípade neúspechu bol schopný nahradiť náklady protistryany, ktoré právo mu tiež priznáva odporúčanie (bod III. 14.).

Otázka náhrady trov konania tiež nie je osobitne upravená v konaní o abstraktnej kontrole, preto sa použijú všeobecné ustanovenia o náhrade trov konania, ako to predpokladá aj odporúčanie (bod III. 13). Vo všeobecnosti platí, že úspešná strana má právo na celú náhradu preukázaných a účelne vynaložených výdavkov, ktoré vznikli v súvislosti s uplatňovaním alebo bránením práva, príp. na ich náhradu podľa pomeru úspechu vo veci (§ 255 CSP).

Žalobca, ktorým je spotrebiteľské združenie alebo orgán dohľadu, má v prípade úspechu nárok na náhradu trov konania, ktoré pozostávajú len z hotových výdavkov (včítane súdneho poplatku). Nemá nárok na odmenu. Nárok na odmenu by bol súčasťou trov konania len v prípade, ak by bol žalobca zastúpený advokátom. V takom prípade by sa výška jeho odmeny vypočítala podľa tarifnej odmeny upravenej vo vyhláske č. 655/2004 Z.z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb.

V konaniach, v ktorých sa uplatňuje nárok na zdržanie sa určitého konania, odporúčanie otázku odmeny advokáta nerieši. Rieši ju len pri nárokoch na náhradu škody tak, aby jej výška nebola stimulom na vedenie konaní.

Otázka zmiernu pri zdržovacej žalobe zrejme nemá svoje opodstatnenie.

Na záver možno zhrnúť, že v konaní o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach ide o uplatnenie nároku na zastavenie protiprávneho správania sa. Inak povedané, ide o uplatnenie nároku na prikázanie zdržania sa určitého konania. Takýto nárok subsumuje odporúčanie (bod III. 3.) pod kolektívne uplatňovanie nárokov. Možno teda konštatovať, že špecifický (nie univerzálny) druh kolektívnej žaloby sa nachádza aj v našom právnom poriadku.

3. Záver

Možno vysloviť záver, že uplatňovanie kolektívnych nárokov aj náš právny poriadok umožňuje a dokonca aj upravuje. Hoci nejde o výslovnú úpravu kolektívnej žaloby, možno konštatovať, že existujúce dva inštitúty – samostatné procesné spoločenstvo a konanie o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach v ich dnešnej podobe vykazujú veľa takých znakov, ktoré by v zmysle odporúčania mala obsahovať úprava kolektívnych žalôb v členských štátoch Európskej únie. Dotknuté osoby sa preto môžu pri domáhaní sa svojich práv súdnou cestou spájať v záujme zefektívnenia súdneho konania, najmä čo sa týka zvládnutia dôkazného bremena a zredukovania trov konania v porovnaní s konaním o ich individuálnych žalobách, resp. im osobitnú ochranu poskytuje samotná konštrukcia konania. Tým ale netvrdíme, že nie je dôvod na zmenu právnej úpravy.

Použitá literatúra a iné zdroje:

1. BALARIN, J.: *Kolektívni ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, 239 s. ISBN 978-80-87488-03-4.
2. GIDI, A.: Class Actions in Brazil – A Model for Civil Law Countries. In: *The American Journal of Comparative Law*, Volume 51, Issue 2, 1 April 2003, s. 311 – 408. ISSN 2326-9197.
3. MOM, A.: *Kollektiver Rechtsschutz in den Niederlanden*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, 497 s. ISBN: 9783161501784.
4. STEINER, V. *Občianske procesné právo v teórii a praxi*. Bratislava: Obzor 1980.
5. ŠTEVČEK, M. – FICOVÁ, S. – BARICOVÁ, J. – MESIARKINOVÁ, S. – BAJÁNKOVÁ, J. – TOMAŠOVIČ, M. a kolektív: *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2016, 1540 s. ISBN 978-80-7400-629-6.
6. *Statement of European Law Institute on Collective Redress and Competition Damages Claims*. Dostupné na <http://www.europeanlawinstitute.eu/projects-publications/publications/>
7. *Zoznam spotrebiteľských združení*. Dostupné na: <http://www.economy.gov.sk/obchod/ochrana-spotrebiteľa/spotrebiteľske-združenia/zoznam-spotrebiteľských-združeni>
8. *Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace (RIA)*, ktorá je súčasťou návrhu vecného zámeru zákona o hromadných žalobách z dielne Ministerstva spravodlivosti Českej republiky zo dňa 26.9.2017. Dostupné na stránke Úradu vlády ČR, konkrétne na: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSARKE8ZPJ&tab=detail
9. Odporúčanie Európskej komisie č. 2013/396/EÚ o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie, ktoré bolo prijaté dňa 11.6.2013
10. vyhláška č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov
11. Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov
12. Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov
13. Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

VZTAH INDIVIDUÁLNÍHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ A KOLEKTIVNÍHO SOUDNÍHO ŘÍZENÍ¹

JUDr. Klára Hamuláková, Ph.D.

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra soukromého práva a civilního procesu

klara.hamulakova@upol.cz

1. Současný stav kolektivní soudní ochrany v České republice

Právní úprava kolektivního soudního řízení v českém právním řádu vesměs absentuje. Institut skupinového řízení je českému právnímu řádu neznámý zcela. Prvky kolektivní právní ochrany lze vysledovat v podobě reprezentativní žaloby, kdy jednotlivé hmotněprávní předpisy umožňují některým reprezentativním subjektům zahájit určité soudní řízení. Ta je však v některých případech deformována speciální procesní úpravou překážky věci zahájené (§ 83 odst. 2 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, dále jen o.s.ř.) a překážky věci rozsouzené (§ 159a odst. 2 o.s.ř.). Tím, že u některých řízení znemožňuje, aby v téže věci proti témuž žalovanému došlo k zahájení dalších řízení dotčenými subjekty, narušuje výše zmíněný koncept reprezentativního řízení jako řízení doplňkového k individuální soudní ochraně. Tato úprava však neodpovídá ani skupinovému řízení, neboť dotčené subjekty se řízení neúčastní a mohou být pouze v pozici vedlejšího účastníka.

Návrh věcného záměru zákona o hromadných žalobách², který předložilo ke konci roku 2017 české Ministerstvo spravedlnosti, počítá s právní úpravou kolektivního soudního řízení ve speciálním zákoně o hromadných žalobách. Skupinové řízení bude založené primárně na systému *opt-out*.³ K reprezentativní žalobě⁴ se návrh věcného záměru přímo nevyjadřuje. Procesní legitimace k podání žaloby je sice přiznána i spolkům založeným na ochranu určitých zájmů, návrh věcného záměru však zdůrazňuje, že i zde půjde o skupinovou žalobu, tj. aktivně legitimován k zahájení řízení bude i reprezentativní subjekt, řízení se však budou v pozici členů skupiny účastnit i osoby, o jejichž právech a právem chráněných zájmech se jedná.

1 Tento článek vznikl za podpory Grantové agentury České republiky - projekt Kolektivní ochrana práv v České republice – současnost a perspektivy (GA16-06065S).

2 Návrh věcného záměru zákona o hromadných žalobách včetně připomínek k němu je dostupný v Elektronické knihovně připravované legislativy po veřejnost (VeKLEP). Viz <https://apps.odok.cz/veklep>

3 K systému *opt-out* podrobněji HAMULÁKOVÁ, K.: Možnosti zapojení dotčených osob do skupinového soudního řízení. In: *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, v tisku nebo HAMULÁKOVÁ, K.: *Opt-out systems in collective redress. EU perspectives and present situation in the Czech Republic*, v recenzním řízení.

4 Podrobněji k reprezentativním žalobám v ČR viz PETROV KRÍVÁČKOVÁ, J. – HAMULÁKOVÁ, K.: Reprezentativní žaloba v českém civilním procesu. In: *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, č. 1, s. 51-60. K reprezentativním žalobám ve spotřebitelských věcech pak HULMÁK, M.: Kolektivní ochrana spotřebitele. In: *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, č. 1, s. 15-26.

Návrh věcného záměru dále uvádí, že ve vztahu k současné právní úpravě bude nutné upravit vztah zákona o hromadných žalobách a zdržovacího nároku podle zákona o ochraně spotřebitele. Nabízí se přitom inkorporování právní úpravy zákona o ochraně spotřebitele, resp. části věnující se negatorní žalobě přímo do zákona o hromadných žalobách a jeho zobecnění. Právní úprava tak bude řešena komplexně v jediném předpise. Ministerstvo spravedlnosti však předběžně nepředpokládá nezbytnost změny občanského zákoníku, další předpisy, v nichž je v současné době zaktovena možnost podání žaloby reprezentativním subjektem, návrh věcného záměru zcela opomíjí. Ministerstvo spravedlnosti tedy pravděpodobně s existencí reprezentativní žaloby nepočítá. Nutno však podotknout, že to ze znění návrhu věcného záměru výslovně nevyplývá a úmysl Ministerstva spravedlnosti byl tedy možná jiný.

2. Individuální soudní ochrana a kolektivní soudní ochrana

Na rozdíl od tradičního pojetí civilního soudního procesu, který je založen na individuálním pojetí soudní ochrany, je kolektivní ochrana práv, resp. kolektivní soudní ochrana založena na zcela jiné koncepci. Ve skupinových řízeních jeden subjekt (zástupce skupiny) hájí kolektivní zájmy určité skupiny osob. Členové skupiny mají v řízení pouze omezená práva a povinnosti, nejsou tedy typickými účastníky řízení.⁵ Zástupce skupiny, který je ve většině případů také nositelem žalovaného hmotněprávního nároku⁶, jedná jménem celé skupiny osob, které jsou nositeli obdobných hmotněprávních nároků vůči žalovanému. Rozhodnutí je závazné pro všechny členy skupiny. V případě reprezentativního řízení se řízení účastní pouze reprezentativní subjekt, osoby, jejichž zájmy jsou předmětem sporu, se řízení vůbec neúčastní. Rozhodnutí je proto přímo nezavazuje.

Cílem kolektivního soudního řízení je, aby věc byla vyřešena s konečnou platností v jednom řízení a o tentýž nárok proti témuž žalovanému tak neprobíhalo paralelně vícero řízení. Dotčeným subjektům však nemůže být zapovězeno domáhat se soudní ochrany individuálně, v klasickém civilním soudním řízení. V něm má pak postavení účastníka řízení, rozhodováno je pouze o jeho nároku a rozhodnutí je závazné pouze pro něj. Kolektivní soudní ochrana je ve vztahu k individuálnímu soudnímu řízení pouze doplňující, umožňující dotčeným subjektům snadněji chránit jejich práva a právem chráněné zájmy.⁷ Ty tedy mají na výběr, zda budou svá

5 Předložený věcný záměr civilního řádu soudního počítá s přesnějším označením strana sporu. S ohledem na současnou terminologii však bude dále v článku používáno označení účastník řízení. Věcný záměr je dostupný na: <https://crs.justice.cz/>.

6 Je však také možné, aby zástupce skupiny byl reprezentant, nejčastěji spolek nebo orgán veřejné moci. Není to však obvyklé, kdy tyto subjekty jsou obvykle procesně legitimovány pouze k zahájení reprezentativního řízení. K tomuto netradičnímu pojetí se však přihlásil český návrh věcného záměru zákona o hromadných žalobách.

7 To platí zejm. ve vztahu k reprezentativním řízením, kdy reprezentativní žalobní právo je třeba vidět pouze jako doplněk věcných aktivních legitimací. Viz BALARIN, J.: *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 95. Ani skupinové soudní řízení však nemá individuální žalobní právo nahradit, ale pouze usnadnit některým dotčeným subjektům přístup k soudu.

práva uplatňovat prostřednictvím skupinového soudního řízení jako členové skupiny či řízení individuálního [tzn., že nevyužijí svého práva vstoupit do řízení (*opt-in*), či naopak využijí svého práva z řízení vystoupit (*opt-out*), v zahraniční literatuře se pak o nich hovoří jako o tzv. *free riders*], popř. zda ponechají vedení řízení zahájeného reprezentantem pouze na něm nebo budou vést individuální soudní řízení.

Nezávisle na sobě tak mohou probíhat dvě či více řízení, a to jak souběžně, tak i v určité časové návaznosti. Vyloučeno také není, aby k tomuto vztahu individuálního soudního řízení a skupinového či reprezentativního řízení přistoupilo druhé z dvojice kolektivních soudních řízení, jsou-li v právní úpravě daného státu oba tyto typy kolektivního soudního řízení zastoupeny.⁸

3. Vztah individuálního soudního řízení a kolektivního soudního řízení

A. Vztah individuálního a kolektivního soudního řízení s totožným předmětem a odlišnými účastníky

Reprezentativní řízení a individuální soudní řízení s odlišnými účastníky navzájem nevytváří překážku věci zahájené ani rozsouzené. Totožný je pouze předmět řízení. Řízení zahájené reprezentantem obvykle nevykazuje zásadní odchylky od klasického civilního soudního řízení. Probíhají-li tedy současně, nic nebrání tomu, aby je soud spojil ke společnému řízení. Nedojde-li ke spojení řízení, např. z důvodu, že jedno z řízení je již v pokročilém stadiu, zatímco druhé řízení je teprve na jeho počátku, budou obě řízení probíhat paralelně vedle sebe.

Paralelně vedle sebe mohou probíhat i *skupinové soudní řízení a individuální soudní řízení*, pokud účastník individuálního soudního řízení není zároveň členem skupiny (tj. do skupinového řízení nevstoupil, popř. z něho vystoupil). Ke spojení řízení s ohledem na specifickou úpravu skupinového soudního řízení nedojde.

Návrh věcného záměru zákona o hromadných žalobách dále stanoví, že *z důvodu zachování požadavku legitimního očekávání a jednotnosti rozhodování soudů bude moci soud individuální řízení přerušit a vyčkat na rozhodnutí o skupinovém nároku, uzná-li to za vhodné*. Domnívám se však, že přerušování řízení nemá oporu v zákoně. Ustanovení § 109 odst. 2 písm. c), umožňující soudu přerušit řízení, jestliže probíhá řízení, v němž je řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí soudu, nebo jestliže soud dal k takovému řízení podnět, na tuto situaci nedopadá, neboť výsledek řízení není schopen ovlivnit řízení druhé, rozhodnutí soudu není ve vztahu k druhému řízení předběžnou otázkou (k tomu viz dále). Přerušením řízení by také došlo k neúměrnému prodloužení řízení.

8 Oproti tomu není možné, aby probíhalo vícero skupinových soudních řízení. V případě, že je druhé řízení zahájeno ve lhůtě pro *opt-in*, je to považováno za vstup do skupiny. Pokud je to již po této lhůtě či v režimu *opt-out*, soud takové řízení jako skupinové necertifikuje či jej zastaví po překážku věci zahájené.

B. Individuální a kolektivní soudní řízení s totožným předmětem a totožnými účastníky

Návrh věcného záměru zákona o hromadných žalobách primárně řeší situaci, že paralelně probíhají dvě řízení, a to jak opt-out skupinové, tak i individuální s tímž subjektem. Zdůrazňuje přitom nezávislost kolektivního (resp. skupinového) soudního řízení a individuálního soudního řízení. *Jestliže osoba z řízení vystoupí (návrh věcného záměru počítá u skupinových řízení se systémem opt-out), může následně uplatňovat své nároky nezávisle na probíhajícím hromadném řízení.*

V případě, že řízení (individuální) bylo zahájeno před podáním hromadné žaloby, soud toto řízení přeruší do doby, než případně osoba z hromadného řízení opt-outuje. Vystoupí-li pak z hromadného řízení, bude soud v individuálním řízení pokračovat.

Návrh věcného záměru podrobněji nehovoří o tom, jakým způsobem bude možnost opt-out v zákoně stanovena, to je přitom zásadní i právě ve vztahu k navrhovanému přerušení individuálního soudního řízení (k tomu viz dále). Dle Doporučení Komise 2013/396/EU o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie (dále jen Doporučení) by fyzické nebo právnické osoby, které tvrdí, že jim vznikla škoda při stejné události hromadné škody, měly mít možnost připojit se ke straně žalující kdykoliv před vynešením rozsudku nebo před jiným platným urovnáním sporu, nenaruší-li to řádný výkon spravedlnosti (čl. 23 Doporučení).¹⁰ Každý člen strany žalující by měl mít možnost opustit stranu žalující kdykoliv před vynešením konečného rozsudku nebo před jiným platným urovnáním sporu za stejných podmínek, které platí pro zpětvzetí individuální žaloby, aniž by tím přišel o možnost uplatňovat svůj nárok jiným způsobem, opět nenaruší-li to řádný výkon spravedlnosti (čl. 22 Doporučení). O složení strany žalující a následných změnách v tomto složení by měla být vrozuměna strana žalovaná (čl. 24 Doporučení). Taková úprava však není podle mého názoru vhodná. Dotčené subjekty mohou vyčkávat, zda je pro ně řízení výhodné a do řízení vstoupit, nebo z něho naopak vystoupit těsně před vydáním rozhodnutí. To s sebou samozřejmě nese riziko, že skupinové řízení v důsledku toho přestane splňovat požadavky nutné k certifikaci řízení a v krajním případě by muselo dojít k odcertifikování skupiny a tím ke zmaření celého kolektivního soudního řízení.¹¹ Vystoupení z řízení či vstup do řízení by proto měl být omezen lhůtou. Tu může stanovit zákon, popř. soud.¹² Variantou je také stanovení určité zákonné hranice s tím, že konkrétní délku lhůty stanoví soud dle okolností případu. Prominutí zmeškání

9 V případě skupinového řízení založeného na opt-out systému je skupina osob identifikována pouze určitými společnými znaky, pro soud tak pro účely přerušení řízení nemusí být vždy zřejmé, že účastník řízení, který jej vede, je zároveň členem oné skupiny.

10 Doporučení primárně počítá pro skupinová řízení se systémem opt-in.

11 Na druhou stranu, pokud omezíme možnost vystoupit z řízení pouze určitou lhůtou, odeberáme tak členům skupiny de facto právo ke zpětvzetí žaloby, které je imanentní součástí práva na spravedlivý proces.

12 Např. v Polsku je tato lhůta stanovena zákonem v minimální délce 1 měsíc a maximální 3 měsíce (čl. 15 zákona o domáhání se nároků ve skupinovém řízení, Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym). V USA soud lhůtu stanoví obvykle v rozmezí 30-60 dní. Ve většině případů je možné prominutí této lhůty ze závažných důvodů.

lhůty by mělo být možné, pouze však z vážných důvodů za zákonem stanovených předpokladů.

Pokud účastník individuálního soudního řízení nevystoupí ze skupinového řízení, je zřejmé, že obě řízení nemohou probíhat. Judikatura se přitom k otázce zastavení řízení pro překážku věci zahájené staví převážně tak, že bude zastaveno řízení zahájené jako druhé v pořadí. S ohledem na zásady, na nichž je civilní proces postaven, by však bylo příhodnější, aby došlo k zastavení řízení s ohledem na stav, v němž se řízení nachází. Soud by měl přihlídnout i k vyjádřením účastníků řízení. I v tomto případě však bude zpravidla částečně zastaveno skupinové řízení. Návrhem věcného záměru předpokládané přerušování individuálního soudního řízení není na místě. K zastavení skupinového řízení samozřejmě případně dojde pouze ve vztahu k této osobě. Půjde tak v podstatě o jakýsi vnucený opt-out. Osoba, vůči níž došlo k zastavení řízení, by měla být identifikována v konečném rozhodnutí (obdobně, jako je to v případě osob, které z řízení vystoupily).

Dle návrhu věcného záměru zákona o hromadných žalobách pak platí, že *bude-li po zahájení hromadného řízení podána individuální žaloba, uplatní se vyvratitelná domněnka, že jde o opt-out z hromadného řízení*. Takové řešení však odporuje procesním pravidlům týkajícím se nedostatku procesních podmínek a je zároveň v rozporu s převažující úpravou, kdy k vystoupení z řízení je dána členům skupiny určitá lhůta. Zahájené individuálního soudního řízení po lhůtě k *opt-out* by tedy mělo být zpravidla zastaveno pro překážku věci zahájené, případně věci pravomocně rozsouzené, dojde-li k zahájení individuálního řízení po vydání meritorního rozhodnutí v kolektivním soudním řízení. Ledaže by žalobce prokázal, že o probíhajícím skupinovém řízení nevěděl a o možnosti učinit *opt-out* nebyl řádně vyrozuměn.¹³ Návrhem věcného záměru předpokládané řešení založené na domněnce *opt-outu* by přicházelo v úvahu pouze tehdy, kdy by došlo k zahájení individuálního řízení v rámci lhůty pro *opt-out*. Pro lepší přehlednost bych se však i zde příkláněla k tomu, že takový účastník musí učinit *opt-out* výslovně vůči soudu a zahájení individuálního soudního řízení nelze za *opt-out* považovat.

4. Vztah rozhodnutí vydaných v kolektivním a individuálním soudním řízení

1. Vztah rozhodnutí vydaných v řízeních s totožným předmětem řízení

Probíhají-li jak kolektivní řízení, tak i individuální soudní řízení současně, tj. s odlišnými účastníky (shodný je pouze žalovaný), pravomocné rozhodnutí vydané v jednom z nich má samozřejmě potenciál ovlivnit probíhající řízení a rozhodnutí v něm vydané. Nutno však zdůraznit, že daná věc a rozhodnutí o ní není předběžnou otázkou ve vztahu k druhému řízení. V obou řízeních je předmět řízení

¹³ K vyrozumění podrobněji HAMULÁKOVÁ, K.: Možnosti zapojení dotčených osob do skupinového soudního řízení. In: *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, v tisku nebo HAMULÁKOVÁ, K.: Opt-out systems in collective redress. EU perspectives and present situation in the Czech Republic. In: *Hungarian Journal of Legal Studies, Acta Iuridica Hungarica*, v recenzním řízení.

shodný. Soud by se však měl v odůvodnění vypořádat s již vydaným rozhodnutím (§ 13 o.z.)¹⁴, bude-li se chtít od něho po právní stránce odchýlit. V některých zahraničních úpravách však v případě negaturních žalob zákonodárce usnadňuje pozici členům skupiny tím, že jim umožňuje odvolat se na pozitivní výsledek reprezentativního řízení.¹⁵

Nutné je také zdůraznit, že pro soud je rozhodný stav v době vyhlášení rozhodnutí. To má význam u těch vyhovujících rozhodnutí, kde plnění není vázáno výlučně na osobu žalobce, tedy splněním jednomu je zároveň plněno vůči všem dotčeným subjektům (např. žalovaný je povinen zdržet se používání klamavé reklamy). Bylo-li tedy již na základě takového předchozího rozhodnutí plněno (ať již dobrovolně nebo nuceně), a toto plnění se nevztahuje výlučně k osobě žalobce, musí soud tuto skutečnost zohlednit a žalobu zamítnout.¹⁶ Exekucním titulem je zde pouze první vyhovující rozhodnutí. Dojde-li k tomu, že povinný následně způsobil porušením uložené mu povinnosti změnu stavu, který toto rozhodnutí předpokládá (předešlého stavu), může dojít k exekuci obnovením předešlého stavu (§ 351a o.s.ř.) či klasickým návrhem na zahájení exekučního řízení pouze na základě vyhovujícího rozhodnutí a návrhovatelem může být pouze účastník tohoto řízení. Pokud tak neučiní, musí druhý žalobce znovu zahájit nalézací řízení.

Pokud dosud nebylo na základě rozhodnutí plněno, soud vyhová i této žalobě (jsou-li pro to splněny předpoklady). Obě rozhodnutí pak slouží jako exekuční titul. Bylo-li žalovaným následně plněno (ať již dobrovolně či nuceně na základě nuceného výkonu jednoho z rozhodnutí) a bude zahájeno i exekuční řízení na základě druhého rozhodnutí, soud řízení zastaví [po vydání rozhodnutí zaniklo právo jím přiznané, § 268 odst. 1 písm. g) o.s.ř.].

Vztah rozhodnutí vydaných v individuálním a skupinovém soudním řízení řeší i návrh věcného záměru. *Jakkoliv nebude výsledek hromadného řízení pro soud v individuálním řízení závazný, měl by soud výsledek kolektivního řízení vzít v potaz, a to přinejmenším do té míry, aby se svým postupem neodůvodněně nezepřel požadavku legitimního očekávání a jednotnosti rozhodování soudů.* Tj. soud by se měl v odůvodnění rozhodnutí vypořádat s případným odlišným závěrem soudu. Ačkoliv to návrh věcného záměru výslovně nestanoví, mělo by to platit i obráceně, tj. soud by měl i v hromadném řízení, resp. v odůvodnění rozhodnutí zohlednit výsledek individuálního soudního řízení.

14 K tomu podrobněji KŘIVÁČKOVÁ, J. Vliv § 13 navrhovaného občanského zákoníku na soudní rozhodování v civilním soudním řízení. In: *Právní fórum*, 2011, č. 8, s. 382–387.

15 K tomu viz BALARIN, J. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 96. Zajímavá je v tomto ohledu i slovenská úprava tzv. abstraktní kontroly ve spotřebitelských věcech upravená § 301 a násl. z. č. 160/2015 Z.z., Civilný sporový poriadok. K tomu viz podrobněji GEŠKOVÁ, K.: Abstraktná kontrola ako prostriedok ochrany viacerých subjektov. In: *Acta Iuridica Olomucensia*, v tisku.

16 BALARIN, J. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 96, popř. PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. –HAMULÁKOVÁ, K.: Reprezentativní žaloba v českém civilním procesu. In: *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, č. 1, s. 589–60.

B. Vztah rozhodnutí vydaných v řízeních s odlišným předmětem řízení

V jednotlivých řízeních však nemusí být uplatňovaný nárok totožný. Reprezentativní žaloba je typická pro nároky na zdržení se protiprávního jednání nebo odstranění závadného stavu. Vyloučena však není ani v případě nároků na peněžité plnění. Vysouzená částka pak jde přímo reprezentativnímu subjektu na jeho činnost či dojde k následné distribuci mezi poškozené subjekty. To vždy na základě dohody mezi reprezentativním subjektem a poškozenými osobami, které na něho převedou svůj nárok. Tyto subjekty však tímto ztrácí možnost úspěšně žalovat. Předmětem skupinového řízení je naopak zpravidla peněžité plnění.

Obecně platí, že rozhodnutí vydané v kolektivním řízení (popř. samozřejmě i individuálním s takovýmto předmětem řízení) pak řeší prejudiciální otázku ve vztahu k následné žalobě na plnění (skupinové či individuální), soud bude z tohoto rozhodnutí v navazujícím řízení vycházet, to však pouze ve vztahu mezi týmiž účastníky řízení. Vůči jiným subjektům, jej při rozhodování zohlední, a v odůvodnění se s ním vypořádá, není však pro toto řízení závazné.¹⁷

5. Závěr

Jedním z cílů právní úpravy kolektivního soudního řízení je zamezit nejednotnému rozhodování soudů v obdobných věcech. Je zřejmé, že v případě velkého množství řízení s totožným předmětem nelze zabezpečit, že bude rozhodováno ve všech případech stejně, jediné rozhodnutí vydané ve skupinovém soudním řízení tomuto požadavku naopak dostojí. Vzhledem k tomu, že právo na individuální soudní ochranu nemůže být jednotlivým dotčeným subjektům odňato, nelze se ale ani v případě, že je v právním řádu kolektivní soudní řízení zakotveno, konání vícero řízení zcela vyhnout. To však už v daleko menším rozsahu. Vztah jednotlivých kolektivních řízení a řízení individuálních a rozhodnutí v nich vydaných je pak v mnoha ohledech specifický a jeho řešení zasluhuje zvýšenou pozornost.

Seznam použité literatury a jiných zdrojů:

1. BALARIN, J.: *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, 239 s. ISBN 978-80-87488-03-4.
2. HULMÁK, M.: Kolektivní ochrana spotřebitele. In: *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, č. 1, s. 15-26. ISSN 1805-9554.

¹⁷ Jak již bylo zmíněno výše, právní úprava může upravit závaznost pozitivního výsledku vůči všem členům skupiny, jde-li např. o řízení o základu hromadné škodní události. Viz BALARIN, J.: *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 92.

3. KŘIVÁČKOVÁ, J.: Vliv § 13 navrhovaného občanského zákoníku na soudní rozhodování v civilním soudním řízení. In: *Právní fórum*, 2011, č. 8, s. 382–387.
4. PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. – HAMULÁKOVÁ, K.: Reprezentativní žaloba v českém civilním procesu. In: *Acta Iuridica Olomucensia*, 2016, č. 1, s. 51–60. ISSN 1805-9554.
5. Doporučení Komise 2013/396/EU o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie
6. Věcný záměr civilního řádu soudního. Dostupný na: <https://crs.justice.cz/>
7. Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád
8. Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník
9. Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok

HROMADNÁ ŽALOBA – CESTA K EFEKTIVNÍMU UPLATŇOVÁNÍ PRÁV NEBO MORÁLNÍ HAZARD?

Doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D.
Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta
Katedra občanského práva
mackova@prf.cuni.cz

1. Úvodem

České procesní právo čelí v současnosti mnoha výzvám, které vedou k debatám nad jeho příští podobou. Před nedávnem byl zveřejněn věcný záměr možné budoucí úpravy sporného nalézacího řízení (k dispozici je na www.justice.cz). V něm se však o problému hromadného uplatňování nároků mnoho nedozvíme, protože český zákonodárce (či spíše normotvůrce) předpokládá vydání zvláštního zákona, kterým má být tato problematika řešena samostatně a odděleně.

Problém efektivního právního režimu uplatňování však rezonuje v české právní vědě i praxi mnoho let (viz např. A. Winterová: Hromadné žaloby /procesualistický pohled/, Bulletin advokacie 2008/10 a rozhodnutí IV. ÚS 529/16, Balarin, J: Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení, PF UK, 2011, Praha. Ad.).

2. Hromadná žaloba v *common law*

Hromadná žaloba je procesním institut s poměrně zajímavou a pohnutou historií. Hned v úvodu je současně třeba zdůraznit, že pojem *hromadná žaloba* je v právní teorii i praxi používán se značnou mírou nepřesnosti, která nevjadřuje ani vnitřní diferenciaci tohoto pojmu uvnitř systému *common law* a tím méně pak varianty používané v kontinentálním právu, které mají spíše hybridní povahu a oscilují mezi společenstvím účastníků řízení a hromadnou žalobou. K pojmu instrumentu, kterým lze v civilním procesu uplatňovat soukromoprávní nároky se však vrátíme později.

Problém hromadného (kolektivního) uplatňování práv, resp. uplatňování práv s účinky pro další osoby, kromě stran sporu, má v globálním měřítku poměrně dlouhou historii.¹

Podíváme-li se na výčet nejvýznamnějších případů prostředí, v němž se hromadná žaloba zrodila (USA a systém *common law*), nejde rozhodně výlučně o případy ochrany spotřebitele. **Bylo by proto omylem vnímat hromadnou žalobu**

¹ Viz např. případ *Shyamala Rajender v. University of Minnesota*, rozebíraný in *Leap, Terry L. (1993). Tenure, discrimination and the courts. Cornell University. p. 186.*

jako instrument sloužící výhradně ochraně spotřebitele.² V tomto pojetí se budeme dále hromadnou žalobou zabývat. Hromadná žaloba byla v americkém právu formálně umožněna (resp. legitimace k ní pro soukromoprávní subjekty) revizí Federal Procedural Rules v roce 1966. Připomeňme, co však předcházelo. Již v roce 1941 Harry Kalven Jr. a Maurice Rosenfield volají po hromadné žalobě a zdůrazňují přitom její důležitý komplementární (doplňkový) význam ve vztahu k vládním (exekutivním), veřejnoprávním, prostředkům ochrany individuálních práv³ k nimž je legitimován *attorney general* v pozici strážce veřejného zájmu. Tito dva autoři zdůrazňovali principiální rozdíly motivace státního zástupce právě jakožto strážce veřejného zájmu) a advokáta (prosazujícího typicky naopak individuální zájem) k uplatnění hromadných nároků i s ohledem na strukturu nákladů, resp. povahu a koncept odměn, ale dalších faktorů. Odhadovali současně větší inovativnost advokátů při prosazování individuálního zájmu: Nápaditost advokátů a jejich razanci při prosazování zájmů klientů. Současně se však neočekávalo, že by počet hromadných žalob významně poklesl zmocněním jedinců k jejich podání. Autoři si však již tehdy byli vědomi problémů spojených s hromadnými žalobami, který – eufemisticky – pojmenovali jako „vymknutí z právních principů“. Co inspirovalo autory k takovým úvahám? The Securities Exchange Act of 1934, který paradoxně postrádal výslovné zmocnění jedinců k žalobě v rámci svých ustanovení proti podvodným praktikám. Soudy jej však implicitně vyvodily, a to v konečném důsledku vedlo k jejich početnému využívání. Během následujících 20 let bylo podáno přes 4000 žalob s nárokem vyplývajícím z podvodné praktiky s cennými papíry a na urovnání bylo vyplaceno 90 mld. dolarů. Obecně je známo, že většina těchto žalob se domáhala nároků v nízké (možná až bagatelní) výši. S myšlenkami sílící ochrany životního prostředí a dalších byl následně všeobecně traktován a respektován názor, že bez tohoto nástroje není možná efektivní ochrana a prosazení nejen práv spotřebitelů, ale též ochrany životního prostředí nebo občanských práv. A to na základě celkem prosté logiky, že jen konsolidace malých nároků, přinese ekonomicky efektivní procesní cestu k náhradě dotčeným jednotlivcům. **Současná americká právní věda je již však k institutu hromadných žalob značně zdrženlivější**⁴. Tolik pohled do prostředí, v němž se hromadná žaloba zrodila.

2 Viz např. případ *Wal Mart Stores, Inc. v. B. Dukes*, 564 U.S. 338 (2011) In: <https://www.supremecourt.gov/Search.aspx?FileName=/docketfiles/10-277.htm> – jehož podstatou byla tvrzená diskriminace zaměstnankyň na základě pohlaví).

3 V článku uveřejněném v *University of Chicago Law Review* Harry KALVEN Jr. and Maurice ROSENFELD nazvaném *The Contemporary Function of the Class Suit*

4 Viz např. M.T. HENDERSON /prof. Chicago Law School/ v čl. (Class Actions: Time to Change), *ABA Journal*, Vol. 42, No. 2, 2016).

3. Žaloba v kontinentálním pojetí

Podívejme se nyní na původ žaloby, jakožto základního procesního jednání žalobce v kontinentálním pojetí civilního procesu. *Actio (Klage)* je institut s hlubokými historickými kořeny. Od antických časů jsou generace právníků i laiků zvyklé vnímat žalobu jako prostředek ochrany individuálního práva. Prapůvod je v jednoduchém přesvědčení a myšlence, že bránit se zásahu do práva (ať již nastalému nebo hrozícímu) může jen individuálně určený jeho nositel ten, jemuž právo svědčí. Takovému jedinci zásadně náleží právní (soudní) ochrana. Jen proti individuálně určenému je možno pak rozhodnutí nuceně vykonat. To platí i pro případy, že zásah do práv nastal jedním skutkovým dějem vůči více nositelům práv, anebo když jeden skutkový děj vyvolal více nároků (v takové potřebě mají původ procesní instituty subjektivní kumulace, či event. objektivní kumulace). Žaloba je v tomto prostředí tradičně zakofeňena a vnímána jako prostředek ochrany individuálního práva. Takovému pojetí je přizpůsobeno současně (typické) soukromoprávní řízení, tedy řízení nalézacího sporné. Promítá se mj. i v konstrukci procesních povinností stran sporu a úspěch sporu takové pojetí činí závislým na unesení důkazního břemene ohledně relevantních a sporných skutečností. V souladu s tímto pojetím působí účinky rozsudku výlučně jen vůči stranám (a pochopitelně soudu). Vůči nikomu jinému jej nelze vynucovat. V souladu s povahou nároků vyplývajících ze soukromého práva je založeno členění žalob podle obsahu jejich petitu: žaloba na plnění, žaloba na určení, resp. též žaloba, kterou žalobce usiluje o rozsudek vytvářející, měnící nebo rušící právo neb povinnost. To je třeba zdůraznit při úvahách o zavedení hromadných žalob. Z některých diskusí by totiž mohl vyplynout závěr, že taková hromadná žaloba slouží jen a výlučně uplatnění nároku z náhrady škody.

4. Žaloba v české procesualistice

V roce 1897 čteme v učebnici zakladatele moderní české procesualistiky Emila Otta Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního:

Srážkou vůle dvou osob odvolávajících se k zákonu vzhledem k témuž skutkovému poměru, z nichž jedna hájí stav, jaký jest, druhá o změnu jeho usiluje, vzniká s p o r (s.1), dále pak tamtéž: Nárok, jehož se žalobce návrhem svým dovolává, jest oprávnění, které jemu podle práv občanských proti určité osobě přísluší, čili individualizované (s.5).⁵

V roce 1934 pak v učebnici učebnice další osobnosti československé procesualistiky prof. Václava Hory Československé civilní právo procesní čteme: *Při něm (rozuměj civilním procesu) běží o to, aby stát svými orgány (soudy) způsobem závazným a konečným rozhodl neshodu vzniklou mezi dvěma jednotlivci jakožto osobami soukromými o otázce upravené právním řádem soukromým, aby vyslovil, na čí straně je právo, a takto rozhodnuv, aby také právu přiznanému k uskutečnění dopomohl.⁶*

5 OTT, E.: *Soustavný úvod ve studium nové řízení soudního, I. a II. díl*, Praha, WoltersKluwer ČR, reprint, 2012

6 HORA, V.: *Československé právo procesní, I.-III. díl.*, WoltersKluwer, Praha, reprint, 2010, s. 2.

Obě uvedená díla, tvořící dnes zlatý fond české vědy procesního práva, již v úvodních pasážích koncepčně vycházejí z individuální ochrany práv poskytované civilním procesem. Zcela přirozeně a logicky tak navazují na římskoprávní pojetí individuální žaloby (snad s výjimkou *actio popularis*.⁷

5. Žaloba (hromadná) *de lege lata*

V tomto pojetí setrvává jak současná česká procesualistika, tak i platné právo. Na myšlence ochrany individuálního zájmu byl postaven a platný Občanský soudní řád (z. č. 99/1963 Sb., v platném znění – dále jen OSŘ). Český civilní proces sporný zásadně předpokládá dvě strany sporu – žalobce a žalovaného – a to přesně a určitě individualizované a určené. Zásadně hromadnému uplatňování nároků nepřekonatelně nebrání. I judikatorně byly dovozeny důsledky pro osoby, které nebyly v postavení strany sporu (např. přípustnost /subjektivní/ dovolání pro osoby, které nebyly účastníky sporného řízení, ale soud o jejich právech a povinnostech rozhodl (viz rozhodnutí NS ČR 21 Cdo 724/98).

Je celkem přirozené, že procesní právo nebrání a nemůže bránit snadno prakticky představitelné situaci, kdy jedním skutkovým dějem byla dotčena práva více subjektů nebo více subjekty bylo jedním skutkovým dějem zasaženo do práv jedince apod. Podobné situace vyplývají jak z poměrů smluvních (mj. společné závazky), tak z poměrů deliktních. Pro zajímavost dodáváme, že již rozhodnutí Vážný č. 5899 vyvozuje, že solidárnost závazku ještě sama o sobě nezakládá nerozlučné společenství v rozepři. Tradičně se takové případy ve sporném řízení promítají v současnosti prostřednictvím:

- a) tzv. subjektivní kumulace (neboli společenství účastníků) ve svých možných podobách (aktivní, pasivní, dobrovolné nebo nucené a konečně, samostatné a nerozlučné), společenství účastníků řízení na základě § 91 OSŘ, vznikající jak podáním žaloby, tak i event. později v průběhu řízení např. přistoupením dalšího účastníka, procesním nástupnictvím nebo spojením věcí. V průběhu řízení může však i zaniknout (např. smrtí jednoho z takových společníků).
- b) tzv. kumulace objektivní, ke které dochází v důsledku dispozičních úkonů stran sporu, na jejich základě se předmětem řízení stane několik nároků (například v důsledku vzájemné žaloby na základě § 97 OSŘ, žaloba směřuje proti více

⁷ **Actio popularis** byla římskoprávním instrumentem, jímž mohl každý svobodný římský čestný občan, žalovat v cizích věcech (například u svévolné změny hranic pozemku, klamání nezletilých apod.) v zájmu - dnes bychom řekli – veřejném či obecném. V českém právním prostředí je vyloučena např. podání ústavní stížnosti (stěžovatel může napadnout jen porušení svého ústavou chráněného práva. Správní soudnictví (§ 66 soudního řádu správního) upravuje Zvláštní žalobní legitimaci k ochraně veřejného zájmu pro vypočtené subjekty veřejného práva. V některých řízeních podle zákona o zvláštních řízeních soudních je podobně upravena legitimace státního zástupce rovněž na ochraně veřejného zájmu v takových nesporných řízeních. V řízení sporném je však legitimace k žalobě založena důsledně na principu hmotného práva soukromého - t.j. práva patří bdělým (*vigilantibus iura scripta sunt*).

žalovaným/nebo je více žalobců/ a nároky spolu souvisejí, dále sem pochopitelně patří i situace, kdy žalovaný uplatňuje vůči žalobci více nároků).

- c) spojení řízení (§ 112), ať již obligatorním nebo fakultativním, které primárně sleduje zásadu procesní ekonomie a jehož předpokladem je stejná věcná příslušnost soudu a buďto totožnost stran nebo skutková souvislost věcí (speciální ustanovení o příslušnosti ve věcech spojených upravuje § 89 OSŘ). Vztah objektivní kumulace a spojení věcí, resp. vyloučení věcí do samostatného řízení je tradičně vykládán tak, že přednost má ve sporném řízení vůle žalobce. Autonomie vůle žalobce (který je *dominus litis*), který v žalobě spojil několik nároků (a podmínky spojení řízení jsou splněny) brání tomu, aby je soud vyloučil do samostatného projednání.
- d) záležitostí soukromoprávní povahy, v nichž je relevantní (domnělé) diskriminace, které se často řeší v zahraničí právem cestou hromadné žaloby (viz cit. případ Walmart v. Dukes) řeší český civilní proces de lege lata ve sporném řízení konstrukcí, která se někdy označuje jako obrácení důkazního břemene (viz § 133a OSŘ), slovy zákona: „...žalovaný je povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.“ (§ 133a OSŘ)
- e) v souvislosti s relativně novými instituty, vyjádřenými v § 83 odst. 2 a § 159a OSŘ hovořili někteří autoři poprvé o tom, že jimi český civilní proces otevírá bránu hromadným žalobám. Nejprve krátce k podstatě:

§ 83 OSŘ upravuje procesní překážku zahájeného řízení – litispendence – a sleduje naplnění tradičního procesního záměru, aby v téže věci neprobíhalo více řízení, nejen z důvodu procesní ekonomie, ale také kvůli tomu, aby se zabránilo vydání dvou (v krajním případě i opačných) rozhodnutí v téže věci. To je opět relevantní z hlediska námi sledovaného kolektivního uplatňování práv. Sleduje se i zajištění právní jistoty. Klíčovým pojmem je totožnost řízení (tradičně pojímaná jako totožný předmět řízení a totožnost účastníků). V české právní vědě se totožnost řízení odvozuje od dvou složek předmětu řízení, od žalobního návrhu a právně relevantních skutečností, kterými je žalobní návrh podepřen (viz např. rozhodnutí 22 Cdo 1646/2000). Zatěžování soudů nadbytečnými spory pak sledují judikatorní závěry o vzájemném vztahu žaloby na určení a žaloby na plnění (viz např. R 85/03 a 20Cdo 2931/99), které však nejsou akceptovány bezvýhradně (viz např. 26 cdo 527/2001).

Případy uvedené v ustan. § 83 odst. 2 (např. o zdržení se jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů) bývají někdy mylně označovány jako zakotvení hromadné žaloby. Pro takový závěr však absentují další prvky hromadného uplatňování práv (nejsou upravena žádná pravidla pro postavení a ochranu dalších případných žalobců) a dokonce se objevily pochybnosti o souladu tohoto řešení s ústavním vymezením práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 LZPS.

- f) Podobný závěr lze učinit i ve vztahu k ustan. § 159a odst. 2 OSŘ, který upravuje rozsah materiální stránky právní moci, tj. závaznost a nezměnitelnost pravomocného rozhodnutí (překážka věci rozsouzené) a její subjektivní meze. Pro věci

vypočtené taxativním výčtem ve zmíněném ustan. § 83 platí, že rozhodnutí je závazné i pro osoby „...oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu.“

Žádný z těchto procesních institutů - jak vyplývá z výše uvedeného - však nepředvídá stav, aby předmětem řízení byly nároky dotýkající se desítek nebo dokonce stovek či tisíců jednotlivců (taková početnost subjektů – konkrétně na straně věřitelské – je příznačná pouze pro jeden druh českého civilního procesu, pro řízení insolvenční – které však předvídá – pro takový případ – zřízení věřitelských orgánů, na jejichž půdě dochází).

Český civilní proces tvoří doktrinálně i pozitivně-právně několik typů řízení. Jde o řízení nalézací (v jeho sporné i nesporné podobě), řízení vykonávací (ve formě soudního výkonu rozhodnutí a exekuce prováděné soudními exekutory), řízení zajišťovací, řízení rozhodčí a konečně řízení insolvenční (v likvidační i sanační formě řešení úpadku). Nemáme (ačkoliv to patrně nelze kategoricky vyloučit) jednotný obecný typ řízení. Proč je třeba zdůraznit tuto na první pohled banální skutečnost? Důvod je prostý. Je třeba domýšlet důsledky zavedení institutu hromadné žaloby v dalších typech řízení, zejm. mám na mysli řízení vykonávací a insolvenční. Soudní ochrana prostřednictvím hromadné žaloby bude důsledně naplněna jen tehdy, pokud bude rozhodnutí na jejím základě vydané způsobilým exekučním titulem (t.j. určitým). **Připomenutí druhů civilního procesu pak považuji za důležité i proto, že sporné řízení nalézací – v němž si hromadnou žalobu lze asi představit pravděpodobněji – je historicky tradičně platformou pro uplatňování individuálního zájmu.** Veřejný zájem v tomto řízení přítomen principiálně není zajišťován (byť je v jistém smyslu přítomen ve všech typech řízení – minimálně v podobě univerzálního práva na spravedlivý proces). Veřejný zájem je naopak typicky sledován a přítomen v druhé formě nalézacího řízení, v řízení nesporném, o kterém se v souvislosti s hromadnou žalobou neuvažuje. V tomto řízení platí zásada oficiality a zásada vyšetřovací, jejichž prvky bývají spojovány právě s kolektivním uplatňováním práv tj. veřejnoprávní subjekt legitimovaný k podání takové žaloby a neuplatňování důkazního břemene v důsledku vyšetřovací zásady.

6. Nedávná česká zkušenost s hromadným uplatňováním práv

I český civilní proces má zkušenost s hromadným uplatňováním práv z nedávné minulosti. Mohu zmínit případ známý nejen kvůli silné medializaci, ale především kvůli svému globálnímu dopadu, označovaný jako „Dieselgate“. Dalším případem byla kauza „bankovní poplatky“, nejnověji má takový potenciál pravděpodobně případ neplatnosti pojistných smluv o investičním životním pojištění, ale i další těžko předvídatelné případy (jistě může jít o neplatiče dodávek nejrůznějších energií a služeb – např. odvozu odpadu nebo černých pasažerů v MHD apod.). Dosavadní zkušenost ukazuje, že takové případy vyvolávají násobky skutkově podobných případů řízení probíhajících paralelně u jednotlivých místně příslušných soudů. Konstrukce překážky litispendence tomu t. č. nebrání, řízení si navzájem nepřekážejí a paralelně

žijí svým osudem. Informační systém, který by takovou situaci uměl detekovat není a i proto, možnost účastnit se v řízení v postavení vedlejšího účastníka další dotčená osoba nevyužije. Kromě extrémního zatížení soudní soustavy nese takový stav i další nežádoucí riziko. Riziko ohrožení právní jistoty, protože mohou být ve skutkově analogických případech vydána rozhodnutí vzájemně si odporující (tak tomu bylo právě v případě bankovních poplatků). Z neopominutelného hlediska ekonomického pak dochází k vynaložení soudního poplatku každým žalobcem, i když je věc totožná s jinou projednávanou a preventivní funkce soudního poplatku je potlačena. Stejně tak se násobí i náklady dokazování. Výsledkem jsou náklady (jak pro strany sporu, tak veřejné náklady na činnost soudní soustavy), které v součtu nejsou úměrné povaze a rozsahu nároku, který je ve své podstatě bagatelní.

7. Hromadná žaloba a právo EU

Zatímco v systému *common law* sílí (jak bylo uvedeno shora) pochybnosti o hromadných žalobách a Nejvyšší soud USA čelí zneužívání institutu hromadných žalob, v rámci EU lze naopak zaznamenat tlak na zavedení hromadných žalob (nebo obecněji prostředku pro uplatňování kolektivních nároků – *collective redress*) tam, kde ještě v právním řádu chybí. Od poloviny devadesátých let je zřetelná tendence ke speciálnímu režimu právní ochrany spotřebitele, z níž tlak na zavedení hromadných žalob patrně nejvíce vychází. Významným milníkem z hlediska kolektivního uplatňování nároků byla Směrnice EP a Rady 2009/22/ES o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (implementovaná do českého práva zejm. zák. č. 229/2006 Sb.), vycházející i ze Zelené knihy o revizi spotřebitelského *aqius*. Žaloby na zdržení se nežádoucího jednání jsou tedy na evropské úrovni prosazeny, oproti tomu náhrada škody se však řídí národními právními režimy, tzn., že v některých státech hromadně takový nárok uplatit nelze. I proto je pocitována absence prostředků umožňujících efektivní vymáhání nároků na náhradu způsobené škody ve spotřebitelských sporech. To neumožňují ani postupy vyplývající z Nařízení 2006/2004 o spolupráci mezi vnitrostátními orgány příslušnými pro vymáhání dodržování zákonů na ochranu zájmů spotřebitele. Hromadnou žalobu nepředpokládalo ani Nařízení Brusel I. Od 10. ledna 2015 (s výjimkou čl. 75 a 76,[2] které se použijí již ode dne 10. ledna 2014), je účinné nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 z 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (přepřevzaté znění), dále také jako Brusel I bis, které původní nařízení Brusel I nahradilo. Ačkoli Nařízení Brusel I bis sledovalo oproti předchozí úpravě především snadnější proces uznání a výkonu rozhodnutí, z hlediska námi sledovaného uplatňování nároků mnoha spotřebiteli (kolektivně) je významná změna úpravy dvou institutů - prorogace (dohody o místní příslušnosti) a především pak úprava litispence. Vymáhání spotřebitelských nároků (jímž bývá potřeba kolektivní žaloby nejvíce zdůvodňována) t. č. v rámci EU usnadňuje mj. i Nařízení Parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 ze dne 11. července 2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích a Evropské řízení o platebním rozkazu (Nařízení Evropského parlamentu a Rady /ES/ č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním

rozkazu). I tak je však tento systém jako celek vyhodnocován jako nedostatečný (viz např. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 2. února 2012 k dokumentu „Směrem k soudržnému evropskému přístupu ke kolektivnímu odškodnění „). Je však třeba ocenit a připomenout, že ve vztahu k takovému záměru zaznívají realistické a opačné hlasy. Připomíná se přitom i postoj Nejvyššího soudu USA, který z důvodu zneužívání nepřipouští hromadné žaloby bezvýhradně (tam, kde jde o spor neopodstatněný a vykazující znaky zneužití institut hromadných žalob). Usnesení Evropského parlamentu k tomu mj. dále výslovně uvádí, že: „*Evropa se musí vyvarovat zavedení systému hromadných žalob ve stylu USA nebo jakéhokoli systému, který nerespektuje tradice evropského práva*“.

8. Class actio, action collective, Verbandsklage, Recours collective, collective redress?

Všechny uvedené názvy, resp. mutace jsou pojmy používané v nejběžnějších jazycích. Různé jazykové vyjádření však skrývá současně závažnou právní otázku: kdo je vlastně legitimován k hromadné žalobě? Jednu z mnoha otázek, které jsou s hromadnou žalobou spojeny. Další takovou otázkou je jaké nároky lze hromadnou žalobou uplatnit, zda veřejnoprávní nebo soukromoprávní (zkušenost ze systému *common law* ukazuje, že jsou to nároky obojího typu, případně hraniční nebo spojené: právo žít ve zdravém prostředí, spotřebitelská práva, ochrana veřejného zdraví, ochrana profesních zájmů, nekalá soutěž atp.⁸ a nároky na jen na plnění nebo i jiné.

9. Druhy hromadných žalob

Pro důsledné členění žalob je třeba rozlišit, zda nositelé práv a povinností jsou konkrétní a **individuálně určitelní**. Nebo zda je to naopak někdo, koho nelze předem určit a zda **skupina** těchto osob je **uzavřená** či **nikoliv**. To je významné pro stanovení rozsahu účinků rozhodnutí, která jsou na základě hromadné žaloby vydávána. Příkladem konkrétně určeného nositele práva bude poškozený uplatňující náhradu újmy. V takovém případě lze rozhodnutí těžko přiznat absolutní účinek bez dalšího, i kvůli možným pochybnostem při nucené realizaci rozhodnutí. Příkladem neuzavřené skupiny nositelů práv může být případ rozhodnutí ve věci zákazu určité nekalosoutěžní praktiky vůči každému, resp. vůči komukoliv. Takové rozhodnutí naopak může mít absolutní účinek (*erga omnes*). Odlišnost takových případů vede k dělení hromadných žalob na **skupinové žaloby**, jejichž nezbytnou podmínkou je, aby žalobce byl někdo, kdo je nositelem tvrzeného práva. Opakem jsou **veřejné (nebo reprezentativní)**, k nimž může být legitimován nositel veřejného nebo obecného zájmu (státní zástupce, ombudsman, nejrůznější typy sdružení atp.).

8 Dostupné na:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0021+0+DOC+XML+V0//CS&language=CS#ref-1-8>

10. Zahraniční inspirace

T.č. je institut hromadné žaloby připuštěn ve Spojených státech, ve Španělsku, v Holandsku, v Itálii, ve Švédsku a nověji v Polsku (2009) a Německu a Rakousku. I když důslednou analýzou bychom patrně dospěli k názoru, že spíše než o zakotvení hromadné žaloby jde o instituty na pomezí společenství účastníků a hromadné žaloby. V tomto seskupení jsou státy se zcela odlišnými tradicemi a právními přístupy, a proto – stejně jako v případě jiných institutů – platí, že úprava může být inspirativní, ale že ji nelze „přesadit“ do zcela jiných společenských souvislostí s odlišnými tradicemi. Mj. je třeba i upozornit na zcela odlišně širší (sankční) a diskusní chápání náhrady újmy (*tzv. punitive damages*). Státy řeší různě legitimitaci k žalobě, buď jde o žaloby skupinové, nebo reprezentativní (viz výše co bylo uvedeno k druhům hromadných žalob). Různě je konstruováno i účastenství v řízení o hromadné žalobě. Uplatňují se dva modely: *opt-in* (mechanismus, který umožňuje vstup do řízení i pro nositele práv, kteří žalobu nepodali s tím, že pokud do řízení nevstoupí, rozhodnutí pro ně účinky mít nebude) a *opt-out* (mechanismus, který naopak zahrnuje účinky i pro osoby, které žalobu nepodaly, a pro jejich vyloučení je třeba aktivně projevit vůli, aby se tak nestalo). V obou systémech je třeba jasně upravit otázku, zda taková osoba může vést paralelní řízení sama, či nikoliv (jasně musí být vymezena litispendenční vazba obou řízení). Za zvláštní pozornost v souvislosti s úvahami zda zavést hromadné žaloby rozhodně stojí úprava příslušnosti soudu. Holandský právní řád (který má v systému kontinentálního práva asi největší zkušenost s hromadným uplatňováním nároků, a kam se často obracejí žalobci ve věcech s přeshraničním prvkem), je tato agenda svěřena výlučně odvolacímu soudu v Amsterdamu, jakožto soudu věcně a místně příslušnému. Jinde se rozhodování o hromadných žalobách svěřuje specializovaným soudům prvního stupně.

Zahraniční právní řády řeší různě i podobu řízení, resp. jeho fáze. Ve Spojených státech se nejprve řeší přípustnost žaloby a následně meritum. Český právní řád přípustnost (či spíše důvodnost) žaloby pro důvodnost nároku řeší až v meritorním výroku. Ve Španělsku a ve Švédsku se nejprve rozhoduje o právním základu a teprve v další fázi o výši jednotlivých nároků. I zde je zřejmá principiální odlišnost od našeho konceptu jednotnosti řízení. Mezitímní rozsudek připouští však české právo *de lege lata*, avšak spíše jako výjimku ze zásady, že rozhodnutí má zásadně vyčerpat celý předmět řízení, která sleduje procesní ekonomii.

11. Proč hromadná žaloba?

Potřeba hromadné žaloby patrně vyvěrá ze skutečnosti, že vztah jedince s protistranou je sice individualizován, ale opakuje se tolikrát ve vztahu mnoha jedincům, že je do té míry typizován, že ztrácí individualitu (viz např. typický vztah klienta k bance ohledně účtu). Vztah je možná individuální ve vztahu ke konkrétnímu klientovi, ale v souhrnu je standardizován. A v tom je jádro našeho problému. Poškození jedince je ve své podstatě bagatelní, ale opakuje se tolikrát, že přesahuje zájem jedince na nápravě a dosahuje intenzity porušení zájmu obecného (či veřejného).

Takto by patrně bylo možno ve stručnosti (kromě již zmíněných problémů zatěžování soudní soustavy tisíci spory a rizika protichůdných rozhodnutí) shrnout argumentaci ve prospěch zavedení hromadné žaloby. Současně je však třeba upozornit na rizika, která nejsou na první pohled zcela zjevná.

12. Závěr - Hromadná žaloba: spása nebo morální hazard?

Při studiu institutu hromadné žaloby jsem nemohla pominout díla, jejichž názvy a doba vzniku již mnohé vypovídají. Za všechny vybírám alespoň následující tři.

1. Coleman, J. S.: **Individual interests and collective action**. In: Public Choice, Volume 1, Number 1, Dordrecht (NL) 1966, pages 49–62.
2. Olson, M.: **The logic of collective action. Public goods and the theory of groups**. 2. print. ed., Cambridge, Mass. 1971.
3. Anesi, V.: **Moral hazard and free riding in collective action**. In: Social Choice and Welfare, Volume 32, Number 2, Berlin, Heidelberg 2009, pages 197-219.

V druhé polovině dvacátého století, v roce 1966 v Holandsku (které se obecně považuje za zemi, která je patrně v Evropě, pokud jde o hromadné žaloby, nejdále), vychází první uvedené dílo. Autor upozorňuje na hlavní problém, že hromadná žaloba není prostředkem k prosazení a ochraně individuálního zájmu. V roce 1971 v Massachusetts ve Spojených státech vychází další dílo, tentokrát z pera ekonomů. A ten analyzuje problém hromadných žalob a konstatuje, že kolektivní žaloba má hluboké ekonomické motivace. A souvisí s tím, čemu se říká veřejné blaho, veřejné statky, a teorie zájmu skupin, nikoliv jedinců. Nejnovější z uvedených děl je dílo z pera Vincenta Anesiho, dalšího ekonomů, t.č. profesora ekonomie na University of Nottingham. V. Anesi upozorňuje na vysoké riziko, spojené s hromadnými žalobami. Tím je velmi nepříjemný efekt hromadných žalob (mohli bychom se přít, jestli jde o efekt přímý či boční) proto **morální hazard** v titulu. Morální hazard v případě hromadných žalob spatřuje autor - ekonom v tom, že se společensky významné množství lidí začne chovat nezodpovědně. Proč? Protože ví anebo spoléhá na to, že někdo jejich záležitost obstará, a že je to nebude nic stát. Rezignují na své přirozené společenské instinkty a odpovědnost za vlastní jednání a jeho důsledky: chránit si důsledně svoje práva (*vigilantibus iura sunt*), starat se o své věci pořádně. V tom je onen morální hazard, v konečném důsledku zhoubný pro právní jistotu. Institut hromadné žaloby proto vytvoří skupinu osob, která se v ekonomické teorii označuje jako *free rider* (černý pasažér), osoba, které se dostane právní ochrany, aniž by pro to sám cokoli aktivně udělala. Dlužno připomenout, že justiční systém je financován z veřejných prostředků všech, tj. i z prostředků těch, kteří si počínají zodpovědně. V tom je možno vidět morální (ale ekonomický i právní hazard) hazard institutu hromadné žaloby. Otevřeně se o hromadné žalobě mluví také jako o nátlakovém instrumentu, protože hromadné žaloby se ze své povahy těžko budou týkat malých výrobců nebo prodejců s mizivým podílem na trhu. Lze

je naopak očekávat vůči solventním velkým korporacím, u kterých je předpoklad, že před obavou z poškození reputace (a nepříjemné medializace soudního řízení) přistoupí na dohodu se žalobci, i když by jinak nárok neměl naději na úspěch.

Mnoho právních institutů – a institut hromadných žalob je toho více než dobrým příkladem – má ekonomické a morální souvislosti (americká zkušenost například ukazuje, že riziko vyplývající z hromadné žaloby promítají výrobci do ceny, podobně jako se zvýšená ochrana spotřebitele promítá do cen – to je přirozené chování ekonomických subjektů).

Českého a možná i další zákonodárce nečeká lehký úkol. Systém hromadných žalob musí být promyšlený a propracovaný do nejmenších detailů jinak může vyvolat nepředvídatelné dopady.

Proto by bylo žádoucí – před otevřením Pandořiny skříňky hromadných žalob – řádně uvážit všechny možné důsledky. Oproti otevírání cesty k dalším sporům se nabízí možnost především plně využít potenciál alternativního řešení sporů se všemi jeho přednostmi (neformálnost, odbornost a neveřejnost).

Seznam použité literatury a jiných zdrojů:

1. ANESI, V.: Moral hazard and free riding in collective action. In: *Social Choice and Welfare*, 2009, Vol. 32, No 2, s 197-219.
2. BALARIN, J.: *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, 239 s. ISBN 978-80-87488-03-4.
3. COLEMAN, J. S.: Individual interests and collective action. In: *Public Choice*, 1966, Vol. 1, No 1, s. 49–62.
4. HENDERSON, M. T.: Class Actions: Time to Change. In: *ABA Journal*, 2016, Vol. 42, No. 2.
5. HORA, V.: *Československé právo procesní, I.-III. díl*. Praha: WoltersKluwer ČR, reprint, 2010, 984 s. ISBN 978-80-7357-540-3.
6. KALVEN, H. - ROSENFELD, M.: The Contemporary Function of the Class Suit. In: *University of Chicago Law Review*, 1941, Vol. 8, Iss. 4, Article 3. Dostupný na: <https://chicagounbound.uchicago.edu/uclev/vol8/iss4/3>
7. LEAP, T. L.: *Tenure, discrimination and the courts*. Cornell University, 1993, 224 s.
8. OLSON, M.: *The logic of collective action. Public goods and the theory of groups*. 2. print. ed. Cambridge, Mass. 1971.
9. OTT, E.: *Soustavný úvod ve studium nově řízení soudního*. I., II. a III. díl. Praha: WoltersKluwer ČR, reprint, 2012, 1080 s. ISBN 978-80-7357-896-1.
10. WINTEROVÁ, A.: Hromadné žaloby (procesualistický pohled). In: *Bulletin advokacie* 2008, č. 10, s. 21 – 27. ISSN 1805-8280.

11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 21 Cdo 724/98
12. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 20 Cdo 2931/99 (R 85/2003)
13. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 22 Cdo 1646/2000
14. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 26 cdo 527/2001
15. Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA, *Wal Mart Stores, Inc. v. B. Dukes*, 564 U.S. 338 (2011)
16. Rozhodnutí Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 529/16
17. Rozhodnutí Vážný č. 5899
18. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 o spolupráci mezi vnitrostátními orgány příslušnými pro vymáhání dodržování zákonů na ochranu zájmů spotřebitele
19. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu
20. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích
21. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I bis)
22. Směrnice EP a Rady 2009/22/ES o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (implementovaná do českého práva zejm. zák. č. 229/2006 Sb.)
23. Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
24. Usnesení Evropského parlamentu ze dne 2. února 2012 k dokumentu „Směrem k soudržnému evropskému přístupu ke kolektivnímu odškodnění“ (2011/2089(INI)). Dostupný na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0021+0+DOC+XML+V0//CS&language=CS#ref-1-8>
25. Věcný záměr civilního řádu soudního. Dostupný na: <https://crs.justice.cz/>.
26. Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád

KOLEKTÍVNA ŽALOBA NA NÁHRADU ŠKODY SPÔSOBENEJ PORUŠENÍM PRAVIDIEL O OCHRANE HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽE

(ALEBO APLIKÁCIA PRÁVNEJ ÚPRAVY KOLEKTÍVNEJ ŽALOBY ZO SPOJENÉHO KRÁLOVSTVA VEĽKEJ BRITÁNIE A ÍRSKA: „TOO MUCH ADO ABOUT OPT-OUT...“)

Mgr. Michaela Nosa¹

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra občianskeho práva

michaela.nosa@antimon.gov.sk

1. Úvod

„Private enforcement“ alebo vymáhanie škody spôsobenej porušením pravidiel hospodárskej súťaže je jednou z pravideľne sa objavujúcich a opakujúcich tém tak v odborných článkoch, ako aj na konferenciách. Záujem o túto tému je pochopiteľný, keďže vo všeobecnosti v rámci celej EÚ zatiaľ stále nemožno hovoriť o efektívne fungujúcom systéme vymáhania náhrady škody².

Okrem toho, s týmto druhom žalôb súvisia aj obrovské čiastky uplatňovaných nárokov na náhradu škody³, čo častokrát priláka pozornosť aj neodborných ľudí, ktoré sa tejto problematike bežne nevenujú.

Význam tohto inštitútu je pritom nezanedbateľný. Zakotvenie nástrojov na účinné uplatnenie nárokov na náhradu škody vzniknutej napr. v dôsledku kartelu alebo zneužitia dominantného postavenia je nevyhnutným predpokladom odškodnenia „obetí“ tohto porušenia, no rovnako má efektívne fungujúci systém náhrady škody vplyv na predchádzanie porušovaniu pravidiel hospodárskej súťaže.

1 Autorka je riaditeľkou právneho odboru na Protimonopolnú úradu SR a je externou doktorandkou na katedre občianskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Názory autorky sú osobné a nezaväzujú inštitúciu, v ktorej pôsobí.

2 V niektorých členských štátoch funguje dobre, avšak v niektorých krajinách sa zdá, že ide o zatiaľ o „vlak, ktorý ešte stále nevypravili zo stanice“.

3 Viď napríklad posledný prípad podanej kolektívnej žaloby z januára 2018 proti spoločnosti Facebook za neoprávnené zneužívanie súkromných údajov z platformy WhatsApp, nad ktorou Facebook získal kontrolu, na 714 miliónov eur v Izraeli. https://globalcompetitionreview.com/article/1153181/facebook-whatsapp-class-action-teed-up-in-israel?utm_source=Law%20Business%20Research&utm_medium=email&utm_campaign=9114639_GCR%20Headlines%2029%2F01%2F2018&dm_i=1KSF,5FCWF,9GQ7DD,L09OD,1

Je dôležité mať pritom na pamäti, že nemusí ísť len o konečných spotrebiteľov, môže ísť často aj o odberateľov „kartelistu“ alebo konkurentov vertikálne integrovaného dominantu na maloobchodnom trhu, ktorému tým bolo zamedzené „rásť“. Obmedzenie súťaže, obzvlášť, ak ide o rozvíjajúci sa trh, na ktorý sa snažia vstúpiť noví účastníci, môže mať niekedy devastujúce následky pre takýchto „novovstupujúcich“ hráčov.

2. Právna úprava v EÚ

Z pohľadu európskej legislatívy upravujúcej náhradu škody spôsobenej porušením pravidiel hospodárskej súťaže je kľúčovým dokumentom Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/104/EÚ z 26. novembra 2014 o určitých pravidlách upravujúcich žaloby podľa vnútroštátneho práva o náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia ustanovení práva hospodárskej súťaže členských štátov a Európskej únie (Ú. V. L 349, 5.12.2014, p. 1–19) (ďalej ako „smernica o náhrade škody“).

Vydaniu smernice o náhrade škody predchádzali vydanie *Zelenej knihy o kolektívnom uplatňovaní nárokov spotrebiteľov na nápravu* v roku 2005 (ďalej ako „Zelená kniha“), *Bielej knihy o žalobách o náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel* v roku 2008 (ďalej ako „Biela kniha“) rezolúcie Európskeho parlamentu v tejto oblasti⁴, ako aj Odporúčanie organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (2008)⁵.

Zelená kniha, Biela kniha, ako aj spomínané rezolúcie predchádzali taktiež aj vydaniu Odporúčania Komisie z 11. júna 2013 o spoločných zásadách pre mechanizmy kolektívneho uplatňovania nárokov na prikázanie zdržania sa určitého konania a na náhradu škody v členských štátoch v súvislosti s porušením práv vyplývajúcich z práva Únie (2013/396/EÚ) (ďalej ako „odporúčanie Komisie“).

Kým smernica o náhrade škody upravuje len náhradu škody v dôsledku porušenia článkov 101 a 102 Zmluvy o fungovaní Európskej únie a obsahuje tak hmotnoprávne, ako aj procesnoprávne pravidlá pre uplatňovanie nárokov na náhradu škody, odporúčanie Komisie nie je vymedzené pre konkrétnu oblasť a upravuje zásady pre procesnoprávne uplatnenie nárokov.

Členské štáty EÚ boli povinné transponovať smernicu o náhrade škody do 26. decembra 2016. Podľa dostupných informácií, všetky členské štáty s výnimkou Portugalska a Grécka majú účinnú legislatívu, ktorá transponuje pravidlá smernice o náhrade škody do ich vnútroštátnych poriadkov⁶. Do právneho poriadku SR bola táto smernica transponovaná zákonom č. 350/2016 Z. z. o niektorých pravidlách uplatňovania nárokov na náhradu škody spôsobenej porušením práva hospodárskej súťaže a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárs-

4 Napríklad: Uznesenie Európskeho parlamentu z 2. februára 2012 o smerovaní k jednotnému európskemu prístupu v oblasti kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu (2011/2089(INI)), Uznesenie Európskeho parlamentu z 26. marca 2009 o bielej knihe o žalobách o náhradu škody za porušenie antitrustových pravidiel Spoločenstva (2008/2154(INI)).

5 OECD Recommendation on Consumer Dispute Resolution and Redress.

6 http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/directive_en.html

kej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Rovnako sa očakávalo, že členské štáty dobrovoľne implementujú zásady uvedené v odporúčaní Komisie do 26. júla 2015, pričom Európska komisia deklarovala úmysel do štyroch rokov od publikovania odporúčania posúdiť rozsah implementácie tohto odporúčania jednotlivými členskými štátmi.

Európska komisia, generálne riaditeľstvo pre spravodlivosť a spotrebiteľov, predstavila v januári 2018 správu so závermi o zisteniach v súvislosti s implementáciou odporúčania⁷.

Ako sa uvádza v dopadovej analýze Európskej komisie v rámci iniciatívy „A New Deal for Consumers – revision of the Injunctions Directive“ z 31. októbra 2017, vzhľadom na skutočnosť, že len málo členských štátov implementovalo zásady uvedené v odporúčaní, jednou z možností, ktorú Európska komisia zvažuje, je aj návrh európskej legislatívy, ktorá by jednotne upravila kolektívne žaloby⁸.

3. Osobitné procesnoprávne otázky pri náhrade škody spôsobenej porušením pravidiel hospodárskej súťaže

3.1 Aktívna legitimácia

Pred analýzou úpravy uplatnenia individuálnych, či kolektívnych nárokov, je potrebné si uvedomiť, že v týchto prípadoch náhrady škody možno uvažovať o možných aktívne legitimovaných subjektoch, ktoré môžu byť „situované“ v rôznych časťach distribučného reťazca.

Môže ísť napríklad o priamych odberateľov porušiteľa, ale aj o mnohé ďalšie subjekty (príklady), až po konečných spotrebiteľov. V zmysle smernice o náhrade škody nárok na náhradu škody je oprávnený uplatniť ktorýkoľvek z týchto subjektov.

Pred prijatím smernice o náhrade škody táto otázka nebola v EÚ jednoznačne vyriešená, a v jednotlivých štátoch existovali rôzne názory súdov na to, kto je oprávnený uplatniť nárok na náhradu škody.

V USA, napríklad, na federálnej úrovni sú aktívne legitimovaní len priami odberatelia. Prvýkrát o tom rozhodoval Najvyšší súd USA v roku 1968, keď nepovolil

7 Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the implementation of the Commission Recommendation of 11 June 2013 on common principles for injunctive and compensatory collective redress mechanisms in the Member States concerning violations of rights granted under Union law (2013/396/EU) COM(2018) 40 final
http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=612847

8 V dopadovej analýze (Ref. Ares(2017)532496) Komisia predstavila štyri alternatívy:
https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/initiatives/ares-2017-532496_en

námietku prenesenia zvýšenia ceny⁹, neskôr v prípade Illinois Brick Co. v. Illinois (1977) Najvyšší súd USA rozhodol, že iba priami odberatelia môžu žalovať náhradu škody spôsobenej porušením pravidiel hospodárskej súťaže.

Takýto prístup umožňuje efektívnejšie vymáhanie nárokov škody, limituje náročné a problematické preukazovanie prenášania zvýšenia ceny v rámci distribučného reťazca cez zložité ekonometrické analýzy, odstraňuje obavy/možnosť z viacnásobnej zodpovednosti žalovaného, eliminuje zložité preukazovanie dopadov protisúťažného konania na koncových spotrebiteľov.

Avšak už prvý rozsudok na federálnej úrovni so sebou priniesol disentančné stanovisko jedného zo sudcov, podľa ktorého takýto prístup marí cieľ kompenzácie škody, neumožňuje domáhať sa škody koncovým spotrebiteľom a zložitosť výpočtu náhrady škody nie je náročnejšia ako výpočty v iných veciach týkajúcich sa hospodárskej súťaže.

Právny názor Najvyššieho súdu USA bol následne prelomený na úrovni niektorých štátov, kde je už dnes možné žalovať náhradu škody aj nepriamym odberateľom, teda aj koncovým spotrebiteľom.

Európska únia sa vybrala iným smerom. Z rozhodnutí Súdneho dvora jasne vyplýva, že každá osoba, ktorá utrpela ujmu spôsobenú porušením pravidiel hospodárskej súťaže, musí mať možnosť požadovať náhradu škody pred vnútroštátnymi súdmi¹⁰. Uvedené je súčasťou aj Bielej knihy, z ktorej bol zrejmý zámer, potvrdený neskôr aj v smernici o náhrade škody, že aktívne legitimovaní sú priami ako aj nepriami odberatelia, dokonca aj dodávateľa¹¹.

Smernica o náhrade škody zároveň upravuje uplatnenie námietky žalovaným alebo priznania postavenia aktívne legitimovaného vo veci prenesenia zvýšenia ceny v rámci distribučného reťazca. Podmienkou účinného uplatnenia námietky o prenesení zvýšenia ceny žalovaným je unesenie dôkazného bremena z jeho strany, že jeho priamy odberateľ preniesol škodu/zvýšenie ceny na svojich zákazníkov/odberateľov.

V prípade, že žalobcom je nepriamy odberateľ, platí, že na neho bolo prenesené zvýšenie ceny, pričom postačuje, ak preukáže, že:

- (a) žalovaný sa dopustil porušenia práva hospodárskej súťaže;
- (b) v dôsledku porušenia práva hospodárskej súťaže došlo k zvýšeniu ceny pre priameho odberateľa žalovaného; a
- (c) nepriamy odberateľ kúpil tovar alebo služby, ktoré boli predmetom porušenia práva hospodárskej súťaže, alebo že kúpil tovar či služby odvodené od tovaru a služieb, ktoré boli predmetom porušenia alebo ktoré obsahovali tovar alebo služby, ktoré boli predmetom porušenia.

9 Hanover Shoe, Inc. v. United Shoe Mach. Corp., 392 U.S. 481, 494 (1968).
Illinois Brick Co. v. Illinois 431 U.S. 720, 728–29 (1977)

10 Vec C-453/99, Courage and Crehan, [2001] Zb. rozh. SD I-6297 a spojené veci C-295–298/04, Manfredi, [2006] Zb. rozh. SD I-6619

11 Vid' čl. 12,13 a 14 smernice o náhrade škody

Umožnenie námietky prenesenia zvýšenia ceny v rámci distribučného reťazca sa javí ako spravodlivejšie, keďže umožňuje všetkým poškodeným domôcť sa náhrady škody, no zároveň znamená, že nároky sa prenášaním „drobia“, pričom vyčíslenie škody pre koncových spotrebiteľov v prípadoch porušení formou dohody obmedzujúcej súťaž či zneužitia dominantného postavenia je práve najzložitejšie.

Okrem toho, ako je zjavné z prípadov v rámci EÚ, analýzy k vyčísleniu škody sú väčšinou vykonávané odbornými spoločnosťami, ktoré disponujú príslušnými odbornými kapacitami. Z nákladov týchto sporov je evidentná finančná náročnosť spracovania analýz, a teda väčšina koncových spotrebiteľov si nemôže takéto vyčíslenie dovoliť.

Keďže súdom bola zverená právomoc odhadnúť prenesenie zvýšenia ceny, aj sudy samotné sa môžu stretnúť s potrebou nielen vyhodnotenia, ale aj určenia, teda odhadu, tohto prenesenia.

Smernica o náhrade škody síce dáva možnosť súdu obrátiť sa v rámci vyčíslenia škody aj na úrad na ochranu hospodárskej súťaže, je však potrebné povedať, že ani úrady na ochranu hospodárskej súťaže zväčša nebudú mať k dispozícii údaje na výpočet škody a aj keby mali - inštitúcie tohto typu len zriedkavo disponujú potrebnými kapacitami¹², nakoľko výpočet škody býva značne časovo náročný.

V snahe napomôcť práci súdov, publikovala Komisia štúdiu k vyčísleniu prenesenia zvýšenia ceny, na ktorej sa podieľali externí experti¹³; ako bude použiteľná v praxi, ukáže čas.

3.2 *Opt –in vs. opt-out*¹⁴

Teda, v protiklade s nákladnosťou sporu je čiastka individuálnej škody obvykle malá. Avšak spojením jednotlivých nárokov výška škody častokrát dosahuje značný rozsah. Aj preto sa na účely umožnenia vymáhania individuálnych nárokov skloňuje možnosť ich kolektívneho vymáhania.

Dostupné empirické poznatky poukazujú, že žaloby o náhradu škody nepriamych odberateľov skôr zriedkavé. V záujme efektivity a zvýšenia záujmu podávať

12 I keď úrady na ochranu hospodárskej súťaže majú odborníkov, spory o náhradu škody majú iný charakter; prípadné vyčlenenie kapacít na spor na náhradu škody by zrejme zároveň odčerpával kapacity úradom na výkon ich hlavnej činnosti

13 Study on the Passing-On of Overcharges, RBB ECONOMICS, CUATRECASAS, GONÇALVES PEREIRA, 2016
<http://ec.europa.eu/competition/publications/reports/KD0216916ENN.pdf>

14 „Opt-in systém- procesnoprávny vzťah, a potenciálna záväznosť neskoršieho výroku súdneho rozhodnutia sú založené na prejave člena skupiny, v dôsledku ktorého sa stáva súčasťou procesu. Opt-out systémy -Tu naopak člen potenciálne dotknutý a zaviazaný (oprávnený) neskorším súdnym rozhodnutím musí prejaviť vôľu nebyť súčasťou procesu, inak sa naňho automaticky hľadí ako na „kolektívneho účastníka“.“. ŠTEVČEK, M. Abstraktná kontrola v spotrebiteľských veciach – zárodok hromadných žalôb? In: Zborník – *Kolektívne uplatňovanie nárokov. Bratislavské právnické fórum 2016*, str. 72

žaloby o náhradu škody nepriamymi odberateľmi sa v teórii odporúča práve zaviesť kolektívne mechanizmy odškodňovania. Obzvlášť v prípade koncových spotrebiteľov, kde jednotlivé nároky, ako už bolo vyššie uvedené sú príliš malé v porovnaní s nákladmi na ich uplatnenie. Okrem iného je u spotrebiteľov takmer nulová motivácia sporiť sa o tieto nároky, resp. prítomná je prirodzená apatia.

Odporúčanie Komisie v tomto jasne preferuje *opt-in* mechanizmus. Zo zistení Európskej komisie vyplýva, že 13 členských štátov¹⁵ má zavedený výlučne *opt-in* systém kolektívneho vymáhania nárokov v rôznej podobe, v 4 členských krajinách (Belgicko, Bulharsko, Dánsko a Veľká Británia) je možný *opt-in* ako aj *opt-out* režim a dva členské štáty (Holandsko a Portugalsko) zaviedli možnosť kolektívneho vymáhania nárokov *opt-out* režime.

Veľká Británia zaviedla možnosť kolektívnych žalôb v *opt-out* systéme v roku 2015. Práve v tejto krajine súd prvé dve žaloby podané podľa novej právnej úpravy ako *opt-out* v roku 2017 zamietol.

4. Právna úprava *opt-out* a jej aplikácia vo Veľkej Británii

Podľa zákona upravujúceho práva spotrebiteľov z roku 2015 (Consumers Rights Act 2015) je možné s účinnosťou od októbra 2015 podávať *opt-out* žaloby. Na základe tejto právnej úpravy bola menená aj právna úprava hospodárskej súťaže (Competition Act 1998) ako aj procesné pravidlá¹⁶ Súťažného odvolacieho tribunálu (Competition Appeal Tribunal) (ďalej ako „CAT“).

CAT je špecializovaným súdom Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Írska, ktorý je príslušný konať a rozhodovať veci zahŕňajúce oblasť hospodárskej súťaže ako aj hospodárske a regulačné veci. Na základe legislatívy z roku 2015 získal CAT príslušnosť preskúmať aj tzv. „stand alone“ žaloby na náhradu škody, ktorým nepredchádza rozhodnutie úradu na ochranu hospodárskej súťaže, teda CAT môže stanoviť v rámci konania o náhrade škody rozsudkom aj to, či k porušeniu súťažných pravidiel došlo.¹⁷

Pokiaľ ide o vyššie spomínanú smernicu o náhrade škody, tá bola vo Veľkej Británii transponovaná osobitným zákonom z roku 2017.¹⁸

15 AT, FI, FR, DE, EL, HU, IT, LT, MT, PL, RO, ES, SE

16 Konkrétne ide o The Competition Appeal Tribunal Rules 2015 (SI 2015 No.1648)

17 Uvedené v sebe nesie aj smernica o náhrade škody, čo bolo transponované do právnych poriadkov všetkých členských štátov EÚ

18 The Claims in respect of Loss or Damage arising from Competition Infringements (Competition Act 1998 and Other Enactments (Amendment)) Regulations 2017

4.1 Dorothy Gibson v Pride Mobility Scooters¹⁹

Prvou „opt-out žalobou“ v novom režime bol prípad vo veci pani Dorothy Gibson reprezentujúcej žalujúcu stranu proti spoločnosti Pride Mobility Products Limited.

Pani Dorothy Gibson je generálnou sekretárkou organizácie (National Pensioners Convention - „NPC“) zastrešujúcej vyše 1000 dôchodcov vo Veľkej Británii, ktorá sa iniciuje v rôznych otázkach spojených so skupinou starších ľudí (ide zároveň o žalobu v zastúpení).

Spoločnosť Pride Mobility Products Limited je výrobcom mobilných skútrov, ktoré zväčša využívajú starší ľudia s obmedzeným pohybom. Táto spoločnosť bola rozhodnutím britského úradu na ochranu hospodárskej súťaže - Office for Fair Trading (ďalej ako „OFT“) rozhodnutím z 27.3.2014 sankcionovaná za porušenie pravidiel hospodárskej súťaže v podobe dohody obmedzujúcej súťaž. Išlo o dohodu medzi podnikateľom Pride Mobility Scooters o ôsmimi distribútormi, na základe ktorej distribútori nesmeli propagovať on-line predaj skútrov značky Pride za cenu nižšiu ako odporúčaná maloobchodná cena²⁰. Podľa britskej právnej úpravy je toto rozhodnutie o porušení pre CAT záväzné.²¹

V tom čase, teda pred transpozíciou smernice o náhrade škody, stanovoval zákon dvojiročnú lehotu na podanie tzv. „follow on“ žaloby.

Skupina, ktorú zastupovala pani Gibson, bola definovaná ako ktorákoľvek osoba, ktorá si zakúpila nový elektrický vozík/skúter značky Pride vo Veľkej Británii v čase od 1. februára 2010 do 29. februára 2012. Odhadom táto skupina predstavuje 27 000 až 32 000 ľudí. Individuálna škoda bola vyčíslená v maximálnej výške 195 libier, pričom celková žalovaná škoda bola 3,2 milióna libier plus úroky.

19 Rozhodnutie CAT z 31.3.2017 vo veci č.1257/7/7/16

http://www.cattribunal.org.uk/files/1257_Dorothy_Gibson_Judgment_CPO_CAT_9_310317.pdf

20 Išlo o vertikálnu dohodu v rámci tzv. RPM. Termín Resale price maintenance („RPM“) označuje typ vertikálnych dohôd, pri ktorých upstream spoločnosť (dodávateľ) kontroluje alebo obmedzuje ceny (prípadne aj iné podmienky), za ktoré downstream spoločnosť (odberateľ) môže predávať tovary alebo služby obvyčajne koncovému, finálnemu zákazníkovi. Upstream spoločnosť tak obmedzuje možnosť downstream spoločnosti určiť si ceny, za ktoré bude ďalej predávať tovary alebo služby od upstream spoločnosti koncovému zákazníkovi. Upstream spoločnosť je zvyčajne výrobca alebo importér a downstream spoločnosť je zvyčajne distribútor alebo maloobchodník. Pre podmienky ďalšieho predaja platia v hospodárskej súťaži taktiež pravidlá. RPM sa vyskytuje v dvoch základných formách minimálne RPM (je určená minimálna cena ďalšieho predaja) a fixné RPM (je určená pevná cena ďalšieho predaja). Pod RPM spadajú aj „nepriame“ spôsoby fixácie cien – fixácia distribučnej marže, fixovanie maximálnej úrovne zľavy, ktorú môže distribútor dať konečnému zákazníkovi, poskytnutie rabatov alebo úhrada reklamných nákladov distribútorovi pod podmienkou dodržiavania určitej cenovej úrovne, naviazanie predajnej ceny na predajnú cenu konkurentov a pod. (z materiálu PMÚ SR k vertikálnym dohodám.) Za istých podmienok sú takéto praktiky v EÚ zakázané. Vzhľadom na charakter tohto príspevku sa tejto otázke nebudem venovať. Bližšie viď napr. <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/legislation/vertical.html> alebo http://www.antimon.gov.sk/data/files/422_cielove-vertikalne-dohody-pohlad-pmu-sr.pdf

21 Rovnako to upravuje aj zákon č. 350/2016 Z. z. v podmienkach SR

Napriek tomu, že analýze možno podrobiť viacero zaujímavých „hmotnoprávných aspektov“ tohto prípadu, tento príspevok sa zameriava na procesnoprávne skutočnosti, ktoré boli predmetom rozhodovania.

Prípustenie žaloby

Podľa právneho poriadku Veľkej Británie iba tie kolektívne žaloby sú pripustené ku kolektívnemu prejednávaniu, vo veci ktorých vydá CAT príkaz na kolektívne konanie tzv. „collective proceedings order“ (ďalej ako „CPO“)²².

Zákonnými podmienkami na vydanie CPO sú:

- (a) existencia spoločných alebo podobných otázok - právnych a skutkových (tzv. „common issues“); a
- (b) požiadavka na osobu reprezentujúcu skupinu, ktorá musí byť potvrdená súdom na základe toho, že je „správne a rozumné“ pre túto osobu vystupovať v konaní.

Ad (a) Spoločné právne a skutkové otázky

V rámci posúdenia prvej podmienky sa CAT zaoberal navrhnutou metodológiou výpočtu škody, ktorá mala vzniknúť skupine tak, ako bola zadaná.

22 Podľa príslušných ustanovení, cit.: „79.(1) The Tribunal may **certify** claims as eligible for inclusion in collective proceedings where, having regard to all the circumstances, it is satisfied by the proposed class representative that the claims sought to be included in the collective proceedings

- (a) are brought on behalf of an **identifiable class** of persons;
- (b) raise **common issues**; and
- (c) are **suitable** to be brought in collective proceedings.

(2) In determining whether the claims are **suitable** to be brought in collective proceedings for the purposes of paragraph (1)(c), the Tribunal shall take into account all matters it thinks fit, including

- (a) whether collective proceedings are an appropriate means for the fair and efficient resolution of the common issues;
- (b) the costs and the benefits of continuing the collective proceedings;
- (c) whether any separate proceedings making claims of the same or a similar nature have already been commenced by members of the class;
- (d) the size and the nature of the class;
- (e) whether it is possible to determine in respect of any person whether that person is or is not a member of the class;
- (f) whether the claims are suitable for an aggregate award of damages; and
- (g) the availability of alternative dispute resolution and any other means of resolving the dispute, including the availability of redress through voluntary schemes whether approved by the CMA under section 49C of the 1998 Act or otherwise.

(3) In determining **whether collective proceedings should be opt-in or opt-out proceedings**, the Tribunal may take into account all matters it thinks fit, including the following matters additional to those set out in paragraph (2)

- (a) the strength of the claims; and
- (b) whether it is practicable for the proceedings to be brought as opt-in collective proceedings, having regard to all the circumstances, including the estimated amount of damages that individual class members may recover.” .

CAT vo svojom rozhodnutí uviedol, že vydanie CPO by malo byť procesom prísny a dôkladným, pričom súd nemôže jednoducho akceptovať čokoľvek, čo uvedie žalobca. Avšak vzhľadom vecné námietky ohľadne vyčíslenia škody súd taktiež uviedol, že na rozdiel od USA²³, kde vo veci CPO ide už o pomerne nákladný a dôležitý proces s vypočutím svedkov a podrobným skúmaním, CAT sa v rozsudku vyjadril, že tento proces pripustenia žaloby „sa hlási“ v Británii skôr ku kanadskému prístupu, podľa ktorého by tento proces nemal byť sám o sebe skúmaním veci samej, sprístupňovanie dôkazov by nemalo byť vôbec nariadené, ak, tak iba v obmedzenom rozsahu, pojednávania by mali byť krátke a malo by sa uskutočniť v rámci mesiacov od podanej žaloby.²⁴

CAT odkázal na rozhodnutie kanadského súdu vo veci *Pro-Sys Consultants Ltd v Microsoft Corp.* [2013] SCC 57, kde kanadský súd okrem iného uvádza²⁵, že metodológia na ktorej sa zakladá výpočet škody v žalobe, preukázanie prenesenia zvýšenia ceny, a tzv. „common issues“ – spoločné otázky v kolektívnej žalobe sa musia zakladať nielen na teoretických a hypotetických predpokladoch, ale na skutočnostiach v konkrétnej veci. Taktiež musia byť predložené dôkazy o existencii a dostupnosti dát, na ktorých sa analýzy zakladajú.

V konkrétnej veci boli predložené ekonomické analýzy jednej aj druhej strany. Pojednávanie bolo uskutočnené v troch dňoch. CAT nevypočul všetkých expertov, iba autora analýzy žalobcu.

CAT po uvážení argumentov napokon dospel k záveru, že metodológia výpočtu škody v žalobe bola postavená ako škoda, ktorá bola výsledkom „plošnej politiky“ žalovaného, čo by znamenalo, že by bola rovnaká v prípade, keby sa dohodol jeden distribútor so žalovaným, ako aj osem distribútorov, čo by nebolo správne. V konkrétnom prípade nie je možné zistiť, koľko ďalších porušení nastalo v dôsledku prístupu/politiky žalovaného²⁶. Skutočnosť, že porušenie nastalo v dôsledku politiky žalovaného, však neznamená, že ujma spôsobená týmto porušením sa rovná ujme spôsobenej touto politikou žalovaného. CAT prihliadol na skutočnosť, že ide

23 Podľa príručky Americkej advokátskej komory (The American Bar Association's Antitrust Class Action Handbook (2010)): „*Modern class certification proceedings routinely involve long evidentiary proceedings preceded by massive discovery efforts, expert economists, and Daubert motion practice. Filing an antitrust case as a class action and properly following through with a motion with any reasonable chance of success should be expected to be a multi-year, multi-million dollar proposition.*”.

24 Vid' body 102 až 105 rozsudku

25 “*In my view, the expert methodology must be sufficiently credible or plausible to establish some basis in fact for the commonality requirement. This means that the methodology must offer a realistic prospect of establishing loss on a class-wide basis so that, if the overcharge is eventually established at the trial of the common issues, there is a means by which to demonstrate that it is common to the class (i.e. that passing on has occurred). The methodology cannot be purely theoretical or hypothetical, but must be grounded in the facts of the particular case is question. There must be some evidence of the availability of the data to which the methodology is to be applied.*”

26 Je dôležité uviesť, že žalobca monitoroval, ako jeho zákaz reklamovať on-line nižšiu cenu ako odporúčanú, distribútori dodržiavajú.

o *follow on*, nie *stand alone* žalobu, a teda nemôže ísť nad rámec toho, čo bolo stanovené rozhodnutím OFT²⁷.

Uvedené zodpovedá všeobecne záverom plynúcich z rozhodnutí úradov na ochranu hospodárskej súťaže, ktoré vo svojich rozhodnutiach poukazujú a hodnotia dopady na úroveň súťaže, čo automaticky neznamená, že táto ujma predstavuje zároveň ujmu individuálnu, resp. kolektívnu, vo vzťahu ku konkrétnej skupine subjektov. Súd tak vypočutím experta zo strany žalobcu zistil, že je možné použiť aj inú metodológiu, pričom (napriek námietke žalovaného) povolil žalobcovi úpravu žaloby.

CAT sa však vyjadril aj k ostatným otázkam prípustnosti žaloby. V rámci **vhodnosti** posudzovanej žaloby CAT dospel k záveru, že zohľadňujúc veľkosť, povahu skupiny, ako aj výšku ujmy, ktorú utrpeli individuálne osoby je zrejmé, že by nebolo vhodné z pohľadu nákladov a účinku, ani rozumné, podávať žaloby inak ako kolektívne. Žalovaný namietal, že prihliadnuc na výšku individuálnych nárokov a náklady, ktoré so sebou prinesie konanie, pričom náklady na analýzy môžu vzrásť, nie je spor vhodný. CAT pripustil, že môže byť dôvodné túto námietku skúmať neskôr v konaní, avšak kým CAT nevykoná úplné posúdenie, nie je možné určiť celkovú škodu.

Z hľadiska **sily prípadu** CAT poukázal na rozhodnutie OFT, ktoré predchádzalo žalobe a na skutočnosť, že toto porušenie malo za následok zvýšenie cien. Prípad preto nemožno hodnotiť ako „slabý“ (*weak claim*).

CAT zdôraznil, že skutočné ťažkosti vidí v preukázaní metodológie v rámci „common issues“, a pokiaľ budú tieto prekonané, žaloba by mala byť pripustená.

Ad (b) Osoba reprezentujúca skupinu (*class representative*)

V rámci hodnotenia zákonných podmienok, či konkrétna osoba je vhodná, CAT skúmal splnenie zákonných podmienok, konkrétne, či (a) osoba bude konať férovo a adekvátne v záujme členov skupiny; (b) nemá, vo vzťahu k spoločným otázkam skutkovým a právnym materiálny konflikt so záujmami členov skupiny; a okrem iného....(d) bude schopná pokryť náklady žalovaného, ak by CPO bolo CAT v konaní nariadené.

CAT vyhodnotil, že pani Gibson nie je členom žalujúcej skupiny, sama si nezakúpila mobilný skúter. Ďalej hodnotil jej pôsobenie v organizácii prezentujúcej záujmy starších ľudí, pričom poukázal, že je známou tvárou rôznych kampaní, stretáva sa so zástupcami vlády a pod. Aj keď sama zrejme nebude rozumieť všetkým právnym otázkam prejednávanej veci, má k dispozícii právnych zástupcov, pričom CAT nemal pochybnosť, že bude vedieť porozumieť a vyhodnotiť ich právne rady

27 Uvedené je zjednodušením záverov súdu. Samotné posúdenie prístupu k vyčísleniu škody tvorí rozsahom značnú časť rozsudku a súvisí so samotným posúdením dohody obmedzujúcej súťaž a skutkovými okolnosťami prípadu. Vzhľadom na rozsah nie je priestor sa týmto otázkam podrobnejšie venovať.

v záujme členov skupiny. Taktiež sa nepreukázalo, že by pani Gibson, alebo organizácia NPC, mali záujmy v konflikte so záujmami členov skupiny.

Pokiaľ ide o pokrytie nákladov konania, v Británii v prípade *opt-out* žaloby, nie sú povolené tzv. „contingency fees“. Podľa vyššie citovanej správy DG JUST v 9 členských štátoch sú povolené rôzne obdoby „contingency fees“²⁸ v rozpätí od 15% v Slovinsku (v zmysle rozpracovaného legislatívneho návrhu) až po max. 50% vo Veľkej Británii (v prípade *opt-out* režimu však sú tieto odmeny v Británii zakázané). V ostatných štátoch sú v prípadoch kolektívnych žalôb upravené „contingency fees“ inak.

Vo Veľkej Británii je však pripustené financovanie inou stranou, čo bolo aj v konkrétnom prípade. Ani pani Gibson, ani NPC nemali prostriedky na pokrytie nákladov konania. Žalobca odhadol a zabezpečil financovanie sporu treťou stranou vo výške 1,08 milióna libier ako možných nákladov protistrany ako aj nákladov žalobcu, v prípade neúspechu žaloby. Spoločnosť Pride vyčíslila na účely konania svoje náklady vo výške cca 1,4 milióna libier. Žalobca spochybňoval rôzne položky v „rozpočte“ žalovaného. CAT neskúmal tieto jednotlivito, ale uzavrel, že v tejto fáze nevidí dôvod, prečo by náklady žalovaného mali výrazne prevyšovať náklady žalobcu, ktoré žalobca vyčíslil vo výške menej ako milión libier, o to viac, keď spoločnosť Pride, resp. jej konzultanti a analytici už vykonávali analýzy k prípadu v administratívnom konaní pred OFT, a preto CAT dospel k záveru, že vo vzťahu k preukázaniu schopnosti pokrytia nákladov konania nevidí dôvod na zamietnutie žaloby.

V prípade bola vznesená aj námietka nemožnosti priznania CPO z dôvodu retroaktivity. Žalovaný argumentoval jednak tým, že uvedená žaloba je prípustná podľa legislatívy účinnej od 1. októbra 2015, pričom škoda mala vzniknúť v čase porušenia, teda v rokoch 2010 až 2012. Ani v čase porušenia, ani v čase konania pred OFT, neexistovala možnosť podať *opt-out* kolektívnu žalobu proti takémuto konaniu, a teda okrem retroaktivity je to v nesúlade s princípmi právnej istoty a legitímnych očakávaní, ako základnými princípmi EÚ práva, a taktiež v rozpore s právami garantovanými Chartou základných práv EÚ. Žalovaný taktiež argumentoval, že pokiaľ by vedel, že bude prijatá taká legislatíva, podal by proti rozhodnutiu OFT odvolanie. Po vlastnej analýze CAT neuznal ani jeden z týchto argumentov. Okrem rozsiahlej analýzy retroaktivity a ochrany práv poukázal na skutočnosť, že ide o procesnú úpravu, ako aj na skutkové okolnosti, a to, že táto legislatíva bola prijímaná v čase, kedy bolo otvorené konanie pred OFT vo veci dohody obmedzujúcej súťaž, teda v čase, kedy žalovaný mohol zvažovať podanie odvolania prebiehala o legislatíve celkom verejná a živá diskusia, o ktorej moli prinajmenšom jeho právni poradcovia vedieť.

28 Podľa správy DG JUST citovanej vyššie, rozdiel medzi tzv. „contingency fees“ a „performance fees“ je ten, že v prípade „performance fees“ má advokát nárok na odmenu aj keď prípad „prehrá“, v prípade výhry dostane zaplatené viac (success fee). V prípade contingency fees dostáva odmenu len v prípade úspešnosti prípadu (výhry). Podľa DG JUST však oboje majú rovnaký efekt, preto ich neodporúča zavádzať, aj keď samotné odporúčanie „performance fees“ nezakazuje; môžu totiž povzbudzovať nepotrebné žaloby na nereálne sumy, pokiaľ sa odmena vyrátava ako percento z dosiahnutého úspechu.

4. 2 Walter Hugh Merricks CBE proti MasterCard

Žaloba proti MasterCard bola *opt-out* (a *follow on*) žalobou na náhradu škody vo výške 14 miliárd libier.

Žaloba sa odvoláva na zistené porušenie čl. 101 Zmluvy o fungovaní EÚ, teda dohodu obmedzujúcu súťaž, v rozhodnutí Európskej komisie z 19. decembra 2007, ktoré bolo potvrdené Súdny dvorom vo veci C-382/12P²⁹. Pokiaľ ide o samotné porušenie, to spočívalo v schéme, ktorú zaviedla spoločnosť MasterCard, a podľa ktorej boli určované takzvané mnohostranné výmenné poplatky (ďalej len „CMI“) uplatňované v rámci systému platieb uskutočnených prostredníctvom kariet MasterCard, ktoré sú v rozpore s právom hospodárskej súťaže. CMI sa rovnajú zlomku ceny transakcie platobnou kartou, ktorý si ponechávala banka - vydavateľ platobnej karty. Hodnota zodpovedajúca CMI bola následne prenesená na obchodníkov vo všeobecnejšom rámci poplatkov, ktoré im banka - vydavateľ platobnej karty fakturovala za používanie platobných kariet. Európska komisia rozhodla, že účelom CMI bolo stanovovať minimálnu výšku poplatkov fakturovaných obchodníkom a z tohto dôvodu tieto predstavujú obmedzenie hospodárskej súťaže prostredníctvom cien³⁰.

Skupina poškodených bola definovaná ako „individuálne osoby, ktoré medzi 22. májom 1992 a 21. júnom 2008 zakúpili tovary a/alebo služby od obchodníkov v Spojenom kráľovstve, ktorí akceptovali platbu kartou MasterCard a tieto osoby mali zároveň pobyt v Spojenom kráľovstve aspoň v trvaní troch mesiacov a súčasne mali vek 16 a viac rokov“.

Žaloba pochopiteľne vychádzala z úvahy prenesenia týchto poplatkov (alebo ich časti), ktoré znášali obchodníci na fyzické osoby. Toto konštatovala aj Európska komisia vo svojom rozhodnutí, na ktoré sa žaloba odvolávala.

Žalobu podával pán Walter Merrick, ktorý bol kedysi ombudsmanom pre finančné záležitosti.

Aj v tomto prípade sa prejednávala otázka spochybnenia reprezentujúcej osoby a otázka splnenia podmienky pokrytia nákladov. Súd zamietol tieto námietky. Pokiaľ ide o osobu pána Merricka, nebola tu podľa CAT pochybnosť, že bude konať nezávisle a v najlepšom záujme členov poškodenej skupiny. Pokiaľ ide o pokrytie nákladov, MasterCard vyžadovalo preukázanie krytia až vo výške 10 miliónov libier, čo CAT zamietol ako nepodložené, navyše MasterCard ani nepredložil svoj predpokladaný rozpočet k sporu.

Pán Merrick preukázal krytie taktiež prostredníctvom tretej osoby, pričom predmetom posúdenia boli aj konkrétne ustanovenia zmluvy (išlo o financovanie z USA, preto obsahovala princípy tam zaužívané). Napríklad sa posudzovalo ustanovenie, podľa ktorého časť nákladov mala byť podľa zmluvy uhradená aj z nerozdelennej časti sumy priznanej náhrady škody. Podľa pravidiel by totiž CAT mohol nari-

29 Rozsudok Súdneho dvora (tretia komora) z 11. septembra 2014 vo veci C-382/12P MasterCard Inc. a i. proti Európskej komisii, ECLI:EU:C:2014:2201

30 <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-09/cp140122sk.pdf>

adiť tieto priznať charite. CAT zdôraznil, že je zrejme (s ohľadom na zákaz *contingency fees*), že mnohé žaloby budú závisieť od financovania treťou stranou a to nemôže byť dosiahnuté niekedy bez toho, že „reprezentant“ kolektívnej žaloby bude znášať podmienenú zodpovednosť za náklady tretej strany, ktoré môžu byť uhradené aj z nerozdelenej časti náhrady škody, pokiaľ bude prisúdená. Okrem toho, žalobca preukázal v konaní, že dohoda o financovaní môže byť v problematickej časti zmenená, pričom CAT zmenu povolil.

Najproblematickejšie však aj v tomto prípade bolo preukázanie skutočností v rámci hodnotenia existencie „rovnakých alebo podobných skutkových a právnych otázok“- tzv. „*common issues*“. Predmetom boli teda opätovne ekonomické otázky týkajúce sa spôsobu výpočtu škody, prenesenia zvýšenia ceny, resp. metodológie použitej v prípade.

CAT sa nestotožnil s navrhnutou metodológiou žalobcu a nevydal príkaz CPO na základe žalobného návrhu.

5. Závery

Z rozhodnutí britského CAT vyplýva, že príprava žaloby o náhradu škody bude pomerne náročným procesom. Súd totiž jasne uviedol, že sa nemožno spoľahnúť len na teoretické a hypotetické predpoklady, ale svoje tvrdenia je potrebné podložiť expertnými analýzami založenými na reálnych dátach. Aj keď sa v rozsudku uvádza, že proces vydania príkazu CPO, nemá byť sám o sebe zdĺhavý, z rozhodnutí vyplýva, že súd sa podrobne zaoberal jednotlivými argumentmi ekonomických analýz.

S ohľadom na odporúčania Európskej komisie vo veci kolektívnych systémov uplatnenia náhrady škody je zrejme, že napriek úprave v odporúčaní Komisie, ktorá je v prospech *opt-in* schém, obava zo zneužitia práva na náhradu škody a neodôvodneného uplatňovania nárokov sa zatiaľ nepotvrdila. Naopak, evidentnou je náročnosť tohto druhu sporov a potreba úpravy mechanizmov, ktoré umožnia získať žalobcom dôkazy potrebné na preukázanie ich tvrdení, a to najmä na vykonanie potrebných ekonometrických výpočtov. Na účely náhrady škody spôsobenej porušením pravidiel hospodárskej súťaže máme aj v právnom poriadku SR zakotvenú v dôsledku transpozície smernice o náhrade škody možnosť sprístupňovania dôkazov³¹, čo je nepochybne dôležitým inštitútom v spore. To sa však na tzv. „predsúdnu fázu“ konania nevzťahuje. Prípady z praxe britského CAT ukazujú, že v istej miere na „presvedčenie“ sudcu o dôvodnosti žaloby bude pre žalobcu potrebné získať dôkazy aj zo strany žalovaného. Ak nie v predsúdnej fáze, potom by to malo byť umožnené aj

31 Ust. § 11 a nasl. zákona č. 350/2016 Z. z. o niektorých pravidlách uplatňovania nárokov na náhradu škody spôsobenej porušením práva hospodárskej súťaže a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v znení neskorších predpisov. Vzhľadom na prechodné ustanovenia zákona si ešte na „prvú“ reálnu aplikáciu budeme musieť počkať. Právna úprava sa totiž vzťahuje až na nároky na náhradu škody, ktorá vznikla po 26.12. 2016.

v počiatočnej fáze prípadu, resp. žaloba by bez umožnenia prístupu k relevantným dátam na uskutočnenie potrebných analýz, nemala byť zamietnutá.

Napokon, samotná Európska komisia vo svojej nedávnej správe pripúšťa³², že *opt-out* režim môže byť v niektorých prípadoch vhodnejší.

Podľa zverejnených legislatívnych plánov Európskej komisie na rok 2018 by sme sa už v prvom polroku mali dozvedieť, ako bude vyzeráť najbližší návrh úpravy ochrany spotrebiteľských záujmov a či zmeny v Smernici 2009/22/ES na súdne príkazy na ochranu spotrebiteľských záujmov prinesú aj očakávanú úpravu kolektívnych žalôb. Vzhľadom na už existujúce mechanizmy a výsledky ich aplikácie v niektorých štátoch možno dôvodne diskutovať aj o odklone od pôvodne vytýčených zásad v odporúčaní výlučne v prospech *opt-in* režimu.

Použitá literatúra a prípady:

1. Dorothy Gibson proti Pride Mobility Products Limited [2017] CAT 9
2. Walter Hugh Merricks proti MasterCard [2017] CAT 16
3. Pro-Sys Consultants Ltd proti Microsoft Corp. [2013] SCC 57 (Kanada)
4. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 20. septembra 2001, C-453/99 Courage a Crehan
5. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 13. júla 2006, spojené prípady C-295/04 až C-298/04 Manfredi
6. Biela kniha o žalobách o náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel ES {SEK(2008) 404 SEK (2008) 405 SEK (2008) 406}
7. Zelená kniha - Žaloby o náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel ES {SEK(2005) 1732}
8. Zelená kniha o kolektívnom uplatňovaní nárokov spotrebiteľov na nápravu. 2008 (KOM(2008) 794)
9. Zborník – Kolektívne uplatňovanie nárokov. Bratislavské právnické fórum 2016
10. Study on national procedural laws and practices and their impacts on the protection of consumers under EU consumer law: Second Strand – „Procedural Protection of Consumers“. Konzorcium univerzít, Európska komisia, Max Planck Institute, jún 2017 JUST/2014/RCON/PR/CIVI/0082

32 Str. 13 vyššie citovanej správy: „On the other hand, the „opt-out“ principle could be considered a more effective approach and may be justified where the protection of collective interests appears necessary but the explicit consent of affected persons is difficult to obtain, e.g. in domestic consumer cases with low individual damages not incentivising the exercise of an „opt-in“ but with high accumulated damages.“.

11. Report on International Experiences with Class Actions and Private Enforcement. DAF/COMP/WP3(2017)3. OECD, december 2017

GROUP ACTIONS UNDER SWEDISH LAW

Andreas Ruthberg Sällquist, LL.M.
Stockholm University, Faculty of Law
andreas-ruthberg@hotmail.com

1. Introduction

In 1991, the Swedish Government commissioned the Justice Department to investigate if it was possible to improve the ability to bring, before courts, claims that are common or similar to a larger group of people. The investigation resulted in the Swedish Government Official Report 1994:151¹, which concluded that the existing system of litigation did not make it possible to combine the need for mass action with the requirement of an expeditious, inexpensive and uncomplicated procedure, and that rules must be introduced into Swedish law permitting representative actions in court.² In 2002, the Government presented a bill³ with a proposal for new legislation enabling group actions. The Government bill stated, *inter alia*, the following reasons for introducing this new type of action (translated from Swedish):

“The Swedish legal system is built on the fact that it is possible to enforce rights under different areas of law before court. A trial is however not an end of a purpose. The realistic possibility to bring an action before court constitutes the ultimate guarantee that the rights of individuals on e.g. areas of environmental and consumer right law do not just stay on a piece of paper. Individuals must have a realistic access to justice. Against this background, the eyes should be directed against the representative process, the group action. Such a process gives the court better opportunities to widen the balance of interests and prevents the occurrence of conflicting decisions. This benefits the creation of precedents. From a procedural economic perspective, the representative process can bring benefits where trials currently are being conducted individually. The group action, as already mentioned, also have a restorative task to fill by providing compensation to more people. Finally, the new form of process has a preventive, action-directing function.”⁴

The Group Proceedings Act (2002:599) eventually entered into force on January 1, 2003. The Group Proceedings Act does not exhaustively regulate the processing of group proceedings however. The rules in the Group Proceedings Act

1 Available in full (parts A, B and C) at the webpage of the National Library of Sweden. Available at: <http://regina.kb.se/sou/>.

2 Swedish Government Official report 1994:151, part A, p. 81. For more on the need of reform and the proposal, see NORDH, R.: Group actions in Sweden: Reflections on the purpose of civil litigation, the need for reforms, and a forthcoming proposal. In: *Duke Journal of Comparative & International Law* [vol 11:381].

3 Government Bill 2001/02:107.

4 *Ibid*, p. 25.

must be read in conjunction with the Code of Judicial Procedure⁵, the main body of Swedish legislation regulating the judicial process before court. Where the Group Proceedings Act lacks rules regarding a procedural matter, the Code of Judicial Procedure should be consulted.⁶ Where the Code of Judicial Procedure and the Group Proceedings Act contains divergent rules, the Group Proceedings Act has priority as *lex specialis*.

This paper gives a short outlook on some of the central provisions in the Group Proceedings Act and the legislator's consideration and motives for them. Hopefully it gives some (basic) insight into the Swedish regulation of the group action.

2. Defining a group action and group proceeding

First, the Group Proceedings Act defines the terms *group action*, *group proceeding* and *group*.

A *group action* means an action that a plaintiff brings as the representative of several persons with legal effects for them, although they are not parties to the case.⁷

Group proceedings are proceedings where a group action is brought.⁸

The *group* means the persons for whom the plaintiff brings the action. At the initial stage of the group proceeding, the group will consist of the persons identified in the application of summons to the court, but not finally decided until after the expiration of the time for the group members to notify that they wish to be covered by the group action.⁹

With respect to group actions, the main boundary that must be drawn is the one in relation to the possibility to *joinder* cases.¹⁰ Joinder of cases is possible where, in similarity with a group action, several persons have initiated a claim against the same defendant.¹¹ Unlike the group action, however, each person is considered a plaintiff and independent party against the opposing defendant.¹² This means that each person is considered a party for the purpose of the proceedings and carries full cost liability.

5 Code of Judicial Procedure (SFS 1942:740) (sw. *Rättegångsbalken*) available in English at <http://www.government.se/government-policy/judicial-system/the-swedish-code-of-judicial-procedure/>.

6 Section 2 of the Group Proceedings Act.

7 Section 1 of the Group Proceedings Act.

8 Section 2 of the Group Proceedings Act.

9 (n 5) p. 138.

10 See ch. 14 of the Code of Judicial Procedure.

11 Ch. 14 Section 2 of the Code of Judicial Procedure.

12 Ch. 14 Section 8 of the Code of Judicial Procedure.

3. The initiation of a group action

A group action is initiated by submitting a written application of summons to a competent court. The application either initiates a new case with the court, or seeks to transform an already pending case from a personal action into a group action.¹³

A group action may be brought:

1. in relation to claims that can be dealt with by a general court in accordance with the rules contained in the Code of Judicial Procedure on civil cases; and
2. in accordance with special provisions contained in the Environmental Code.

Claims that could be subject to a group action could for example be price reduction owing to a faulty product or damages owing to unfair contractual terms in an insurance agreement. Whilst the consumer law area might seem the most obvious application of the group action, the Group Proceedings Act is not limited to it. Actions that are brought before a general court but that are appealed to a court which can only adjudicate in particular cases are however not covered by the Group Proceedings Act. As a consequence, labor law claims cannot be brought as a group action under the Group Proceedings Act.¹⁴

The persons who can bring a group action are limited to the following:

1. a natural person who, or legal entity that, himself, herself or itself has a claim that is subject to the action (a *private group action*);¹⁵
2. a not-for-profit association that, in accordance with its rules, protects consumer or wage-earner interests in disputes between consumers and a business operator regarding any goods, services or other utility that the business operator offers to consumers (an *organization action*);¹⁶ or
3. an authority that, taking into consideration the subject of dispute, is suitable to represent the members of the group. The Government decides which authorities are allowed to institute public group actions (a *public group action*).¹⁷

As can be concluded from the wording of Sections 4, 5 and 6 of the Group Proceedings Act, an organization action or public group action does not require that the plaintiff itself has a claim subject to the action.

13 Section 10 of the Group Proceedings Act.

14 (n 5) p. 139. The inquiry suggested that it should be possible to bring group actions in cases under the (now old) Equality Act, but it was not included in the Government bill, see (n 5) pp. 131-133.

15 Section 4 of the Group Proceedings Act.

16 Section 5 of the Group Proceedings Act.

17 Section 6 of the Group Proceedings Act. Currently, the authorities empowered to bring a group actions are the Consumer Ombudsman and the Environmental Protection Agency.

Competent court

Only the district courts specifically designated by the Government can process cases under the Group Proceedings Act.¹⁸ The motives for only making certain district courts competent to process group actions were twofold.

First, a group action will in most cases be more time, work and cost demanding than a regular action, and thus cumbersome on the court. To ensure that the group action, and the other cases processed at the court at the time, is handled with the proper care, the court must have sufficient resources and personnel. Small district courts may not have the resources and personnel required.

Secondly, the legislator envisioned that concentrating group actions to certain district courts would allow these courts to develop particular routines for processing group actions, eventually leading to more efficient processing of future group action cases.¹⁹

To make sure that there is reasonable access to a competent court across the country, there must be at least one competent district court in each county.²⁰ If the district court where a group action is brought is not competent to deal with the group action, the application of summons is to be transferred to the court that is competent.²¹ Similarly, when a plaintiff requests that a pending claim is transformed into a group proceeding, and the court where the claim is processed is not competent to process a group proceeding, the court shall transfer the application to a competent court.²²

The prerequisites for allowing a group action

The intention of the group action was not that it is supposed to replace the personal action in cases where the personal action is the more suitable option. Group actions are generally cumbersome, lengthy processes, which expose both the defendant and the court to additional costs in contrast to a personal action. As argued by some during the referrals, a group action may also expose the defendant to increased bad-will, under the assumption that a group action attracts more media attention than a regular action,²³ and concerns were raised that the group action institute would be used for legal-blackmailing.²⁴ The group action should be limited to the instances where it is the most appropriate form to bring the action.

Since a group action is a representative process, where most, if not all, group members remain passive, the legislator also believed that it was necessary that the

18 Section 3 of the Group Proceedings Act.

19 (n 5) p. 49.

20 Ibid. p. 50.

21 Section 20 a of the Code of Judicial Procedure.

22 Section 10, paragraph 3 of the Group Proceedings Act.

23 (n 5) p. 29.

24 (n 5) pp. 29-30. These considerations would mainly be the topic of concern in private group actions, since only in private group actions does the plaintiff have a claim of its own.

plaintiff was deemed suitable to represent the members of the group in the case. Thus, for the insurance of the group members, the plaintiff should not have an interest in the substantive matter that is contradictory to the interest of one or some of the group members – the plaintiff must be expected to pursue all group members' claims with the same consideration.²⁵ Furthermore, for the insurance of the defendant, the plaintiff should be expected to be able to bear running costs during the proceedings, and be able to fulfill an eventual cost liability to the defendant.²⁶

In light of, *inter alia*, the considerations above, Section 8 of the Group Proceedings Act specifies specific prerequisites, in addition to the general prerequisites in the Code of Judicial Procedure, for allowing a group action. The competent court where the action is initiated assess whether the requirements are fulfilled before allowing the action. A group action may only be considered by the court if

1. the action is founded on circumstances that are common or of a similar nature for the claims of the members of the group, e.g. it is the same accident or faulty product,²⁷
2. group proceedings do not appear to be inappropriate owing to some claims of the members of the group, as regards grounds, differing substantially from other claims
3. the larger part of the claims to which the action relates cannot equally well be pursued by personal actions by the members of the group, e.g. when the number of group members is so large that coordinating personal actions would be challenging,²⁸
4. the group, taking into consideration its size, ambit and otherwise is appropriately defined, i.e. the group is identified to the extent that the court can decide whether the other prerequisites are fulfilled and further take the actions required for the continued processing of the group action, and
5. the plaintiff, taking into consideration the plaintiff's interest in the substantive matter, the plaintiff's financial capacity to bring a group action and the circumstances generally, is appropriate to represent the members of the group in the case.

Where there already is a personal action pending, and the plaintiff applies to transform the proceedings to a group action, transformation may only be granted if the defendant consents to it or if it is manifested that the advantages with group proceedings outweigh the inconvenience that such proceedings may entail for the defendant.²⁹

25 (n 5) p. 146. These considerations are mainly the topic of concern in private group actions, since only private group actions are the group actions where the plaintiff has a claim of its own.

26 Ibid, p. 147.

27 Ibid, p. 143.

28 Ibid, p. 145.

29 Section 10 of the Group Proceeding Act.

Naturally, a transformation into a group action is easier to attain during the earlier stages of the procedure rather than at its final stages.³⁰

Contents of the application

The application for summons which initiates the group proceedings before the court, or which requests that a personal action is transformed to a group action, must be in written form. The application for summons must contain the information required by applications for summons in general under the Code of Judicial Procedure, including a distinct claim and a detailed account of the circumstances invoked as the basis of the claim.³¹ This is the case also where the plaintiff seek to transform an already pending personal action, even though there already is an application for summons.³²

Furthermore, in order for the court to be able to determine whether the prerequisites under Section 8 of the Group Proceedings Act are fulfilled, the application for summons must contain additional information. This is regulated in Section 9 of the Group Proceedings Act. According to Section 9, the application for summons shall contain details concerning

1. the group to which the action relates,
2. the circumstances that are common or similar for the claims of the members of the group,
3. the circumstances known to the plaintiff that are important for the consideration of only some of the claims of the members of the group, and
4. other circumstances that are important for the issue of whether the claims should be processed as group proceedings.

The second paragraph of Section 9 states that as a general rule, the group members should be identified with name and addresses. Exemption may be made when this information is unnecessary for the processing of the case. This may be for example when the group members can be notified via the attorney. Whether or not the group members are identified by name and address, the information must be precise enough so that the court is able to distinguish the group sufficiently enough in order to continue the processing of the case, including determining whether the prerequisites in Section 8 are fulfilled.³³

Where there already is a personal action pending, and the plaintiff applies to transform the proceedings to a group action, the application shall be served to the

30 Ch. 42 Section 2 of the Code of Judicial Procedure.

31 Ch. 42 Section 2 of the Code of Judicial Procedure.

32 (n 5) p. 150.

33 Ibid, p. 147.

defendant for views, unless the application is manifestly unfounded in which case the court may immediately reject the application instead of transferring it.³⁴

4. The group representative

We have already found that for the insurance of the defendant and the group members, the *plaintiff* must be suitable to represent the members of the group in the case. The Group Proceedings Act however further requires that a private group action or an organization action is brought through an attorney who is an advocate. Only when there are special reasons to, the court may allow the action to be brought without an attorney or through an attorney who is not an advocate.³⁵ There may be reasons for making exceptions to the general rule with account to the extent and nature of the action, and of the plaintiff's or the representative's qualifications and experience. An example of the latter is that the action is brought by someone who himself is a lawyer accustomed to act as a representative.³⁶

The reasons for requiring an attorney to represent the group, and that the attorney is an advocate, were the following. Though the Group Proceedings Act does not require that the plaintiff has legal knowledge, it can be assumed that a group action requires a considerable effort to pursue. Already at the pre-procedural stage, actions may need to be taken in order to clarify issues, determining a suitable group, negotiating with the defendant and organizing the group. These tasks are assumed to be outside of what an individual can manage without the help of an attorney, and to ensure that these tasks are seen to in a legally secure manner, the group is required to be represented by an attorney.³⁷ Requiring that the attorney is an advocate is an additional safeguard for the passive group members³⁸, and also helps to prevent unwarranted claims aiming to force the defendant into an unfavorable settlement since advocates are subject to the disciplinary rules of the Swedish Bar Association.³⁹

5. The group and the status of the group members

After the court has decided to allow the application of summons related to the group action, it shall notify the members of the group of the proceedings.⁴⁰ To provide group members the notification is mandatory,⁴¹ but the form of the notice is not specified – the notice is to be made in the manner considered appropriate by the court.⁴² Traditional mail may be an appropriate manner, but the court could

34 Section 10, paragraph 2 of the Group Proceedings Act.

35 Section 11 of the Group Proceedings Act.

36 (n 5) p. 151.

37 *Ibid.*, p. 57.

38 *Ibid.*

39 *Ibid.*, p. 31.

40 Section 13 of the Group Proceedings Act.

41 Government Bill 2001/02:107, p. 151.

42 Section 50 of the Group Proceedings Act.

also consider using less traditional manners such as announcements per radio or television, flyers or local ads.⁴³ The notice shall contain the information outlined in Section 13 of the Group Proceedings Act, including the date before which he or she must notify the court that he or she wishes to be included in the group action.

While passive group members are not considered parties to a group action, they may be treated as parties to limited extent as described in Section 15 of the Group Proceedings Act.

Section 29 of the Group Proceedings Act states that the court's determination in group proceedings has a legal force in relation to all the members of the group, who are subject to the determination. The court's determination thus prevents a group member from initiating a new personal action or group action in relation to the same subject matter.

The opt-in requirement

Section 14 of the Group Proceedings Act states that a member of the group who does not give notice to the court in writing, within the period determined by the court, that he or she wishes to be included in the group action shall be deemed to have withdrawn from the group. Note that until now no action has been required from a group member who is not the plaintiff.

The Swedish Group Proceedings Act thus stipulates an opt-in solution, instead of an opt-out solution, where a person is considered to be a member of the group, unless they notify the court of his or her withdrawal. Whether to utilize the opt-in or opt-out solution was discussed at length in the Government Bill.⁴⁴ Two of the arguments for an opt-in solution were:

1. that it is unfair that the court's final decision has effect for a group member, who has not actively made a choice to be part of the group, and
2. that processing a group action for a number of passive group members, who do not intend to enforce the final decision anyway is a waste of resources.

As an interesting note, all foreign legislation consulted during the official investigation utilized an opt-out solution.⁴⁵

Note that a person who initially has been a group member, but who has been deemed to have withdrawn from the group, is not subject to the legal force of the court's final decision in the proceedings and therefore remains free to initiate an action in relation to the same subject matter.

43 (n 5) p. 181.

44 Ibid. pp. 63-66.

45 Swedish Government Official report 1994:151, part B, p. 162.

6. Allocation of litigation costs

In the Swedish procedural system, the general rule is that the losing party is liable to compensate the winning party its litigation costs.⁴⁶ Considering that lawyers are expensive and that court proceedings tend to take their due time, the risk of being liable for the counter-party's litigation costs alone may dissuade a person from initiating a claim before court, even if the claim is warranted. Naturally, this risk is greater where the potential winnings from the claim are small in relation to the sum of the potential litigation costs.

A group action is supposed give group members the opportunity to have their claim tried without cost risk.⁴⁷ Section 33 of the Group Proceedings Act therefore states that passive group members as a general rule are without liability for any costs.

There are two exceptions to this rule:

1. If the defendant has been ordered to compensate the plaintiff for litigation costs and cannot pay, the members of the group affected are liable to pay these costs. Each member of the group is only liable for their share of the costs and is not liable to pay more than he or she has gained through the proceedings;⁴⁸ and
2. if a member of the group who is not a party to the proceedings has caused costs by having initiated the action without the opposing party having given cause for it or otherwise intentionally or negligently caused unnecessary litigation, or by carelessness or oversight that has occasioned adjournment of the case or has otherwise caused costs for the opposing party, that group member is liable for those costs.⁴⁹

7. Final remarks

Whilst the Group Proceedings Act on paper have eliminated some of the practical obstacles to court trials of group claims, the practical effect of the new form of action does not seem to have been drastic as indicated by an evaluation of the Group Proceedings Act presented in 2008 made on behalf of the Justice Department.⁵⁰

The evaluation found after a case review that (only) ten⁵¹ group proceedings

46 Ch. 18 Section 2 of the Code of Judicial Procedure.

47 (n 5) p. 170.

48 Section 34 of the Group Proceedings Act.

49 Section 35 of the Group Proceedings Act.

50 DS 2008:74 Evaluation of the Group Proceedings Act. A summary in English is available at the Government's website, <http://www.regeringen.se/rattsdokument/departementsserien-och-promemorior/2008/05/ds-200874/>.

51 Professor Emeritus Per Henrik Lindblom reported twelve initiated cases as of November 2008. For an overview of the cases so far, see his *Global class actions, National report: Group Litigation in Sweden*, update paper sections 2.5 and 3, http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Sweden_Update_paper_Nov%20-08.pdf.

had been initiated so far.⁵² A far lower number than expected.⁵³ What may be interpreted as further evidence suggesting that the Group Proceedings Act has underperformed is that of the law firms that responded to a questionnaire submitted for purpose of the evaluation, only four per cent reported that they had had some practical experience with the Group Proceedings Act.⁵⁴ Of the law firms that were consulted, 344 of them responded that there was no one at the law firm, who has had a professional experience with the Group Proceedings Act.⁵⁵

The fact that we have not seen that many group actions initiated does not necessarily mean, however, that the new legislation was unsuccessful; it might be that the threat of being subject to a group action has had a preventive, action-directing function on persons (read businesses), or that parties are settling their group claims out of court.

Bibliography and other sources:

1. LINDBLÖM, P. H. *Global class actions, National report: Group Litigation in Sweden*, 2008. Available at: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Sweden_Update_paper_Nov%20-08.pdf
2. NORDH, R. Group actions in Sweden: Reflections on the purpose of civil litigation, the need for reforms, and a forthcoming proposal. In: *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2001, Vol 11, p. 381-404. Available at: <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1205&context=djCIL>
3. Code of Judicial Procedure (SFS 1942:740) (sw. *Rättegångsbalken*). Available in English at: <http://www.government.se/government-policy/judicial-system/the-swedish-code-of-judicial-procedure/>
4. Evaluation of the Group Proceedings Act. Available at: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/departementsserien-och-promemorior/2008/05/ds-200874/>.
5. Government Bill 2001/02:107
6. Group Proceedings Act (2002:599)
7. Swedish Government Official report 1994:151

52 Ibid, p. 58.

53 See (n 3) p. 19; and (n 5) p. 49.

54 See (n 51) p. 58.

55 Ibid.

NĚKOLIK POZNÁMEK K ÚČASTENSTVÍ V ŘÍZENÍ V RÁMCI SYSTÉMU KOLEKTIVNÍ OCHRANY PRÁV

JUDr. Renáta Šínová, Ph.D.¹

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra soukromého práva a civilního procesu

renata.sinova@upol.cz

1. Úvodem ke stavu právní úpravy v ČR

V současně době není již v rámci moderního civilně procesního práva pochybností o tom, že vytvoření právní úpravy, která by se zabývala zakotvením systému kolektivní ochrany práv v civilním soudním řízení, je nevyhnutné. Ať již budeme důvody pro tento vývoj hledat ve filosofických základech kolektivní ochrany práv², nebo v okolnostech vyplývajících pro ČR z členství v EU³, je zřejmé, že s právní úpravou „hromadných žalob“ je třeba i na území České republiky do budoucna počítat. Odpovídají tomu ostatně i legislativní snahy Ministerstva spravedlnosti, jež po sestavení speciální komise k přípravě nového právního předpisu, který bude obsahovat procesní pravidla pro kolektivní ochranu práv, již zveřejnilo i návrh jeho věcného záměru.^{4 5}

Nutno podotknout, že představený návrh věcného záměru není, pokud jde o konkrétní pravidla ovládající průběh řízení, příliš obsáhlý, přesto je z něj možné vyčíst alespoň již některé základní prvky, jež by měly v budoucnu v České republice kolektivní řízení ovládat. S ohledem na účel této stati je pak v jejím rámci věnována pozornost především návrhům týkajícím se otázek účastenství v řízení, neboť řízení

-
- 1 Odborná asistentka Katedry soukromého práva a civilního procesu a *of counsel* advokátní kanceláře Havel & Partners.
 - 2 K tomu viz např. BALARIN, J. – TICHÝ, L.: *Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: Sen či skutečnost?* Dostupný na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kolektivni-ochrana-procesnich-prav-v-cr-sen-ci-skutecnost-navrh-pravni-upravy-a-jeho-oduvodneni> [cit. dne 3. 1. 2018] [online]
 - 3 K tomu viz zejména Doporučení Komise č. 2013/396/EU.
 - 4 K dispozici na <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ> [cit. dne 6. 1. 2018] [online]
 - 5 Pro účely této stati je pak ponecháno stranou posouzení, zda má být řízení o tzv. hromadných žalobách upraveno skutečně ve zvláštním právním předpise, nebo je vhodnější zakotvit tato pravidla do základního kodexu civilního soudnictví. V kontextu tohoto textu se s přihlédnutím k jeho primárnímu zaměření na účastenství pouze konstatuje, že Česká republika se rozhodla jít cestou zvláštního právního předpisu. Návrh věcného záměru předpisu k tomu pak uvádí, že „z vyhodnocení stávajícího stavu a nastíněných variant vyplynulo, že nejvíce vhodnou variantou řešení je řešení spočívající v přijetí legislativního opatření. Z hlediska možností realizace cílů věcného záměru je pak zřejmé, že jediným možným řešením je přijetí zcela nového zákona, který by problematiku kolektivní ochrany práv uchopil uceleně. Zejména z důvodu rozsáhlosti matérie, kterou je potřeba do budoucna upravit, se přijetí uceleného zákona o hromadných žalobách, který bude svou povahou *lex specialis* k ostatním právním předpisům, jeví jako nejpříhodnější.“

o hromadných žalobách v této oblasti vykazují řadu specifíků. Sledovat, jak se s nimi český zákonodárce chce v budoucnu vyrovnat, je třeba považovat za nejen vědecky zajímavé, ale také pro praxi mimořádně důležité.

2. Mnohočetnost subjektů jako typický znak kolektivní ochrany práv

Kolektivní ochrana práv z povahy věci vyžaduje, aby se řízení týkalo více osob. Početnost (*numerosity*) je vnímána jako atribut řízení o hromadných žalobách, v rámci právní úpravy v USA⁶ je v článku 23 *Federal rules of Civil Procedure (FRCP)* uvedena jako úplně první předpoklad k tomu, aby byla žaloba certifikována jako *class action*.⁷ Předpoklad početnosti skupiny pro postup podle připravovaného zvláštního právního předpisu o kolektivní ochraně práv v České republice uvádí také návrh jeho věcného záměru, jenž velmi obdobně jako americká právní úprava požaduje, aby byla dána „adekvátní početnost skupiny pro konkrétní řízení tak, že řízení o individuálních nárocích by bylo nepraktické. . . Konkrétní minimální počet členů skupiny se přitom udávat nebude, a bude tak na uvážení soudu, zda v konkrétním případě žalobu přijmou.“^{8 9}

S velkým počtem osob, jejichž práva tvoří předmět řízení, se však pojí také nutnost řešení jejich postavení z hlediska procesního práva. To v obecné podobě osobě, o jejíž „tvrzených“ právech nebo povinnostech¹⁰ je jednáno, přiznává postavení základního procesního subjektu, a to strany řízení, respektive v kontextu stále platné české terminologie, účastníka řízení. Rovněž pak, v obecné podobě, procesní právo zná i instituty, které s pluralitou subjektů stojících na jedné straně sporu počítají. Konkrétně se jedná o společenství účastníků řízení (§ 91 OSŘ) a případně i vedlejší intervenci podle § 93 OSŘ¹¹. Ani v jednom z těchto dvou institutů se však nepředpokládá, že by v řízení založily účastenství desítkám či stovkám osob, byť současně ani jeden z nich z čistě teoretického hlediska takovou možnost nevyklučuje. Procesní řešení „hromadné účasti“ osob, které v řízení uplatňují svá práva, případně se proti uplatněnému nároku chrání, v pouhém konstatování, že tato velká skupina osob

6 Někdy považovány za „kolébkou“ hromadných žalob.

7 Článek 23 odst. a) bod 1 zní *One or more members of a class may sue or be sued as representative parties on behalf of all members only if:*

(1) *the class is so numerous that joinder of all members is impracticable; . . .*

8 Viz <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ> [cit dne 6. 1. 2018][online]

9 Konkrétní počet přitom není dán ani v USA, které má již své zkušenosti jak s přístupem, kdy pro hromadnou žalobu nepostačovalo 350 osob, tak s přístupem, kde bylo naopak 25 osob dostačujících. Srov. SUBRIN, S. N. – MINOW, M. L. – BRODIN, M. S. – MAIN, T. O.: *Civil procedure. Doctrine, Practise and Context. Third Edition.* New York: Aspen Publishers, 2008, s. 940.

10 Slovo tvrzených je použito s přihlédnutím k formálnímu pojetí účastníků ovládajících sporné soudnictví. V tom je účastenství založeno podáním žaloby a označením určitého subjektu v žalobě. Výsledek řízení může následně prokázat, že účastník nebyl nositelem tvrzeného práva nebo tvrzené povinnosti, to však na jeho účastenství ničeho nemění.

11 Česká právní úprava přitom zná jen jeden druh vedlejšího účastenství. Jako vedlejší účastník může do řízení vstoupit ten, kdo má právní zájem na výsledku sporu.

vytvoří „jedno velké společenství účastníků řízení podle § 91 OSŘ“ bez dalšího,, je vysoce nepraktické a automaticky popírá výše stanovený účel, pro který mají být pro případ kolektivní ochrany práv hledána zvláštní procesní pravidla. Při jejich formulaci je tedy třeba především vyřešit základní otázku, kterou je zachování postavení účastníka každému členu skupiny.

Z hlediska procesního postavení osob, jejichž práva tvoří předmět řízení, se v rámci kolektivní ochrany práv odlišují především dva typy kolektivní ochrany práv, a to skupinové žaloby a žaloby reprezentativní.¹² Pro reprezentativní řízení je typické, že osoby, jejichž práva jsou v řízení uplatňována, a které tedy mohly být v postavení žalobce, nejsou účastníky řízení. Účastníkem je pouze tzv. reprezentativní subjekt.¹³ Skupinové řízení, jako nejuniverzálnější prostředek ochrany kolektivních zájmů¹⁴, naproti tomu umožňuje členům skupiny se na řízení procesně podílet, konkrétní procesní postupy však vyplývají z právní úpravy a obecně lze zhodnotit, že v zájmu fungování skupinového řízení jako celku nemohou všem členům skupiny garantovat všechna práva a povinnosti, která má v řízení „klasický účastník“, neboť pak by, jak již bylo výše naznačeno, zvláštní právní úprava skupinového řízení ztratila svůj smysl.

3. Postavení členů skupiny v návrhu věcného záměru nového právního předpisu

Návrh věcného záměru nového zákona vychází z konceptu skupinového řízení.¹⁵ K podání žaloby bude proto procesně legitimován každý člen skupiny. Současně návrh věcného záměru jako jednu z podmínek certifikace řízení jako řízení kolektivního vymezuje, že „*skupina musí být reprezentována členem skupiny, který není ve střetu zájmů, a zastoupena advokátem, jehož zkušenosti a schopnosti odpovídají náročnosti kolektivního sporu. Také zde musí být zřejmé, že nedochází mezi ním a členy skupiny či žalovaným ke střetu zájmů (podmínka odpovídajícího zastoupení – adequacy of representation)*“.¹⁶ Obecný princip určení skupiny bude založen na systému *opt-out* a současně pak návrh věcného záměru objasňuje, že „*postavení členů skupiny, kteří nestojí za podanou žalobou, bude specifické. Budou sice účastníky řízení, neboť předmětem projednání bude také jejich nárok, se soudem budou nicméně moci komunikovat pouze prostřednictvím zástupce skupiny či jeho advokáta. Výjimkou budou úkony, které každý účastník může činit pouze*

12 K tomu srov. např. BALARIN, J. – TICHÝ, L.: *Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: Sen či skutečnost?* Dostupný na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kolektivni-ochrana-procesnich-prav-v-cr-sen-ci-skutecnost-navrh-pravni-upravy-a-jeho-oduvodneni> [cit. dne 3. 1. 2018] [online]

13 Srov. PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. – HAMUŠÁKOVÁ, K.: Reprezentativní žaloba v českém civilním procesu. In: *Acta iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11., č. 1, s. 51.

14 Viz BALARIN, J. – TICHÝ, L.: *Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: Sen či skutečnost?* <http://www.bulletin-advokacie.cz/kolektivni-ochrana-procesnich-prav-v-cr-sen-ci-skutecnost-navrh-pravni-upravy-a-jeho-oduvodneni> [cit. dne 3. 1. 2018] [online]

15 Viz <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ> [cit dne 8. 1. 2018] [online]

16 Viz <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ> [cit dne 8. 1. 2018] [online]

sám, kupř. právo být slyšen. Účastníci, kteří nebudou v roli zástupce, nebudou moci činit tzv. dispoziční úkony (vzít žalobu zpět, podat odvolání proti certifikačnímu usnesení apod.) – k tomu jim bude sloužit možnost z řízení vystoupit.¹⁷

Z výše uvedeného vyplývá poměrně výrazná inspirace americkou právní úpravou *class actions*. Pro české právní prostředí to znamená vytvoření zcela nové kategorie „účastníka“ řízení, s níž nemá doposud žádné výraznější zkušenosti. Z logiky věci vyplývá, že zákonodárce do nového právního předpisu volí pro člena skupiny postavení účastníka řízení z důvodu pozdější závaznosti rozhodnutí pro tuto osobu, neboť je pro procesní právo přijatelnější premisa „rozsudek mě zavazuje, neboť jsem byl účastníkem řízení, z něž vzešel.“¹⁸ Současně je zřejmé, že nemůže každý člen skupiny mít možnost ovlivňovat průběh řízení jakýmkoli dispozičním úkonem, tj. např. zpětvzetím žaloby, neboť pak by řízení bylo zcela neefektivní. Navíc, a to je třeba vyzdvihnout jako jeden z nejcharakterističtějších prvků skupinové žaloby, je nezbytné si uvědomit, že skupinové řízení vycházející ze systému opt-out je řízení s velkou skupinou osob, která není zpravidla celá identifikována, respektive s vynaložením veškerého možného praktického úsilí, jež je možné v této souvislosti rozumně požadovat, identifikovatelná.¹⁹

Pro české civilně procesní právo tak už návrh věcného záměru nového právního předpisu prakticky představuje určitou „revoluci“ v dosavadním náhledu na účastenství v řízení. Tato revoluce s sebou beze sporu přinese celou řadu problematických otázek, jež v tuto chvíli můžeme spíše odhadovat než komplexně odhalovat. Je však nesporné, a prokazují to i dlouholeté zkušenosti ze Spojených států amerických, že tam, kde opustíme klasické pojetí účastenství a účastníka jako toho, kdo je pánem sporu, respektive tím, kdo svými úkony průběh řízení ovlivňuje, což, jak bylo výše objasněno, je nám v případech skupinových řízení souzeno, je současně nezbytné klást zvýšený důraz na jeho zastoupení. V podobě skupinových řízení je pak zastoupením míněno nejen zastoupení v podobě klasické, tj. procesní zastoupení v kontextu § 22 a násl. OSŘ, ale zastoupení v podobě reprezentace zájmů toho účastníka, který nemůže svými úkony průběh řízení ovlivnit.²⁰ Návrh věcného záměru citovaného výše pak naznačuje, že tato reprezentace bude dvoustupňová, neboť účastník bude nejprve reprezentován členem skupiny²¹, a následně advokátem, který bude zastupovat zástupce skupiny, a tím i sekundárně celou skupinu. Obecně lze tedy již v této fázi předpokládat, že se mohou objevit ze strany členů skupiny stížnosti či

17 Viz <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ> [cit dne 8. 1. 2018][online]

18 Z obecného pohledu to v současné době odpovídá také ustanovení § 159a odst. 1 OSŘ.

19 Velmi výstižně to ostatně uvádějí Hazard, Tait, Fletcher a Bundy, „*the unique characteristic of a class action is that a determination made at the request of a representative of a group can be binding on members of the group who are absent, unnamed, and sometimes unnotified.*“ Srov. HAZARD, G. C., jr. – TAIT, C. C. – FLETCHER, W. A. – BUNDY, S. McG.: *Pleadings and procedure. State and Federal. Ninth Edition.* New York: Foundation Press, 2005, s. 733.

20 Pro přehlednost je proto pro účely tohoto článku nadále používán pojem „reprezentace“.

21 V USA s ohledem na to, že jeho jméno se objevuje v označení případu tzv. *named plaintiff* nebo *named defendant*.

připomínky k tomu, jak byl spor veden jak ze strany reprezentativního člena skupiny (hlavního „žalobce“ či „žalovaného“), tak ze strany advokáta skupiny.²²

V USA je otázka odpovídajícího zastoupení řešena jako záležitost ústavní roviny a je předmětem již celé řady soudních rozhodnutí.²³ I přes odlišnost obou právních řádů se proto lze částečně „utěšovat“ možností v případě pochybností nahlédnout do těchto rozhodnutí, byť otázka přenositelnosti jejich závěrů je také velmi kontroverzní. Zvláště pokud sama americká odborná literatura uznává, že i přes její ústavní význam zůstává v otázce odpovídajícího zastoupení právo výrazně „neusazeno“, zejména pak ve vymezení toho, co odpovídajícím zastoupením není.²⁴ Neboť, ať se na celý problém budeme dívat jakkoli, nelze si nepovšimnout, že oproti klasickému procesnímu zastoupení, reprezentace ve skupinových řízeních dává členům skupiny poměrně malý prostor ovlivnit, kdo bude v řízení jejich reprezentantem. Rovněž pak, i když jsou podstatnými znaky skupinových řízení tzv. *commonality*, tj. společná povaha věcí (skutkové a právní otázky jsou pro skupinu společné)²⁵ a tzv. *typicality*, tj. typizovanost nároku všech členů skupiny²⁶, nelze zajistit, aby byly představy a požadavky všech členů skupiny stejné. Je-li pak v pomyslném čele skupiny ten, kdo ji reprezentuje jako hlavní účastník řízení, je z povahy věci logické, že v řízení prosazuje především své zájmy. Jay Tidmarsh ve své studii vypracované k otázce odpovídajícího zastoupení pak dokonce dospívá k závěru, že u některých hromadných žalob, aplikujeme-li na ně závěry judikatury amerického nejvyššího soudu (*Supreme Court*) požadující přístup vycházející z totožnosti zájmů (*identity of interest approach*), je reprezentace členů skupiny vždy protiústavní,²⁷ neboť určité prosazení egoismu zástupce skupiny nelze vyloučit. Cestou, kterou americké právo v případě nedostatečného zastoupení následně volí, je pak možnost vyvázání člena skupiny z účinků rozhodnutí vůči jeho osobě. To, zda český zákonodárce zvolí podobný přístup, nelze nyní odhadovat, pro jeho zakotvení je možné uvést argumentaci, kdy s ohledem na

22 Nutno pak podotknout, že v USA se postupem doby otázka odpovídajícího zastoupení stále více přesouvá na osobu advokáta. K tomu srov. Srov. HAZARD, G. C., jr. – TAIT, C. C. – FLETCHER, W. A. – BUNDY, S. McG.: *Pleadings and procedure. State and Federal. Ninth Edition*. New York: Foundation Press, 2005, s. 733. Důležitost osoby advokáta si zjevně uvědomuje i český zákonodárce, který na bedra advokáta skupiny má v úmyslu vložit i otázky financování. Podle věcného záměru nového právního předpisu „*kolektivní spor bude financován ze soukromých zdrojů advokáta skupiny. Advokát tak ponese veškeré náklady řízení, zahrnující zaplacení soudního poplatku, hrazení průběžných nákladů řízení a v případě neúspěchu ve věci i hrazení nákladů protistraně.*“ To, zda se však tato pravidla do právní úpravy skutečně dostanou, je nyní otázkou, neboť proti takovým návrhům se v rámci svých připomínek ostře postavila Česká advokátní komora. Připomínky jsou k dispozici na https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&material_WAR_odokkpl_pid=ALBSARKE8ZPJ&tab=remarks [cit. dne 8. 1. 2018][online]

23 Jako typické takové rozhodnutí lze uvést rozhodnutí *Hansberry v. Lee*.

24 Srov. FRIEDENTHAL, J. H. – MILLER, A. R. – SEXTON, J. E. – HERSHKOFF, H.: *Civil procedure. Cases and Materials. 2008 Revised Ninth Edition*. St. Paul: Thomson West, 2008, s. 700.

25 Viz <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ> [cit. dne 9. 1. 2018][online]

26 Viz <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ> [cit. dne 9. 1. 2018][online]

27 Srov. TIDMARSH, J.: *Rethinking Adequacy of Representation*, s. 1164. Dostupné na https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=1514&context=law_faculty_scholarship [cit. dne 9. 1. 2018][online]

plánované zakotvení systému *opt-out* se člen skupiny o průběhu řízení nemusel i přes jeho zveřejnění dozvědět a nemohl tedy proti neodpovídajícímu zastoupení brojít. Na druhou stranu je však možné argumentovat tím, že práva patří bdělým a pokud nebyla námitka neodpovídajícího zastoupení uplatněna v průběhu řízení, není to již později možné. Celý systém bude třeba důkladně promyslet, zřejmě s akcentací na zásadu *vigilantibus iura*, avšak s přihlédnutím k tomu, že k výjimečným případům, kdy účastník nemohl námitku neodpovídajícího zastoupení v řízení uplatnit, bude možné docházet.

4. Závěrem

Výše uvedené řádky nastínily, že v oblasti skupinových řízení se budeme v rámci účastenství setkávat s instituty procesního právu doposud neznámými. Je nezbytné se připravit na to, že se do jeho rámce dostane nová kategorie účastníka řízení, který, byť je nositelem tohoto procesního postavení, nebude mít k dispozici veškerou škálu práv z něj vyplývajících. Zakotvení takového institutu v jeho legislativní podobě se z obecného pohledu jeví jako jednoduché, respektive zdůrazníme-li, že je procesní právo především právem formální povahy, pak obecně nebude problém přijmout fakt, že člen skupiny bude mít jen taková práva, která mu zákon výslovně přiznává. Lze proto odhadovat, že mnohem závažnějším problémem v praxi bude otázka odpovídajícího zastoupení, a to jak členem skupiny, tak následně i advokátem. Návrh věcného záměru nového právního předpisu přitom k případným podrobnostem odpovídajícího zastoupení prozatím mlčí a s přihlédnutím k výrazné inspiraci americkou právní úpravou nelze zřejmě ani předpokládat, že by byly jeho podmínky v právní úpravě podrobně upraveny. Obdobně jako ve Spojených státech amerických lze proto zřejmě předpokládat do budoucna i ústavní řešení této roviny.

Odhadnout všechny možné problematické okolnosti, jež nám budoucí praxe v oblasti skupinových řízení přinese, je nemožné. Soudobá česká praxe však současně poukazuje, že více požaduje podrobnější právní úpravu než obecná pravidla. Proto si dovoluji závěrem výše uvedených úvah doporučit, aby byly v novém právním předpise alespoň některé konkrétní postupy týkající se výběru zástupce skupiny, vymezení případných námitek proti jeho osobě a jejich řešení upraveny, nebo alespoň předestřeny v důvodové zprávě k tomuto zákonu. Ve zbytku bude posouzení naplnění podmínky odpovídajícího zastoupení úlohou soudu.

Seznam použité literatury a jiných zdrojů:

1. BALARIN, J. – TICHÝ, L.: Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: Sen či skutečnost? In: *Bulletin advokacie*, 2013. ISSN 1805-8280. Dostupný na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kolektivni-ochrana-procesnich-prav-v-cr-sen-ci-skutecnost-navrh-pravni-upravy-a-jeho-oduvodneni>

2. FRIEDENTHAL, J. H. – MILLER, A. R. – SEXTON, J. E. – HERSHKOFF, H.: *Civil procedure. Cases and Materials. 2008 Revised Ninth Edition*. St. Paul: Thomson West, 2008.
3. HAZARD, G. C., jr. – TAIT, C. C. – FLETCHER, W. A. – BUNDY, S. McG.: *Pleadings and procedure. State and Federal. Ninth Edition*. New York: Foundation Press, 2005, s. 733
4. PETROV KŘIVÁČKOVÁ, J. – HAMUŤÁKOVÁ, K.: Reprezentativní žaloba v českém civilním procesu. In: *Acta iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11, č. 1, s. 51-60. ISSN 1805-9554.
5. SUBRIN, S. N. – MINOW, M. L. – BRODIN, M. S. – MAIN, T. O.: *Civil procedure. Doctrine, Practise and Context. Third Edition*. New York: Aspen Publishers, 2008, s. 940.
6. TIDMARSH, J.: *Rethinking Adequacy of Representation*, s. 1164. Dostupné na: https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=1514&context=law_faculty_scholarship
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA, *Hansberry v. Lee*, 311 U.S. 32 (1940)
8. Doporučení Komise 2013/396/EU o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie
9. Federal rules of Civil Procedure
10. Návrh věcného záměru zákona o hromadných žalobách. Dostupný na: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ>
11. Věcný záměr civilního řádu soudního. Dostupný na: <https://crs.justice.cz/>
12. Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád

ANALYSIS OF THE PROCEDURAL ASPECTS OF THE DUTCH LAW ON COLLECTIVE REDRESS (CLASS ACTIONS)

Andrea Tomo, LL.M.
Attorney at AKD N.V.¹
andrea.tomova@gmail.com

1. Introduction

Within Dutch law there are three different collective redress mechanisms to be distinguished:

- A. The Collective Settlement procedure (hereafter “**WCAM**”).
- B. The collective action on the basis of articles 3:305a-305d Dutch Civil Code (hereafter “**DCC**”).
- C. Action on the basis of mandate and/or transfer of claims.

All three revolve around the existence of a specific legal entity, which usually takes the form of a foundation (*‘stichting’*). These mechanisms may be combined.

Dutch law does not provide for a class action in which a large group of individuals can collectively bring a claim for damages in court. Article 3:305a DCC, however, does provide for a collective action to protect common or similar interests of parties whose rights or interests are affected (a commonality test)², although there are specific limitations on the use of this collective action. First, a collective action can only be instituted by an association or foundation whose articles of association promote the interests that the collective action aims to protect. Second, in a collective action only a ‘declaratory’ judgment can be obtained as to the liability of the defendant. Monetary claims or claims for damages cannot be instituted by the collective organization, but must be brought by the individual interested parties in separate proceedings. The reason for this is that the assessment of a claim for damages necessarily requires an assessment of the specific circumstances of each individual case.

Nevertheless, there have been initiatives in the Netherlands where similar claims for damages of individual interested parties were bundled and instituted by

1 The presented opinions of the author are of personal nature and do not bind the institution, in which the author works.

2 The commonality test refers to the requirement that the class must be formed by a group of persons or legal entities that have parallel or shared interests in a broad sense, for instance by sharing a common background or facing the same harmful conduct.

organisations protecting specific interests. In the absence of a statutory provision allowing such collective claims for damages, the way to achieve this is to ask the individual parties to assign their claims to a special purpose entity, which then tries to collect the damages for all individuals collectively. However, this legal conduct still requires disclosure of the names of the actual interested parties and an assessment of each individual case to assess the damages.

Finally, mass settlements have evolved under Dutch law over the past two decades. This has resulted in the Act on Collective Settlement of Mass Damage Claims (WCAM), which entered into force on 27 July 2005 and is incorporated in articles 7:907 to 7:910 DCC. The WCAM provides for a mechanism that facilitates the implementation of collective settlements. Pursuant to the WCAM, the parties to a settlement agreement may request the Court of Appeal in Amsterdam to declare the settlement agreement binding on all persons to whom it applies according to its terms (the interested persons). The settlement agreement must have been entered into between one or more potentially liable persons and one or more foundations or associations that, pursuant to their articles of association, promote the interests of the interested persons. If the court declares the settlement agreement binding, all interested persons are bound by its terms. There is an exception for interested persons who timely submit an ‘opt-out’ notice, which can only be submitted after the binding declaration had been issued. Being bound by the terms of the settlement agreement basically means that the interested persons who do not ‘opt out’ have a claim for settlement relief and are bound by the terms of the settlement agreement. The court may refuse to declare the settlement agreement binding if, among other, the amount of settlement relief provided for in the settlement agreement is unreasonable or the petitioners jointly are insufficiently representative of the interests of the interested persons. The Dutch legislature has proposed amendments to the WCAM to improve this Act. The draft bill was submitted to the Dutch Parliament in December 2011 and is still pending.

2. Act on Collective Settlement of Mass Damage Claims (WCAM)

The Netherlands has an innovative Act on collective settlements, under which settlements of mass damage claims may be certified by a court and so become binding on all in the group, unless they opt out. This Act places the Netherlands in the forefront of developments on mass disputes, as it is so far the only European country with such legislation.

The collective settlement procedure (also called WCAM after the applicable law), has been adopted in 2005 with the *Wet collectieve afwikkeling van massaschades* (the Dutch Act on Collective Settlements, WCAM). The WCAM provisions apply to all kinds of harmful events leading to a group of individuals being harmed. Furthermore, an agreement on the basis of WCAM is also possible with an insolvent party based on article 110 paragraph 3 *Faillissementswet* (Dutch Insolvency Act).

The crux of the WCAM Act is the fact that the entire group of victims is bound by the agreement for the payment of compensation as a result of the pronouncement of the court. Article 7:907 section 1 DCC states as follows:

“An agreement concerning the payment of compensation for damage caused by an event or similar events concluded between a foundation or association with full legal competence and one or more other parties who have committed themselves by this agreement to pay compensation for this damage may, at the joint request of the parties that concluded the agreement, be declared binding by the court on persons to whom the damage was caused so long as the foundation or association represents the interests of these persons pursuant to its articles of association.”

Presuming jurisdiction of the Dutch Court, a foreign representative organisation can participate, so long as it has full legal capacity to act in court. Every victim who is included in one of the categories of the settlement and does not opt-out in time is bound by that settlement, including foreign parties (see e.g.).³ Note that these are not directly plaintiffs in the procedure, but rather through a representative body. Moreover, the representative organisations are not plaintiffs in the Dutch terminology, but applicants in the application proceedings.

The request will be denied if the representative organisations together are not sufficiently representative of the whole group (art. 7:907 paragraph 3 sub f DCCP). Furthermore, the court checks materially whether the agreement protects the interests of the persons concerned (art. 7:907 paragraph 3 sub e DCCP). There are no other formal certification requirements. Soft law exists in the form of a non-binding ‘Claimcode’, which is a code of conduct for representative organisations.

The collective settlement proceedings consist of four phases.

The first phase concerns the out of court negotiation process among parties aiming to reach a settlement.⁴ The settlement is concluded between the defendant(s) and a Dutch foundation or association that under its articles of association represents the interests of the class of persons intended to be covered by the settlement agreement. It is possible to create a legal entity solely for the purpose to qualify for the procedure under WCAM.

Once the party held liable and the representative legal entity agree to a settlement, the process enters into a second phase, where a formal request to declare the settlement binding must be submitted to the Amsterdam Court of Appeal. The Amsterdam Court of Appeal has exclusive jurisdiction (article 1013 paragraph 3 DCCP). The court then calls a hearing where the persons on whose behalf the representative legal entity acts and other interested parties can express their view and possible objections to the settlement. They will also be given the opportunity to file written statements. The parties initiating the proceedings must notify the intended beneficiaries on whose behalf they act. Depending on the number of interested

3 Hof Amsterdam 12 November 2010, NJ 2010/683, LJN: BO3908 (*Converium*).

4 The settlement agreement can be governed by Dutch law or foreign law at the parties’ choice.

parties, this may be a complex process. Generally, all known interested parties must be notified by ordinary mail (with or without the involvement of a bailiff) or in accordance with the applicable bilateral or multilateral treaties, regulations and rules of civil procedure on the service of documents, depending on the specific instructions of the Amsterdam Court of Appeal, as well as by means of advertisements in newspapers (article 1013 paragraph 5 DCCP).

The Amsterdam Court of Appeal then declares the settlement agreement binding on the parties and all members of the class action falling within the scope of the settlement agreement, whether known or unknown and whether residing in the Netherlands or abroad.

The Amsterdam Court of Appeal may refuse to declare the settlement agreement binding, if the amount of compensation is unreasonable in light of:

- the overall extent of the damage;
- the possible causes of the damage; and
- the method and time with which the compensation can be obtained.

Where the request to declare the settlement agreement binding is dismissed by the court, the decision can only be appealed to the Dutch Supreme Court by the initial parties to the settlement and only on matters of law. The members of the class action cannot individually appeal the decision.

The third phase allows the members of the class action to opt out. Once the court declares the settlement agreement binding, the settlement's final terms and conditions must be published as stipulated by the court. For at least one year after the publication, members of the class action can file the claim form allowing them to receive compensation under the settlement.

Following publication, a period (set by the court) of at least three months begins, during which members of the class action can elect to opt out of the settlement. Opt-out requests must be filed on an individual basis and there is no procedure for filing an opt-out on behalf of a group of persons or entities. It is also possible to include a provision in the settlement agreement under which the settlement agreement can be terminated whenever more than an agreed number of class action members opt out of the settlement. Those individuals who have chosen to opt out of the settlement agreement will no longer be bound by the collective settlement and will therefore maintain their right to initiate individual legal proceedings.

If the court declares the agreement to be binding, it will no longer be possible for a victim to obtain compensation beyond that which falls under the scope of the agreement. Important legal principles are involved here, such as those set out in Article 6 of the European Convention on Human Rights, to the effect that everyone is entitled to a fair and public hearing by an independent and impartial tribunal established by law for the determination of his or her civil rights and obligations. With this in mind, it is therefore possible for a victim to withdraw from being bound by

the collective settlement agreement within a specified period. Article 7:908 section 2 DCC states the following about this 'opt out' facility:

“The declaration that the agreement is binding shall have no consequences for a person entitled to compensation who has notified the person referred to in Article 907(2)(f) in writing, within a period to be determined by the court of at least three months following the announcement of the decision referred to in Article 1017(3) of the Code of Civil Procedure, that he does not wish to be bound.”

Those who avail themselves of this option therefore remain fully entitled to lodge their claim separately and go to court if needs be. It is also important that victims are offered the opportunity to be heard in the proceedings leading up to the declaration that the collective settlement agreement is binding. This means that the court can take into account their comments and objections before issuing a final verdict on the settlement agreement.

The fourth phase relates to payments to class action members. On expiration of the opt-out period, all members of the class are in principle bound by the settlement and become party to the settlement agreement, unless they could not have been aware of their damage. The payment process can be a relatively straightforward one, unless the exact amount has to be established by a complex formula set out in the settlement agreement.

The settlement itself does not constitute an admission of fault. The individuals who have opted-out are not bound at all and the judge who decides on their case is free to deviate from the settlement (Dutch Supreme Court 5 June 2009, LJN BH2815, BH2811, BH2822).

3. New legislative proposals

The Minister of Security and Justice submitted a Draft Bill to the Dutch Parliament introducing collective claims for damages in the Netherlands. The existing restriction in this respect will thus be repealed, whereas stricter requirements for the representative entities bringing collective claims will become applicable. In order to obtain finality and to co-ordinate multiple claims, the Draft Bill also introduces an opt-out mechanism at the beginning of the proceedings and a court-appointed exclusive representative, if various collective damages claims regarding the same events are brought.

The most relevant elements of the bill include:

- The legal entity claiming damages needs to fulfill stricter requirements with respect to its governance, funding and representation.
- A collective action for damages must be sufficiently closely connected with the Dutch jurisdiction.

- Proceedings that have been initiated must be entered into a public register for collective actions.
- If more than one legal entity brings a collective action for the same events, the court will appoint an exclusive representative for all parties. All other representative legal entities will, however, still remain parties to the proceedings.
- Members of the class for whose benefit the action is brought, can choose to opt-out at the beginning of the proceedings. If too many members of the class opt-out, the court may decide that the claim cannot be brought. Parties that opt-out may then proceed in individual proceedings.
- The judgment of the court is binding on all parties that did not opt-out.

The Draft Bill contains a five-step procedure for a collective damages action before a Dutch district court.

The first step of the proposed procedure is that certain criteria have to be met before the action can be admitted by the court. The representative organization must convince the court that it fulfils certain requirements as to its expertise regarding the claim, its competence to represent the potential claimants (i.e. adequate representation) and its ability to safeguard the interests of the potential claimants. It must also have sought prior redress on an amicable basis from the defendant before launching court proceedings.

If the court is satisfied that all these requirements have been met, the court will give its judgment on the liability of the defendant (second step). An appeal regarding the admissibility and liability is available at this stage. It is also possible for claimants to request an injunction to prevent continuation of the activity complained of. After the second step, the judge sets a period within which the parties have to try to reach a settlement.

If the defendant has been found liable and no settlement is reached after the second step, the Court hears the parties on the level of damages and the collective redress of the potential claimants (third step). At this point, if the parties agree on a collective settlement scheme, it can be submitted to the Amsterdam Court of Appeal to make the settlement binding on the entire class of claimants, using the pre-existing WCAM procedure. If the parties cannot agree, the Court can refer the parties to mediation, or discuss any legal points that the parties cannot overcome.

If the parties cannot agree on a collective settlement (after the third step), the Court can invite the parties to submit their separate proposals for a collective settlement of the damages claim (fourth step). Again, the Court can direct the parties to mediate over any differences in their proposals.

If the parties cannot agree on a collective settlement, either following the mediation or where the Court does not order a meditation, the Court can establish a

collective redress scheme (fifth step). The Court can use proposals produced by the parties as a starting point, and it can appoint an expert to advise on damages scheduling. The Court can also order the proposed claimants to submit statements of participation, i.e. opt-in to the proceedings. If insufficient claimants opt-in to the group, the Court can decide not to establish a collective redress scheme. The Draft Bill does not clarify what would constitute an insufficient number of claimants; however, if the Court decides not to establish a collective redress scheme, it would appear that claimants would have to rely on the Court's judgment on liability established in the second step to seek damages from the defendant on an individual basis. Where the Court, in the fifth step, establishes a collective redress scheme, it can order the defendant to accept the scheme and order the parties to make an announcement that potential claimants can opt-in to the scheme. Potential claimants would then be free to opt-in or to pursue their own individual claims.

The Draft Bill is currently subject of further discussion and amendments. Once the Draft Bill enters into force, it is expected that the number of class settlements in the Netherlands will increase in the future.

4. Regulatory framework

The principal source of law for representative collective actions and class settlement proceedings are the Dutch Civil Code (DCC) and the Dutch Code of Civil Procedure (DCCP). Representative collective actions are governed by articles 3:305a to 305d DCC. Court-approved class settlements are governed by the Act on the Collective Settlement of Mass Damage (WCAM), which has been implemented in articles 7:907 to 7:910 DCC and articles 1013 to 1018a DCCP. Further guidance on the regulations of representative collective actions and class settlement proceedings has been developed in case law.

5. Qualification and standing in court

The law does not provide for a mechanism to have a class certified. To be allowed to bring a representative collective action, the entity must be sufficiently representative. The interests of the group the entity is promoting must be covered by its articles of association. Otherwise the entity will not satisfy the condition of representativeness and its claim will be inadmissible. A court will also test whether the legal entity is capable of properly handling the interests it represents. Furthermore, the interests of the group members must be sufficiently similar (the commonality test). It is allowed for two or more entities to bring separate representative collective actions on the same issue.

In the class settlement proceedings, representativeness is a key procedural element. Representativeness can be derived from various factors, among other:

- The number of persons associated with the entity.⁵
- The extent to which the representative organization has actually promoted the interest of the persons involved and has presented itself as such in the media.
- The acceptance of the organization among the persons it represents.

6. Funding and costs

Attorney fees in representative collective actions and class settlement proceedings generally do not have to be approved by the court. However, Dutch lawyers are generally not allowed to work on the basis of contingency fees (the ‘no win, no fee’ arrangements) according to the rules of the Dutch Bar Association. Also, Dutch lawyers may not conclude *quota pars litis* agreements to the effect that their fee will be proportional to the value of the result obtained. There is, however, no rule preventing alternative funding of litigation by a third party funder on a contingency basis.

7. Damages and relief

Currently, monetary damages cannot be awarded in representative collective actions and therefore no damages are assessed in these proceedings.

In class settlement proceedings, typically a “damage scheduling” approach is adopted based on which compensation is awarded to claimants based on the characteristics of the group that the particular individual claimant is a member of rather than on the basis of the individual characteristics of claimants. The court scrutinizes the reasonableness of the compensation offered and refuses to declare the settlement binding if it finds that the compensation agreed is not reasonable.

Typically, representative collective actions are aimed at obtaining declaratory relief. The representative entity aims for a declaration on the liability of the defendant. If the declaratory judgment is granted, the represented parties can commence individual follow-up proceedings to obtain monetary damages.

8. Examples from case law

On 11 April 2007, Royal Dutch Shell, an English corporation with headquarters in the Netherlands and listed in the United States, the United Kingdom and the Netherlands, concluded a USD 340 million settlement agreement with the Dutch Equity Holders’ Association, the Shell Reserves Compensation Foundation and

⁵ There is no explicit requirement regarding the number of claimants that need to or may be represented.

others for the benefit of Shell shareholders.⁶ This was prompted by the sharp fall in the price of Shell shares after it became known that Shell was holding more oil and gas reserves on its books than was permitted under the accounting rules. One peculiarity of this case is that the settlement was finalized on Shell's initiative, which indicates that those who cause the loss are also content to settle the losses they have caused by using this mechanism. Another peculiarity is that this is a worldwide settlement providing compensation for all shareholders, with the exception of those residing in the USA.

Another case shows that a Dutch foundation can be incorporated easily on an *ad hoc* basis to represent foreign claimants. The Amsterdam Court of Appeal assumes jurisdiction relatively easily as demonstrated in the *Converium* case: the court upheld jurisdiction as to non-EU/EVEX class members because the Dutch foundation was a party to the settlement.⁷ Moreover, it is not required that each petitioner be representative for all persons involved. Besides, the Amsterdam Court of Appeal explicitly held that (i) the Netherlands is the only national legal system in the EU that authorizes opt-out collective settlements, (ii) it would be very difficult for the non-US shareholders who were excluded from the US settlement to get compensation outside the United States, and it was improbable that they would get compensation in the United States, and (iii) the non-US shareholders could opt out and start individual proceedings if they did not want to be legally bound by the WCAM settlement. Finally, the WCAM cases are to be recognized and enforced across the EU.⁸

9. Conclusion

The Netherlands is the only European country where a collective settlement of mass claims can be declared binding on the basis of an opt-out system. The collective settlement procedure contained in the WCAM has proven to be a success, not only in cases where Dutch injured parties are involved but also in cases involving foreign injured parties. It is therefore expected that the number of collective settlement procedures with international elements will increase in the Netherlands.

6 Amsterdam Court of Appeal 29 May 2009, *JOR* 2009, 197 (*Shell*). The settlement agreement can be consulted at www.shellsettlement.com

7 Amsterdam Court of Appeal 17 January 2012, *JOR* 2012, 51 (*Converium*). The settlement agreement can be consulted at www.converiumsettlement.com

8 Based on the Brussels I bis Regulation, the WCAM cases are court judgments that should be recognized and enforced in the EU. There is a very limited exception to this principle, namely where a judgment would violate public order. According to the German Professor Halfmeier (In: HALFMEIER, A.: *Recognition of a WCAM settlement in Germany*, NIPR 2012, p. 176), the WCAM settlement agreements should be treated as "judgments" in the sense of the Brussels I [bis] Regulation and should not be subject to the recognition proceedings in the individual EU Member States. He argued that the opt out system inherent to the WCAM procedure does not violate the German public order and is compatible with the fair trial principles under the German Constitution and the European Human Rights Convention. He therefore considers the WCAM as an attractive model for the future reform of collective actions in Europe.

Despite or perhaps because of its initial success, additional improvements to the Dutch law on collective (class) actions have been proposed. The Dutch Parliament is currently working on a number of amendments to the current law on collective actions. The goal is to increase the willingness of parties to reach a collective settlement and to increase the use of the collective settlement procedure as a general measure to settle mass damage claims.

Bibliography and other sources:

1. HALFMEIER, A.: *Recognition of a WCAM settlement in Germany*, NIPR 2012, p. 176-184.
2. Act on Collective Settlement of Mass Damage Claims
3. Dutch Civil Code
4. Dutch Code of Civil Procedure
5. Dutch Insolvency Act
6. European Convention on Human Rights
7. Amsterdam Court of Appeal 29 May 2009, JOR 2009, 197 (Shell)
8. Dutch Supreme Court 5 June 2009, LJN BH2815
9. Hof Amsterdam 12 November 2010, NJ 2010/683, LJN: BO3908 (Converium)
10. Amsterdam Court of Appeal 17 January 2012, JOR 2012, 51 (Converium)

SYMPÓZIÁ, KOLOKVIÁ, KONFERENCIE

**Mechanizmus uplatňovania kolektívnych nárokov
v podmienkach SR**

Marek Ivančo (ed.)

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie
Bratislava, 14. december 2017

Vydala: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
1. vydanie. Bratislava, 2018
Počet strán: 132

Tlač: KO&KA, s.r.o., Tlačiareň K-print, Kadnárova 102, 831 06 Bratislava

ISBN 978-820-7160-462-4